

Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı

Atatürk's Opinion and Thought on Sports and Athletes

Erol EVCİN*

Öz

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, Türk kültürünü çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkarma hedefi doğrultusunda Türk İnkılâbını tamamlayıcı bir unsur olarak spor faaliyetlerine de önem vermiş, hatta bu alanda yapılacak çalışmaları aslı ve vatanî bir görev addetmiştir. Çağdaşlaşma hareketinin kıstaslarından biri olması nedeniyle Atatürk'ün bizzat ilgilendiği ve yönlendirdiği çalışmalar neticesinde spor faaliyetleri Türk milletinin sosyal ve kültürel hayatında kısa zamanda yer tutmaya ve Türk sporcuları uluslararası alanda başarılı sonuçlar almaya başlamışlardır. Atatürk, sporun milletin bedensel olduğu kadar fikirselsel kabiliyetlerini yükseltmek konusunda oynadığı role de çeşitli vesilelerle temas etmiş, bu konuda altyapı çalışmalarının hızlandırılması için başta Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti olmak üzere tüm yetkilileri ve ilgilileri teşvik etmiştir.

Bu bağlamda makalemizde Atatürk'ün spora ve sporculara verdiği önem üzerinde durulmuş, Türkiye'de sporun çağdaş anlamda teşkilatlanma, kurumsallaşma ve gelişme sürecinin temelini teşkil eden Cumhuriyet'in ilk yıllarında konu ile ilgili yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Spor, Sporcu, Beden Eğitimi, Türk İnkılâbı, Çağdaşlaşma

Abstract

Atatürk, founder of the Republic of Turkey, has attached importance also onto sports activities as a complementary element to the Turkish Revolution in line with the objective to rise the Turkish Culture above the level of contemporary civilization, and even deemed all works and efforts to be done in this field as a vital and national service. Due to one of the benchmarks of the modernization movement, and as a result of efforts and studies that Atatürk personally interested in and

---

* Dr./Kültür ve Turizm Uzmanı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, e-posta: erol.evcin@kulturturizm.gov.tr

directed, sports activities have started to keep place soon in the social and cultural life of the Turkish nation and the Turkish athletes have begun to get successful results in the international arena. Atatürk has made references on several occasions to the role of sport which played in raising the nation's physical as well as intellectual capabilities, and has encouraged on this issue all authorities and concerned parties, mainly the Government of the Republic of Turkey in order that infrastructural works on this matter are to be accelerated.

In this context the importance given by Atatürk on sports and athletes has been emphasized, and the efforts and studies carried out in this respect in the early years of the Republic constituting the basis of the organization, institutionalization and development process of sports in Turkey at the contemporary sense have been discussed in this article.

Key Words: *Atatürk, Sports, Athletes, Physical Education, Turkish Revolution, Modernization*

Giriş

Spor faaliyetlerinde elde edilen başarılar bir milletin kudretini, imkânlarını, medenî kabiliyetini ve istikbale bakış açısını ortaya koyan önemli göstergelerden birini oluşturmaktadır. Kitleler üzerinde sosyal ve kültürel anlamda büyük bir etkiye sahip olan sporun Türklerde de köklü bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Bilinen ilk tarihlerinden itibaren Türkler gerek doğa, gerek hasımları ile mücadelelerinin gereği olarak beden eğitimine ve sportif faaliyetlere büyük önem vermişlerdir. Bu tür faaliyetler aynı zamanda idarî kararların alındığı kurultaylardan, doğum, ad verme, erginleme, evlilik ve matem (yuğ) törenlerine kadar Türk kültür hayatının her safhasında askerî, sosyal, siyasî ve iktisadî bir olgu olarak icra edilmiştir.¹ Bu faaliyetler “alplik”, “alperenlik”, “yiğitlik” ve “cengâverlik” kavramlarıyla özdeşleşmiştir. Coğrafyaya ve iklime göre şekillenen çeşitli dallarıyla söz konusu sportif faaliyetler Büyük Hun Devleti’nden Osmanlı Devleti’ne uzanan süreç içinde bütün Türk Devletleri’nde birtakım gelişmeler kaydederek süregelmiştir. Türkler; güreş, avcılık, atıcılık, binicilik (cündilik), kılıç, okçuluk (kemankeşlik), yaya koşuları, atlama, sıklet kaldırma, lâbut/lobut atma, gürz ve topuz kullanma, cirit, çevgân/çöğen, gökbörü, tepük (futbol), tomak, kayak, matrak gibi sportif faaliyetleri yaşam biçimleri ile uygun olarak yapagelmişlerdir.²

¹ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Hasan Basri Öngel, *Türk Kültür Tarihinde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.72 vd.; Kâmil Kepecioğlu, *Türklerde Spor*, Akşam Matbaası, İstanbul, ty, s.4 vd.; Ayrıca bkz.; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997, s.287-288.

² Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.7 vd.; Tuncer Baykara, *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*,

Osmanlı Padişahları'nın birçoğu bu geleneksel sporlar ile ya bizzat ilgilenmişler ya da bunları yapanları çeşitli vesilelerle teşvik etmişlerdir.³ Bununla birlikte Osmanlı Devleti, dünyada spor konusunda önemli gelişmelerin ve profesyonelleşmenin yaşandığı 19. yüzyılın ikinci yarısında içinde bulunduğu siyasî, iktisadî, askerî ve sosyal sorunlar nedeniyle birçok alanda olduğu gibi beden eğitimi ve spor faaliyetleri ile de yeterince ilgilenememiş, netice olarak Türk topraklarındaki sportif çalışmalar çağdaş dünyanın gerisinde kalmıştır. Bu münasebetle Türkiye Cumhuriyeti'nin devraldığı spor mirası genel anlamıyla geçmişten gelen basit bilgilerle yürütülmeye çalışılan; geleneksel halk kültürü içine sıkışmış, çeşitlilikten, çağdaş gelişmelerden, bilimsel metodolojiden uzak kalmış ve profesyonel anlamda altyapısı oluşmamış bir yapı arz etmekte idi.⁴ Sportif örgütlenmenin temelini “*spor tekkeleri*” oluşturuyordu. Basit tarzda yürütülen spor faaliyetleri güreş, okçuluk, cirit ve binicilik faaliyetleri ile kısıtlı kalmış, bunlar da askerî ve dinî eğitim ile içi içe geçmişti.⁵ Halk arasında icra edilen spor etkinlikleri ise daha çok eğlenceye dayalı seyirlik gösteriler şeklinde idi. Ülkedeki spor faaliyetleri İstanbul, İzmir ve Yunan kuvvetleri tarafından işgale uğradığı 1912'ye kadar Selanik gibi belli başlı birkaç merkezin dışında yaygınlık gösterememiş ve halka mâl edilememiştir. Bu şehirlerde çağdaş anlamdaki ilk spor kulüplerinin de genel itibarıyla ya bir vesileyle Osmanlı topraklarında bulunan yabancılar, ya da devletten aldıkları imtiyazlar neticesinde refah seviyelerini oldukça artırmış olan azınlıklar tarafından açılmış olduğu dikkat çekmektedir.⁶ Bunları takiben Türklerin kurdukları kulüpler ise maddi ve idari sıkıntılar içinde faaliyet

---

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2009, s.236 vd.; Ali Ayağ, *Türklerde Spor Geleneği ve Kırkpınar Güreşleri*, Divan Yayınları, İstanbul, 1983, s.11 vd.; Ayrıca tepük (futbol) ve çevgân/ çöğen (polo) sporlarının Türk kültür tarihindeki yerini konu alan şu makaleye bkz.; Ali Rıza Seyfi, “Tarihte Türkler ve Spor”, *Ülkü*, C.1, S.6, Temmuz 1933, s.476-480.

³ Osmanlı Devleti'ndeki sportif faaliyetler ile ilgili kaleme alınmış kapsamlı çalışmalardan biri olan şu esere bkz.; Âtîf Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.43 vd.

⁴ Deniz Ünver, “Atatürk ve Spor”, *Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Türklük Bilgisi Dergisi*, S.1, Prizren, 2004, s.167.

⁵ Nâlân Bilge, “*Spor Tekkeleri*”, *X. Türk Tarih Kurumu Kongresi, Ankara: 22-26 Eylül 1986, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C.V, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s.2191 vd.; Ergun Hiçyılmaz, *Sporda Batılılaşma Hareketleri*, Eseniş Lisesi Koruma ve Yaşatma Derneği Eğitim ve Spor Yayını, İstanbul, 1983, s.8.

⁶ 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başları itibarıyla İstanbul'da kurulan Moda, Kadıköy, Imogene ve Elpis, İzmir'de faaliyete geçen Pelops, Football and Rugby Club, Apollon, Panianios, Avangelidis ve Selanik'te teşkil edilen Siklit, Leon Tenis ve Kriket Oyunları Kulübü bahsi geçen spor teşekküllerinden bir kısmını teşkil etmekteydi (Kahraman, *a.g.e.*, s.638-639).

gösterebilmişlerdir.⁷ Diğer yandan Anadolu'da zaten yetersiz olan spor faaliyetlerine Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz koşullar ile Mondros Mütarekesi sonrasında İtilaf Devletleri'nin Anadolu'daki işgalleri büyük bir darbe daha vurmuş, bu süreç içinde birçok genç ve güzide sporcu vatan savunması sırasında hayatını kaybetmiştir.⁸

Dünya milletlerinin spor alanında yaptıkları çağdaş atılımların Türk topraklarında millet ve Hükûmet tarafından şuurlu bir çalışma programı ile kapsamlı ve etkin bir şekilde ele alınması Cumhuriyet döneminde mümkün olmuştur. Türk milletini, liderliğini yaptığı Millî Mücadele hareketi neticesinde bağımsızlığa taşıyan Atatürk başlattığı çok yönlü inkılâp hareketi içinde siyasî ve iktisadî çalışmaların yanı sıra sosyal ve kültürel faaliyetlere de önem vermiş, bunlardan bir tanesini de spor alanında yapılan çalışmalar teşkil etmiştir. Türkiye'de spor faaliyetleri Türk İnkılâbı ile başlayan yeniden yapılanma süreci içinde başta maddî kaynakların yetersizliği olmak üzere birçok sorunla karşı karşıya kalmış,⁹ buna rağmen esaslı ve hızlı bir şekilde gelişme gösterebilmiştir.

1. Atatürk'ün Sporcu Kişiliği

Atatürk'ün spora eğilimli kişilik özelliği nedeniyle sporu ve sporcuları yakından tanınması ve takip etmesi bu yönde gerçekleştirilen inkılâp hareketinde tutarlı, hızlı ve başarılı bir değişim sürecini tetiklemiştir. Çocukluğunda hareketli bir kişiliğe sahip olması,¹⁰ Selanik Askerî Rüşdiyesi'nde Jimnastik Öğretmeni Teğmen Habib Bey'in desteğiyle sporla yakından ilgilenmeye başlaması, bu yıllarda yerel müsabakaları izlemeye gidecek kadar güreşe meraklılığı, cirite ve at yarışlarına özel ilgisi, Manastır

⁷ Bu dönemde Siyah Çoraplılar Futbol Kulübü (Black Stockings Football Club), Beşiktaş Jimnastik, Galatasaray ve Fenerbahçe Kulüpleri ise Türklerin kurdukları ilk spor teşekkülleri arasında yer almıştır (Kurthan Fişek, *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi; Dünyada ve Türkiye'de*, İstanbul, 2003, s.217 vd.).

⁸ Abidin Daver, "Beş Sene Sonra", *Spor Âlemi*, S.2, 20/11/1919, s.14-15; İmren Önder, *Millî Mücadele Dönemi Spor Faaliyetleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994, s.128-130; Cumhuriyet idaresinin devraldığı spor mirası ile ilgili olarak ayrıca bkz.; Rahmi Apak, "On beş Yıl ve Türk Sporunu", *Ülkü*, C.12, S.69, Kasım 1938, s.96-97; Refik Osman (Top), "İnkılâb ve Spor", *Golspor*, S.13, 10/10/1925, s.1.

⁹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.259-260; Ayrıca bkz; *Vakit*, "Spor Kongresi Nâmına Reis-i Cumhuriyet Gazi Paşa Hazretlerine Arz-ı Ta'zîmâta Me'mûr Edilen Hey'et-i Mahsûsa" 01/10/1926.

¹⁰ Şemsi Belli, *Makbûle Ata'dan Anlatıyor, Ağabeyim Mustafa Kemal*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2005, s.25; Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, ty, 12 vd.; *Yakınlarından Hatıralar*, "Asaf İlbay Anlatıyor", Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.100-101.

Askerî İdadisi'nde “*Jimnastik*” derslerinde, İstanbul'daki Harp Okulu'nda ve Harp Akademisi'nde “*Ta'lîm*” ve “*Tatbikât*” derslerindeki başarısı,¹¹ eğitim hayatının ve askerlik mesleğinin verdiği yetiyle beden eğitimine, biniciliğe, atıcılığa yatkınlığı ve bu sporlardaki mahareti¹² Atatürk'ün Türkiye'deki spor faaliyetlerine yeni bir yön vermesinde etkili olmuştur.

Atatürk, çeşitli spor dalları ile hayatı boyunca iç içe olmuştur. Mesela, ilk kez Manastır şehrinde tanıştığı bilardo sporu Cumhurbaşkanlığı sırasında Atatürk'ün günlük yaşamında hep yer almıştır. İstanbul'da bulunduğu zamanlarda Florya Deniz Köşkü'nde ve Ankara'da iken ise Çankaya Köşkü'nde akşamları arkadaşları İsmet İnönü, Tevfik Rüştü Aras, Salih Bozok ve Nuri Conker ile yaptığı müsabakaların yanı sıra¹³ bazen de kendi başına bir müddet bilardo oynamayı alışkanlık hâline getirmiştir.¹⁴ Yine bu dönemde uzun yürüyüşler yapmaktan hoşlanması, İstanbul'da bulunduğu yaz aylarında Florya'da yüzmesi ve kürek idmanları yapması onun sporcu kişiliğine birer örnek teşkil etmektedir. Bu yüzden milletinden ayrılmasına sebep olacak meşum hastalığın emarelerinin belirginleştiği son zamanlara kadar Atatürk'ün çevik, zinde, hızlı ve atik olduğu bilinmektedir.¹⁵

¹¹ Atatürk'ün eğitim hayatı boyunca beden eğitimine yönelik derslerdeki başarısı ile ilgili olarak bkz.; Cemil Sönmez, *Atatürk'ün Yetişmesi ve Öğretmenleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2004, s.111 vd; Donanımlı bir jimnastik salonuna sahip olan Harp Okulu'nda Atatürk'ün bir zabıt olarak kılıç ve eskrim sporuna yakınlığına ilişkin bir bilgi için bkz; Vildan Aşır Savaşır, “Atatürk'ün Sporla İlgisi”, *Atatürk ve Spor Sempozyumu (İstanbul/17 Aralık 1981)*, İstanbul, 1981, s.57-58.

¹² Fehmi Tuncel, “Atatürk, Gençlik ve Spor”, *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C.1, S.1, Ankara, 2003, s.9-10; Atatürk'ün Çanakkale Muharebeleri sırasında mayetiyle çıktığı av etkinliğine ilişkin bir anı için bkz.; Şükrü Tezer, *Atatürk'ün Hatıra Defteri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008, s.85.

¹³ Yaşar Gürsoy, *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2011, s.114; Atatürk'ün bir profesyonel bilardocu kadar bu sporu iyi bildiğine dair bir bilgi için bkz; M. Kemal Ulusu, *Atatürk'ün Yanı başında*, Doğan Kitap, İstanbul, 2011, s.203, s.208.

¹⁴ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, Bates Atatürk Dizisi, İstanbul, 1998, s.484 ve 578; Kılıç Ali de anılarında, Atatürk'ün kafasında olgunlaştırma ihtiyacı duyduğu büyük kararlar üzerinde çalışırken bilardo oynamayı alışkanlık hâline getirdiğini belirtmektedir. Atatürk böyle durumlarda tek başına bilardo masasının başına geçer, egzersize başlar ve zaman zaman istekayı aniden bırakmak suretiyle bir köşedeki kâğıdın üzerine kurşun kalemle notlar alırdı (*Kılıç Ali'nin Anıları*, Derleyen: Hulûsi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s.555).

¹⁵ *Kılıç Ali'nin Anıları*, s.610; Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s.681; Ulusu, *a.g.e.*, s.207; Falih Rıfkı Atay'ın da belirttiği üzere Atatürk söz konusu hastalığından önce, Dikmen sırtlarında yaptıkları bir pikniğin ardından koşmacalı bohça oyunu oynayan arkadaşlarına eşlik edecek kadar sportmen ve zinde idi (Atay, *a.g.e.*, s.484 ve 578).

2. Atatürk, Spor ve Türk İnkılâbı

Atatürk, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen bütün inkılâplarda olduğu gibi spor konusunda da halka örnek ve öncü olmuştur. Çağdaş dünyada spor hayatının mühim bir yer işgal ettiğini bildiğinden bu konuya hassasiyetle eğilmiş, Türk milletinin de bu meseleye dünyanın gelişmiş devletleri gibi önem vermesi konusundaki gerekliliği çeşitli vesilelerle dile getirmiştir.

Spor alanında yapılan çalışmaları Türk inkılâp hareketinin önemli unsurlarından biri olarak gören Atatürk, bu inkılâbın millete mâl edilerek, milletin ilgi ve desteği ile yapılmasından ve yürütülmesinden yana olmuştur. Bu nedenle Türk kültürünü çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkarma hedefi doğrultusunda spor alanında da çağı yakalamak ve çağdaş insanlık ailesi içinde yer almak Türkiye Cumhuriyeti'nin esaslı hedeflerinden birini teşkil etmiştir. Bu bağlamda: “*Muvaffak olmak için her türlü muavenetten ziyâde bütün milletçe sporun niteliği, kıymeti anlaşılmalı ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatanî vazife saymak lâzımdır.*” diyerek Türk milletinin medeniyet yolunda mesafe katedebilmesi için spora ilgi göstermesini ve bunu vatanî bir görev olarak algılamasını istemiştir. Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak, halkın hayatın olağan akışı içinde yaptığı bedenî çalışmaları ve hareketleri profesyonel anlamda ilmî usûl ve esaslara göre şekillendirmek ve düzenlemek görevini de sporculara ve spor eğitimcilerine vermiştir. Atatürk'e göre, spor alanında elde edilecek başarılar sadece sporcuların, kulüplerin ya da bunları destekleyen devletin değil; esasen bütün milletin başarısının bir göstergesi olacaktır.¹⁶ Bu düşünceye paralel olarak spor ve sporcular inkılâp hareketi içine dâhil edilmiş ve bu hareket milletin de desteği ve katılımıyla kendine özgü mecrası içinde hızlı bir gelişim göstermiştir.

Atatürk spor faaliyetlerini bir milletin gelişmişlik düzeyine, medenî kabiliyetine ve inşa ettiği medeniyetinin yüksekliğine işaret eden unsurlardan biri olarak görmüştür.¹⁷ Bu anlamda Türk sporculuğunun layık olduğu yeri en kısa zamanda alacağına dair inancını çeşitli vesilelerle vurgulamıştır. Bunun için gerekli olan sportif faaliyetlerin sıhî, sosyal ve medenî unsurlarla bir bütün oluşturduğunu belirtmiş, bunların hayata geçirilebilmesi için de gereken tedbirlerin alınması konusunda ilgili ve yetkililerin dikkatini çekmiştir.¹⁸

¹⁶ *Atatürk'ün Söylev Demeçleri*, C.II, s.260-262.

¹⁷ Azmi Süslü, “Atatürk ve Gençlik”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.12, Şubat 1986, s.17-18.

¹⁸ *Atatürk'ün Söylev Demeçleri*, C.II, s.262.

3. Atatürk, Spor ve Millî Eğitim

Dünyanın büyük devletlerine karşı ölüm kalım savaşı verilerek türlü yokluklar ve meşakkatler içinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında birçok alanda olduğu gibi spor alanında da önemli eksiklikler göze çarpmakta idi. Atatürk inkılâp hareketi içinde bu sorunları da derinlemesine tahlil etmiş¹⁹ ve konuyla ilgili olarak arkadaşlarıyla çeşitli vesilelerle fikir alışverişinde bulunmuştur.²⁰ Netice olarak söz konusu eksiklikleri kapatılmak üzere hızlı ve etkili adımlar atmak ve dünyadaki gelişmeleri takip etmek amacıyla spor konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ni ve Hükûmet'i görevli kılmıştır. Böylece spor faaliyetleri halkın eğitimi konusunda devletin ilk olarak ele alması gereken vasitalardan biri olarak görülmüştür. Bu çerçevede Atatürk'ün spor ile millî eğitim arasındaki paralelliğe işaret eden: “*Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin millî terbiyesinin ana unsurlarından saymak lâzımdır.*” düşüncesi önemlidir. Türk gençliğinin sportif faaliyetler bakımından da “*millî heyecan*” içinde itina ile yetiştirilmesi Atatürk'ün temas ettiği önemli konulardan birini teşkil etmiştir.²¹

Osmanlı Devleti'nin eğitim kurumlarında spor eğitimi faaliyetleri Tanzimat'ın ilanı sonrasında 1863'te Mekteb-i Harbiye'de modern anlamda jimnastik dersleri vermek üzere “*Riyâzet-i Bedeniye*” adlı dersin müfredat programına dâhil edilmesiyle başlamıştır. Ancak bu faaliyetler söz konusu dönemde açılan Kuleli Askerî İdadisi, Mekteb-i Bahriye, Mekteb-i Sultanî (Galatasaray Lisesi) ile Robert Koleji gibi eğitim kurumlarıyla sınırlı kalmış, bu eksikliği gidermek üzere 1869'da rüştiyelere, 1887'de de idadilere jimnastik dersleri konulmuştur.²² 1915 tarihli “*Darü'l-Muallimîn ve Darü'l-Muallimât Nizâm-nâmesi*” çerçevesinde ise Darü'l-Muallimîn-i Âliyye'de “*Terbiye-i Bedeniye*” dersleri verildiği bilinmektedir.²³ Ancak bütün bu faaliyetler spor ve beden eğitimi konusunda dünyada büyük ilerlemelerin kaydedildiği söz konusu dönem itibarıyla Türk topraklarında çağdaş anlamda bir altyapının oluşması için yetersiz kalmıştır. Bu noktadan hareketle Atatürk'ün spor eğitmenlerinin yetiştirilmesi ve beden eğitiminin

¹⁹ Atatürk'ün *Söylev Demeçleri*, C.III, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.86.

²⁰ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.115.

²¹ Atatürk'ün *Söylev Demeçleri*, C.II, s.262 ve 420.

²² Veli Onur Belik, Nefise Bulgu, “Geç Osmanlı Döneminde Batılılaşma Ekseninde Beden Eğitimi ve Spor”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.24, 2010, 141-142.

²³ Cemil Öztürk, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s.27-28.

modern bir görüşle ele alınması konusundaki yaklaşımları çerçevesinde Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde başlatılan çalışmalara kısaca değinmekte fayda vardır.

Beden ve spor eğitimi konusundaki sorunlar başta Atatürk olmak üzere devlet adamları tarafından göz önünde bulundurulmuş ve konu henüz Cumhuriyet ilan edilmeden ilgili ilim ve fikir adamları tarafından ele alınmıştır. Netice itibariyle beden eğitimi ve spor konularında dönemin önde gelen ülkelerinden biri olan İsveç'te "*Kraliyet Askerî Beden Eğitimi ve Jimnastik Akademisi*"nde beden eğitimi dersleri olarak Türk topraklarında önemli sportif faaliyetlerde bulunan Selim Sırrı (Tarcan) Bey²⁴ 15 Temmuz 1923'te eğitim çalışmalarını ele almak üzere ilk kez toplanan Hey'et-i İlmiye'ye²⁵ "*Terbiye-i Bedeniye Mektebi*" kurulması yönünde bir layiha sunmuş ve bu görüş heyet tarafından kabul görmüştür. Hey'et-i İlmiye'de alınan bu kararın da etkisiyle, 5 Eylül 1923'te TBMM'de okunan Bakanlar Kurulu'nun programında eğitim siyaseti ile ilgili olarak: "*ferdin bedenî ve fikrî kabiliyetleri gibi ahlâkî ve içtimâî kabiliyetleri de inkişâf ettirilecektir. Bu maksada vusûl için bir Terbiye-i Bedeniye Darü'l-Muallimîni açılacak, izcilik teşkilatına ehemmiyet-i mahsûsa verilecek, programlar ile mekteplerin teşkilatı tedricen içtimâî esasâta tevfiğ olunacaktır.*"²⁶ ibaresinin yer aldığı görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından konuya ilişkin olarak gerçekleştirilen ilk faaliyet İstanbul Kız Muallim Mektebi'nin yanında inşa edilen bir binada 21 Ekim 1926'dan itibaren "*beden eğitimi kursları*" açılması olmuştur. Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in müdürlüğüne getirildiği²⁷ ve İnga Nerman ve Ragnar Johnson adlı iki İsveçli mütahasssın

²⁴ Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in İsveç'te bulunduğu döneme ait hatıraları "*Şehbâl*" (1909-1914) adlı mecmuada yayımlanmıştır. Bu şahsın spora ve beden eğitimine ilişkin gözlem ve deneyimlerini de konu alan hatıralarını ve bunlara ait değerlendirmeleri içeren şu makaleye bkz; Selim Ahmetoğlu, "An Evaluation on Selim Sırrı (Tarcan)'s 'İsveç Hatıraları' (Memoirs from Sweden) in Şehbâl Magazine", *Türkiyat Mecmuası*, C.21, Bahar 2011, s.31 vd.

²⁵ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000-M.S.2012)*, Pegem Akademi, Ankara, 2012, s.401.

²⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, "İcra Vekilleri Hey'eti'nin Programı", C.1, Devre:2, 05/09/1923, s.423.

²⁷ Konu ile ilgili olarak bkz.; *Cumhuriyet*, "Terbiye-i Bedeniye Muallim Mektebi", 04/08/1925; *Hâkimiyet-i Milliye*, "Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nin Küşadı", 22/10/1926; *Cumhuriyet*, "Terbiye-i Bedeniye Mektebi Pek Yakında Açılacak", 10/07/1926; *Cumhuriyet*, "Terbiye-i Bedeniye Mektebi'nde Tadrîsât", 24/10/1926; Gıyasettin Demirhan ve Ferman Konukman, "Selim Sırrı Tarcan: A Pioneer in the Development of Physical Education and Sports in Turkey", *Physical Culture and Sport, Studies and Research*, LIV, 2012, s.43; Ayrıca Selim Sırrı (Tarcan) Bey tarafından söz konusu dönem itibariyle terbiye-i bedeniye muallim ve öğrencilerine kaynak kitap olarak kaleme alınan şu esere bkz; Selim Sırrı, *Muallimlere Terbiye-i Bedeniye Rehberi*, Millî Matbaa, İstanbul, 1926.

görevlendirildiği²⁸ bu kurslardan “*Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü*”nün açıldığı 1932 yılına kadar 211 beden eğitimi öğretmeni yetişmiştir. Bu mezunların büyük bir kısmı orta öğretim kurumlarında, bir kısmı da Gazi Beden Terbiyesi Şubesi’nde öğretmen olarak görev yapmaya başlamıştır.²⁹

Türkiye’deki spor eğitim kurumlarının müfredatının belirlenmesi konusu ile bizzat ilgilenen Atatürk, yabancı ülkelerdeki okulların spor eğitimi programları hakkında malumat almış ve bu doğrultuda beden eğitimi ve spor konusunda kabiliyetli gençlerin eğitim için yurt dışına gönderilmesini sağlamıştır.³⁰ Bu süreç içinde ilk olarak Vildan Aşır (Savaşır) ile Nizamettin Rifat (Kırşan) Beyler “*Terbiye-i Bedeniye*” alanında tahsillerini ikmal etmek amacıyla İsveç’e gönderilmişlerdir. Yurt dışında eğitimlerini tamamlayan bu şahıslar, devlet desteğiyle İstanbul Kız Muallim Mektebi’nde açılan izcilik ve yüzücülük kurslarında görev almışlardır.³¹

1932-33 öğretim yılında ise Ankara’daki “*Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü*” bünyesinde ortaokullara beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek üzere üç yıllık bir eğitim programına sahip “*Beden Terbiyesi Şubesi*”nin açıldığı,³² 22 erkek öğrenci ile eğitime başlayan bu şubenin spor kısmı şefliği için Berlin Üniversitesi spor öğretmenlerinden Kurt Dainas’ın görevlendirildiği görülmektedir.³³

²⁸ Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey’in 1928 Nisanı’nda TBMM’de Bakanlık bütçesi ile ilgili yaptığı konuşmada: “*Terbiye-i Bedeniye Muallim Mektebimiz de biri kız diğeri erkek olmak üzere iki İsveçli mütehasısın idaresinde olarak vazifesini yapmaktadır. Geçen sene bu müesseseden çıkan muallimlerimizin mekteplerimizde vücuda getirdikleri eserler şâyân-ı şükrândır. Bu müessesemizin tekâmülüne ve her vilâyetimizin merkezinde bir terbiye-i bedeniye salonu küşadına lâzım gelen ehemmiyet verilmiş ve icâb eden tedbîrler alınmıştır.*” diyerek beden eğitiminin söz konusu dönemde ifa etmekte olduğu role ve bu mekteplere verilen öneme dikkat çekmiştir. Konu ile ilgili olarak bkz.; *TBMM Zabıt Ceridesi*, “Maarif Vekâleti Bütçesi”, Devre: 3, C.3, 22/04/1928, s.203-204.

²⁹ Nâlân Bilge, *Türkiye’de Beden Öğretmeninin Yetiştirilmesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s.67.

³⁰ *Kâzım Özalp, Anılar Belgeler*, Derleyen: Atilla Oral, Demkar Yayınevi, İstanbul, 2011, s.341; Gençlerin değişik alanlarda eğitim görmeleri amacıyla yurt dışına gönderilmelerine ilişkin basına yansıyan bir haber için bkz.; *Vatan*, “Avrupa’ya Tahsile Gidecek Gençlerimiz”, 08/01/1925.

³¹ Söz konusu sporcuların İstanbul Kız Muallim Mektebi’nde görevlendirilmelerine ilişkin kararname 6 Eylül 1928’de Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından onaylanmıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), FK: 30.18.1.1, YN: 30.55.11, 06/09/1928.

³² Reşat Özalp, Aydoğan Ataunal, *Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı*, MEB Yayınları, İstanbul, 1977, s.98.

³³ *Hâkimiyet-i Milliye*, “Beden Terbiyesi Mektebi Spor Kısmı Şefliği”, 09/12/1933.

Söz konusu şubede, beden eğitimi konusundaki yüksek tahsilini İsveç'te tamamlayan Zehra Alagöz ile Alman Lisesi'nden Margaret Korge adlı öğretmenlerin gözetiminde 1937'den itibaren bayan öğrenciler de eğitim görmeye başlamış,³⁴ bu ilk grup bayan öğrenciler 1938 yılı itibarıyla mezun olmuşlardır.³⁵ Milleti bir bütün olarak inkılâp hareketine dâhil eden Atatürk bu icraattan da anlaşılacağı üzere kadınları da sportif faaliyetlerin içinde görmek istemiş ve bu konudaki eğitim faaliyetlerini desteklemiştir. Bu dönemde kadınların spora teşvik edilmesi ve bu konuda halka rehberlik edilmesi yönünde basın da dâhil olmak üzere birçok unsur bir arada harekete geçirilmiştir.³⁶ Türk sosyal ve kültürel tarihi içinde kadınların binicilik, okçuluk, güreş ve hatta tepük (futbol) gibi sporlarla ilgilendikleri bilinmekle beraber³⁷ Osmanlı Devleti'nin çöküş ve çöküş döneminde sosyal yapıdaki buhranlar nedeniyle sportif faaliyetlerden uzak kaldıkları görülmektedir.³⁸ Bu soruna da hassasiyetle eğilen Atatürk: “*Kız çocuklarının da vatan ve milletin yüksek menfaatlerini her suret ve vasıta ile müdafaa ve muhafaza edebilecek kabiliyette yetiştirilmelerinin millî terbiyede esâs olması, buna göre kız çocuklarının da bedenî, fikrî ve hissî terbiyeye tâbi tutulmalarının*” gerekliliğine işaret etmiştir.³⁹ Böylelikle Türk kadınları da aldıkları eğitim neticesinde kısa bir zaman içinde sportif faaliyetlerde yer almaya ve önemli başarılarla imza atmaya başlamışlardır.⁴⁰

³⁴ Özbay Güven, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Okulların Eğitimini Hazırlayıcı Çalışmalar”, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C.1, S.2, Nisan 1996, ss.70-82.

³⁵ “Beden Terbiyesi Enstitüsü Bu Yıl İlk Bayan Mezunlarını Verdi”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.105, 11/07/1938, s.3.

³⁶ Funda Şenol Cantek, Betül Yazar, “Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi ve Gazetelerinde Spor ve Kadın (1928-1960)”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S.29, Güz 2009, s.217.

³⁷ “*Divân-ı Lügat-it Türk*”, “*Dede Korkut Hikâyeleri*” ve “*Hutaynâme*” gibi Türk kültür tarihi ile ilgili kaynak eserlerde Türk kadınlarının söz konusu sporlar ile ilgilendiğine dair bilgiler mevcuttur.

³⁸ Kadınların spor faaliyetlerinden uzak kalmaları, bu durumun toplumun geri kalmışlığındaki etkisi ve kadınları spor hayatına dâhil etmeye yönelik çabalar konusunda dönemin spor dergilerinde çıkan bazı makaleler için bkz.: “Kadınlar ve Spor”, *Spor Âlemi*, S.13, 02/05/1920, s.5; Mazhar Osman, “İdman Merakı”, *Spor Âlemi*, S.15, 20/05/1920, s.5; *Spor Âlemi*, Muazzez Tefvîk Pertev Hanım, “Kadınlarda Spor Hayatı”, S.18, 1/7/1920, s.3-4; Ahmet Robenson, “Kadınlarda Spor”, *Spor Âlemi*, S.10, 1920, s.136; Ahmet Fetgeri, “Kadınlarımız ve Spor”, *Türkspor*, S.60, 20/11/1930; İ. Kanok, “Kızlarımız ve Spor”, *Spor Postası*, S.64, 01/07/1934; “Bayanlarımız ve Spor”, *Top Mecmuası*, C.2, S.27, 25/05/1935, s.6-7; Fuat Pura, “Kadın ve Spor”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.1, 29/06/1936, s.10; S.2, 06/07/1936, s.13 ve S.9, 24/08/1936, s.6.

³⁹ Soyak, *a.g.e.*, s.441.

⁴⁰ Bu yıllarda Türkiye’de ilk kez düzenlenmeye başlanan güzellik yarışmalarının ilk güzelleri arasında yer alan Mübeccel Namık, Naşide Saffet ve Selma Hanımlar ile 1932 yılı Dünya Güzellik Kraliçesi Keriman Halis Hanım’ın voleybol, yüzme ve bisiklet gibi spor dalları ile

1932'den itibaren İstanbul, Ankara ve İzmir'in yanı sıra Anadolu'nun birçok ilinde “*Hakemlik Kursları*” açılmaya başlanması ve Türk Spor Kurumu'nun Türkiye'de antrenör yetiştirmek ve antrenörlüğü yurttaşlar için bir meslek hâline koymak üzere 1 Mart 1938 tarihi itibarıyla Ankara'da “*Futbol Antrenör Kursu*” açma kararı alması da dönemin önemli spor eğitim faaliyetleri arasında yer almıştır.⁴¹ Bu dönemde spor eğitimi konusunda yurt dışındaki gelişmelerin de yakından takip edildiği anlaşılmaktadır.⁴²

Türkiye'de spor ve beden eğitimi faaliyetlerine paralel olarak gelişme kaydeden izcilik (keşşâflık) faaliyetleri ise İkinci Meşrutiyet döneminden itibaren görülmeye başlamakla⁴³ birlikte bu konudaki esaslı çalışmaların da

---

ilgilenen sporcular olmaları oldukça dikkat çekicidir. Türk kadınlarının sporcu kimlikleri ile güzellikleri arasında kurulan sıkı bağ bu dönemde kamuoyunda ve spor basınında gündeme gelmiştir. Konuyla ilgili spor dergilerinde çıkan bazı makaleler için bkz.; “Sporcu Kraliçemiz”, *Türkspor*, S.17, 23/01/1930, s.8-9; “Sporun Yeni Zaferi”, *Türkspor*, S.16, 01/01/1930, s.2; “Güzellik Sahasında Dünya Rekoru Kırdık-Güzel Türk Kızı”, *Türkspor*, S.148, 06/08/1932, s.6-7; “Dünya Güzelimiz ve Spor”, *Türkspor*, S.149, 13/08/1932, s.6; Keriman Halis Hanım'ın İzmir Spor ile Altınordu Futbol Kulüpleri arasında yapılan “*Kraliçe Kupası*” maçlarından sonra söylediği: “*Dünya güzeli olmamın en büyük zevkini yurdumun gençliğinin arasında gördüğüm muhabbette tattım.*” söylemi takdir edilen bir davranış olarak spor basınına yansımıştır (“Dünya Güzeli Diyor ki”, *Türkspor*, S.10-165, 02/12/1932, s.4-5 ve 24); Atatürk'ün, “*Türk milletinin necip güzelliğinin bir temsilcisi*” olarak gördüğü Keriman Halis'i takdir ve tebrikine dair bkz.; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.III, s.132-133.

⁴¹Avusturya'dan mütehasıs getirilmesi ve eğitime tabi tutulmak üzere ilk aşamada 10 futbolcu alınması planlanan kurslar için 4 aylık bir eğitim süreci öngörülmüştü (“Futbol Federasyonu Kararları”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.76, 20/12/1937, s.3-4; Vildan Aşır, “Antrenör Kursu Açıldı”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.88, 14/03/1938, s.2 ve 12).

⁴²Örneğin, Türkiye'de sporun çağdaş esaslar dâhilinde gelişmesi konusunda önemli çalışmaları olan Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in Beden Terbiyesi Genel Müfettişi sıfatıyla 1925 yılı itibarıyla Çekoslovakya'da düzenlenen “*Prag Spor Pedagojisi Kongresi*”ne gönderilmesi Türk Hükûmeti'nin spor eğitimine verdiği değeri gösteren önemli göstergelerden biri olmuştur. Bu kongrede, spor faaliyetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, çocukların vücut gelişimi ile yaşlarına uygun sporların ve beden terbiyesinin belirlenmesi, kadınların ve gençlerin spor ile ilişkileri, üniversitelerde beden terbiyesi ve spor hayatı gibi önemli konularda dünyanın önde gelen mütehasıslarıyla görüş alışverişinde bulunulmuştur. Konuyla ilgili olarak bkz.; Selim Sırrı, *Prag Spor Pedagojisi Kongresi ve Seyahat İntibaları*, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1935; Prag'da beden eğitimi ve spor okullarını da inceleme fırsatı bulan Selim Sırrı (Tarcan) Bey'in bu münasebetle edindiği bilgi ve tecrübeler Türkiye'deki spor eğitimi faaliyetlerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Makbule Sarıkaya, “1925 Prag Pedagoji Kongresi'nde Bir Türk: Selim Sırrı Tarcan,” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.42, Kasım 2008, s.310; Selim Sırrı Bey'in başta ilk mektep muallimleri olmak üzere ilgili kesimlerin pedagojik, teknik ve nazari bilgilerini artırmak amacıyla kaleme aldığı, pedagojik anlamda dönemin önemli beden eğitimi ve spor kitapları arasında yer alan şu esere bkz.; Selim Sırrı, *Beden Terbiyesi Oyun-Jimnastik-Spor*, Maarif Vekâleti, İstanbul, 1932.

⁴³Konuyla ilgili olarak bkz.; Vildan Aşır, “Türk İzcilik Tarihine Kısa Bir Bakış I-II-III”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.96, 09/05/1938, s.2; S.97, 16/05/1938, s.2; S.98, 23/05/1938, s.17.

Cumhuriyet döneminde gerçekleştirildiği görülmektedir. Millî Mücadele yıllarında özellikle İstanbul'da azınlıkların ve işgal güçlerinin birer izci topluluğuna sahip oldukları dikkat çekmektedir.⁴⁴ Bunların spor kisvesi altında ülke içindeki birlik ve beraberliği zedeleyebilecek menfi etkileri göz önünde bulundurulmuş,⁴⁵ nihayetinde 1928 yılı itibariyle Türkiye Cumhuriyeti'nde okullarda izcilik, keşşâflık, boyscoutluk veya diğer herhangi bir isim ve unvan altında izcilik teşkilatı oluşturulması hakkı yalnızca Türk vatandaşlarına verilmiştir.⁴⁶ Bu süreç içinde 1 Mart 1923 tarihi itibariyle Atatürk'ün himayesi ile "*İstanbul Vilâyeti Türk İziciler Ocağı*"nın teşkil edildiği görülmektedir.⁴⁷ Atatürk "*vatana yüksek seciyeli ve metin ruhlu gençler yetiştireceğine inandığı*" bu teşkilatın "*başbuğluk*" teklifini "*iftihar hissiyle*" kabul etmiştir.⁴⁸ Söz konusu dönemde düzenlenen "*Hey'et-i İlmîye Toplantısı*" kararları gereği izciliğin ilk kez yasal eğitim kurumları içinde ele alınması mümkün olmuş, sonraki dönemlerde İstanbul ve Anadolu'daki okullarda izcilik şubeleri oluşturulmuştur. 1935'te Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde "*Beden Eğitimi ve İzcilik Müdürlüğü*" teşkil edilerek izcilik faaliyetleri bir idarî birim tarafından yönetilmeye başlanmıştır.⁴⁹ İziciler bu gelişmeler ışığında çeşitli sosyal faaliyetler ile millî

⁴⁴19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Osmanlı topraklarında çeşitli adlarla Amerikan misyoner faaliyetlerinin bir uzantısı olarak faaliyet gösteren, nihayetinde "*Genç Hristiyanlar Derneği*" (Young Men's Christian Association) adıyla Türkiye'de ilk kolu 26 Şubat 1920'de İzmir'de açılan derneğin de desteğiyle teşkil edilen Robert Kolej'deki Amerikan izci örgütü ile İngiliz (The 1st Costantinaople Troop of British Boy Scouts ve The 1st Costantinaople Troop of International Boy Scouts), İtalyan (Nazionale Grovani Eploratori Italiani), Amerikan (Wolf Clubs), Rus ve Musevi izci örgütleri bunlara birer örnek teşkil etmektedir (İsmail Güven, "Osmanlı'dan Günümüze İziciliğin Gelişimi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.36, S.12, 2003, s.69).

⁴⁵Fişek, *a.g.e.*, s.210 ve 272; Millî Mücadele döneminde özellikle İstanbul'da etkinliğini artıran söz konusu faaliyetlere karşılık, Kâzım Karabekir Paşa'nın Doğu Anadolu'da şehit çocukları ve yetimler için kurduğu okullarda beden eğitimi, spor ve izcilik faaliyetlerinde bulunduğu da bilinmektedir (Bayram Ali Sivaz ve diğerleri, "Millî Mücadele Dönemi Doğu Cephesi'nde Kurulan Eğitim Kurumlarında Uygulanan Beden Eğitimi ve Spor Faaliyetleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.2/8, Yaz 2009, 447-450).

⁴⁶Söz konusu kanun için bkz.; *Resmî Gazete*, "Türkiye'de Gençlik Teşkilatının Türk Vatandaşlarına Hasrı Hakkında Kanun", Kanun No:1246, Kabul Tarihi: 15/05/1928, Yayımlı Tarihi:21/05/1928, S.894.

⁴⁷*İstanbul Vilâyeti Türk İziciler Ocağı Nizâmnâme-i Esâsisi*, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1339/1923.

⁴⁸Haluk San, *Türk Spor Tarihinde Atatürk*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1999, s.85-86; İstanbul izcileri 1923 Ağustosuna itibariyle Ankara'ya seyahat etmişler, bu vesileyle TBMM'nin önünde bizzat Atatürk tarafından teftiş edilmişlerdir (Bkz.; "Şehir Keşşâflarının Ankara'ya Seyahatleri İntibaâtından", *Spor Âlemi*, 21/08/1923, S.45/107).

⁴⁹*Resmî Gazete*, "Kültür Bakanlığı Merkez Örgütleri ve Ödevleri hakkındaki 2287 Numaralı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerin Eklenmesine İlişkin Kanun", Kanun No:2773, Kabul tarihi: 10/06/1935, Yayımlı Tarihi: 15/06/1935, S.3029.

bayram ve resmî kutlama programlarında yer almışlar, başta Atatürk olmak üzere bütün devlet erkânı tarafından takdir edilmişlerdir.⁵⁰

Bütün bu gelişmelere ek olarak, 1932'de kurulan halkevlerinin bizzat Atatürk'ün tavsiye ve telkinleri ile şekillenen eğitim programları içinde sporun da yer aldığını belirtmekte fayda vardır.⁵¹ Halkevi teşkilatının spor ile ilgili bölümünde: “*Spor ve bütün beden hareketleri gençlik terbiyesinin ve millî terbiyenin vazgeçilmeyecek olan aslî ve mühim bir rüknüdür. Bu sebeple Türk gençliğinde ve Türk halkında spora ve beden hareketlerine sevgi ve alâka uyandırılmalı, bunlar bir kitle hareketi, millî bir faaliyet hâline getirilmelidir.*” denilmekteydi. Bu amacın gerçekleşmesi için de söz konusu faaliyetlerin ilmî usûller ile belli bir sistem ve plan çerçevesinde hayata geçirilmesi, geliştirilmesi, gençlerin spor kulüplerine girmelerinin teşvik edilmesi ve çağdaş metotlarla yetiştirilmiş birer sporcu olmalarının temini esas hedef olarak belirlenmiştir.⁵² Halkevleri spor programlarında güreş, binicilik, okçuluk gibi Türk ata sporlarının yanı sıra ritmik jimnastik, gülle, trapez gibi spor dallarına ve artistik danslar, toplu gezintiler gibi sosyal etkinliklere de yer verilmiştir.⁵³ Nitekim İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından halkevi başkanlıklarına gönderilen 1 Ağustos 1938 tarihli bir yazıda halkevlerinin muhtelif vazifeleri içinde “*beden terbiyesinin ve sporun yurt sathında yayılması ödevinin de bulunduğu*” belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu dönem itibarıyla yürürlüğe giren “*Beden Terbiyesi Kanunu*”nun halkevleri spor şubelerine jimnastik, eskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları, millî rakslar gibi faaliyetlerle meşgul olmaları ödevlerini yüklediği de bu yazıda vurgulanan unsurlar arasındadır. Bu suretle söz konusu sporların tatbiki amacıyla gerekli yer ve teçhizatın tedariki ve bu faaliyetlerin merkezden belli bir plan dâhilinde idare ve kontrol edilebilmesi için halkevlerinin hâlihazırdaki spor altyapı durumlarının tespit edilmesi yoluna gidildiği anlaşılmaktadır.⁵⁴ Bu yıllarda Denizcilik Federasyonu tarafından

⁵⁰ Örneğin, Türkiye'nin dört bir yanından Ankara'ya gelen binlerce genç izcinin 1932'deki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarındaki resmî geçit sırasında “*metîn ve mevzûn*” adımlarla Atatürk'ün önünden geçmeleri ve takdir edilişleri ile ilgili olarak spor basınına yansıyan bir haber için bkz.; “Türk İzciliğinin Büyük Günü, Ankara'da Yapılan Resmî Geçit Pek Güzel Oldu”, *Türkspor*, S.6-161, 05/11/1932, s.17.

⁵¹ Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s.49; *Vakit*, “Halkevlerinin Çalışma Kolları”, 13/02/1932.

⁵² *Vakit*, “Halkevleri Teşkilatının Umûmî Esasları”, 14/02/1932.

⁵³ Fethi Tahsin, “Halkevi Spor Şubesi Nasıl Çalışacak”, *Türkspor*, S.3, 15/10/1932, s.10 ve 19; Ayşe Atalay, “Osmanlı ve Genç Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Sporda Batılılaşma Hareketleri”, *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*”, (Elektronik Dergi), C.2, S.2, 2007, s.33-34.

⁵⁴ BCA, FK:490.01., YN:4.18.10, 01/08/1938.

bastırılan “*Kürekçiliğin Talim ve Terbiyesine Methâl*”, “*Atletizm*”⁵⁵ ve Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı tarafından bastırılan “*Basketbol Kılavuzu*”,⁵⁶ “*Basketbol Nizâmnamesi*”⁵⁷ ile “*Bisiklet Yarışları ve Tüzüğü*”, “*Beyne’l-Milel Yarışlar ve Rökörler*”⁵⁸ gibi eğitim amaçlı yayınların başta gençler olmak üzere bütün yurttaşların istifadesine sunulmak üzere halkevlerine dağıtımının yapıldığı görülmektedir.

4. Atatürk, Spor ve Millî Kültür

Atatürk’ün sporu kültürel hayatın ayrılmaz bir parçası olarak görmesi hususu çalışmamızda değinmemiz gereken noktalardan birini teşkil etmektedir. Bu konuda Atatürk: “*Beden hareketlerinde esâs, nesilden nesile intikal eden âdetlerdir. Yirminci asırda bütün dünya milletleri için spor esâslarının tekniği buradan doğmuştur.*” diyerek sporun kültürel bir unsur olarak ortaya çıktığına ve geliştiğine işaret etmiştir. Türk çocuklarının da her milletin çocukları gibi doğdukları andan itibaren bu kültürel unsurla yoğrulduğunu ve bu nedenle spor ile Türk kültür hayatı arasında sıkı bir bağ olduğunu vurgulamıştır.

Bu bağlamda Atatürk yiğitlik, mertlik, alçakgönüllülük duygularını içinde barındıran güreş; çeviklik ve atikliğin sergilendiği binicilik ve cirit ile beceriyi, kabiliyeti ve hâkimiyeti temsil eden okçuluk gibi Türk ata sporlarına özel bir önem vermiştir. Bunların yaşanarak, yaşatılarak devam ettirilmesine ve Türk sporcularının bu sporlardaki kabiliyetlerini ulusal ve uluslararası alanda sergilemelerine ayrı bir özen göstermiştir.⁵⁹ Nitekim bunlar, yukarıda da değindiğimiz üzere eğitim programları Atatürk tarafından şekillendirilen “*halkevlere*”nde en çok önem verilen spor dalları arasında yer almıştır.⁶⁰

Millî kültür bağlamında değerlendirildiğinde Türk ata sporları ile Atatürk’ün ilgisine kısaca değinecek olursak bu konuda ilk sırayı güreşe vermek durumundayız.⁶¹ Atatürk, kuvvet ve zekâ oyunu olarak tanımladığı

⁵⁵ BCA, FK: 490.01, YN: 14.74.1, Kasım 1934.

⁵⁶ BCA, FK: 490.01, YN: 15.77.15, Mart 1935.

⁵⁷ BCA, FK: 490.01, YN: 15.77.16, Mart 1935.

⁵⁸ BCA, FK: 490.01, YN: 16.84.2, 1935-1936.

⁵⁹ Atatürk’ün söz konusu sporlara sevgisi bilindiği için Anadolu’nun çeşitli yerlerine yaptığı seyahatlerinde ve ziyaretlerinde bu spor dallarının tümü ya da en az birkaçı gösteri programlarına dâhil edilmekteydi (Doğan Yıldız, *Zeki, Çevik ve Ahlaklı Bir Sporcu; Atatürk ve Spor*, Telebasım Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.146-147).

⁶⁰ Soyak, *a.g.e.*, s.457.

⁶¹ Atatürk’ün “*Ata sporumuz güreştir*” tarzındaki söylemine yakınında bulunan zevat sıklıkla şahit olmuştur (Ulus, *a.g.e.*, s.203).

güreşi⁶² en sevdiği spor olarak belirtmiştir. Türk milletinin doğuştan gelen bir içgüdüyle spora yatkınlığına atıfta bulunan Atatürk, henüz yürümeye başlayan çocukları bile harman yerlerinde güreşirken görmenin mümkün olduğunu beyan ederek güreş ile millî kültür arasındaki bağı işaret etmiştir. Bu sporla uğraşanları güven ve mutluluk aşılayan birer abide olarak görmüştür.⁶³ Müsabakalar sırasında güreşçilerin hatalarını ve taktiklerini sezecek kadar güreşten iyi anlayan Atatürk 1933'teki Türkiye-İtalya millî güreş karşılaşmaları sırasında Türk güreşçileri arasında yer alan Arabacı İsmail'i, İtalyanların ünlü güreşçisi Fidere Lombardi'yi yenen Saim Arıkan'ı ve ağır siklet şampiyonu olan Çoban Mehmet'i müsabakaların yapıldığı Maksim Salonu'na giderek bizzat desteklemiş ve onlar için tezahüratta bulunmuştur.⁶⁴ Bu uluslararası müsabakalarda takım hâlinde başarı elde eden güreşçileri Florya'daki Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne davet ederek teker teker kutlamıştır.⁶⁵ 1938 yılının ilk aylarında rahatsızlık emarelerinin artmasına rağmen Ankara Halkevi'nde düzenlenen güreş müsabakalarını izlemesi⁶⁶ Atatürk'ün bu spor dalına özel bir ilgi duyduğuna önemli bir kanıt teşkil etmektedir. Buna ek olarak Çankaya'ya davet edilen misafirler, Atatürk'ün muhafaza erlerini sık sık çağırarak boylarına ve ağırlıklarına göre

⁶² Afet İnan, *Atatürk'ten Hatıralar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1950, s.157.

⁶³ Ferit Celâl Güven, "Atatürk ve Türk Eri", *Beden Terbiyesi ve Spor*, 10/11/1939, s.9; Ferit Celâl Güven, "Gömlek", *Yücel*, Atatürk ve Cumhuriyet Sayısı, C.X, S.57, Kasım 1939, s.130.

⁶⁴ "Reis-i Cumhur Hazretleri Son Güreşleri Şerefliendirdiler", *Türkspor*, 23/09/1933, s.4; Cumhuriyet'in ilanı sonrasında ilk olarak 1924 Paris Olimpiyatları'nda uluslararası alanda Türkiye'yi temsil eden Türk güreşçileri 1928'de Amsterdam Olimpiyatları'nda, 1933'te Türkiye'de ve Rusya'da düzenlenen turnuvalarda, 1936'daki Berlin Olimpiyatları'nda ve 1938'deki Avrupa Şampiyonası'nda derecelere girmişlerdir. Atatürk'ün teşvikiyle 1932'de ilk defa düzenlenen ve ilerleyen yıllarda da devam eden Balkan Greko-Romen Güreş Şampiyonası hem Türkiye'nin bölgesinde bir barış unsuru olarak spora verdiği önemi göstermiş, hem de Türk güreşçileri bu müsabakalarda aldıkları başarılı sonuçlar ile göz doldürmüşlerdir (Özbay Güven, *Atatürk'ün Güreş Sevgisi*, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s.39-43).

⁶⁵ Atatürk bu davet sırasında ağır siklet şampiyonu Çoban Mehmet'e takılmaktan kendini alamamış ve bu ünlü güreşçi ile aralarında şu konuşma geçmiştir:

-Sen herkesi kolayca yeniyorsun Mehmet, seninle güreş tutsam beni de yenebilir misin?

Çoban Mehmet mahcubiyet içinde başını önem eğmiş ve şöyle cevap vermiştir:

-Paşam sizi bütün cihan yenedi, ben nasıl yenerim.

Bu cevap üzerine duygulanan Atatürk, Çoban Mehmet'i alnından öpmek suretiyle onunla gurur duyduğunu ifade etmiştir (Ahmet Niyazi Banoğlu, *Nükte ve Fıkralarıyla Atatürk*, C.4, İstanbul, 1967, s.190-191); Atatürk'ün bir Mehmetçik ile benzer bir anısı için bkz.; Münir Hayri Egeli, *Atatürk'ün Bilinmeyen Hatıraları*, İstanbul, 1959, s.63; Kemal Arıburnu, *Atatürk'ten Anılar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1998, s.102.

⁶⁶ Atatürk'ün söz konusu etkinliğe iştiraki ve halkın coşkunu bir tezahürat ve sevgi gösterileri ile O'nu karşılaması ile ilgili olarak bkz.; *Ulus*, "Büyük Güreş Müsabakaları", 10/03/1938; "Atatürk Ankara Halkevinde: Büyük Önder Güreş Müsabakalarını Takip Ettiler", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.88, 14/03/1938, s.3-4.

güreştirdiğine ve kendisinin de bu müsabakalara bizzat hakemlik yaptığına şahit olmuşlardır. Bu müsabakalarda galip, mağlup aranmamış ve erler spor ile ilgilerinden ötürü çeşitli şekillerde taltif edilmişlerdir.⁶⁷ Bunun yanı sıra sofrasında bulunan devlet erkânı ve diğer zevat da Atatürk'ün teşvikiyle bu müsabakalara iştirak etmekteydiler.⁶⁸ Atatürk'ün de bizzat bu güreşlere iştirak ettiği, özellikle yakın arkadaşları ile güreşe tutuştuğu da görülmekte idi.⁶⁹ Ayrıca Cevat Abbas Gürer'in belirttiği üzere Atatürk 1936 yılı ilkbaharında Ankara'da orman çiftliği gezisi sırasında kendisini tanımayan bir işçiyle giriştiği kısa bir sohbetin ardından güreşe tutuşacak kadar güreşe meraklı ve halk ile sporu kaynaştıran bir liderdi.⁷⁰ Atatürk 1930'da Aspendos Antik Tiyatrosu'nu gezerken bu gibi tarihî mekânlarda geçmişte sportif faaliyetlerin de gerçekleştirildiğine atıfta bulunarak, yetkililere bu tiyatrodaki temsiller ve uluslararası güreş müsabakaları düzenlemelerini tavsiye etmiştir. Böylelikle söz konusu tarihî mekânların sporun da işin içine katılması suretiyle yaşayan mekânlar hâline getirilmesi konusundaki düşüncelerini dile getirmiştir.⁷¹

Atatürk diğer bir Türk ata sporu olan binicilik konusunda da duyarlı olmuştur. Binicilik konusunda çeşitli vesilelerle Türk erkek ve kadınlarının maharetlerine değinmiş, bunların savaş meydanlarındaki mukavemet ve kararlılıklarını ruhlarındaki ve bünyelerindeki sağlamlığa bağlamıştır.⁷² Kendisi de usta bir binici olan Atatürk⁷³ hayatı boyunca bu alışkanlığından vazgeçmemiş, fırsat buldukça at gezintileri yapmıştır. At yarışlarını zevkle takip etmiş⁷⁴ ve binicilik sporuna ilgiyi artırmak üzere bu yarışlara özel önem vermiştir. Henüz Millî Mücadele devam ederken halkın moral gücünü

⁶⁷ Söz konusu erlerin güreş sırasında yırtılan gömlekleri Atatürk tarafından nezaketle tazmin edilmekte idi. Böyle durumlarda Atatürk kendi gömleklerinden hediye etmek suretiyle erleri taltif etmiştir (Gürer, *a.g.e.*, s.346-347; Ferit Celâl Güven, "Gömlek", s.130).

⁶⁸ *Kâzım Özalp, Anılar Belgeler*, s.341; Gürer, *a.g.e.*, s.346-347; Benzer şekilde Atatürk'ün İstanbul'da bulunduğu bir sırada Uşağı Cemal Granda ile Şakir adlı bir posta erini güreşe tutuşturması ile ilgili bir anı için bkz.; Granda, *a.g.e.*, s.180-182; Güreşe karşı özel bir ilgi duyan Atatürk'ün çoğuz kez yanındaki arkadaşlarını güreşmeye teşvik ettiği, hele iri cüsseli iki yakın dostu Vasıf Çınar ile Refik Koraltan'ı güreştirmekten büyük bir mutluluk duyduğu bilinmektedir (Murat Sertoğlu, "Çankaya'da Huzur Güreşleri", *Yıllar boyu Tarih Dergisi*, S.6, 1980, s.16-18; Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz.; *Kılıç Ali'nin Anıları*, s.597).

⁶⁹ Atatürk'ün zaman zaman güreşe tutuştuğu kişilerden biri de çocukluk arkadaşı ve samimi dostu Nuri Conker idi (Gürsoy, *a.g.e.*, s.114).

⁷⁰ Gürer, *a.g.e.*, s.349-351.

⁷¹ Ulu, *a.g.e.*, s.206.

⁷² Ferit Celâl Güven, "Gömlek", s.130.

⁷³ Atatürk'ün at ve binicilik merakının çocukluk dönemine kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Kız kardeşi Makbûle Atadan'ın belirttiğine göre Atatürk Selanik Askerî Rüştiyesi'ne devam ettiği dönemde okula dayısının refakatinde atıyla gidip gelmekte idi (Belli, *a.g.e.*, s.27-28).

⁷⁴ *Kâzım Özalp, Anılar Belgeler*, s.341.

yükseltmek amacına da hizmet etmek üzere 1921 yılı Aralık ayında Ankara'da “*İmâlât-ı Harbiye*” sahasında düzenlenen “*Sonbahar At Koşusu*”nu maiyetindeki Refet (Bele) ve Fevzi (Çakmak) Paşalar ile bir kısım mebusun eşliğinde izlemesi,⁷⁵ müsabakaların sona ermesiyle yarışmacılara hediyeler dağıtması Atatürk'ün konuya ilişkin hassasiyetini göstermesi açısından önemlidir. Bu münasebetle binicilik sporuna ilgiyi artırmak üzere, 1926'da çıkan “*İslâh-ı Hayvanât Kanunu*”nda: “*her sene veya iki senede bir vilayât merkezlerinde veya münâsib mevakiinde at yarışları ve hayvanât sergileri tertib ve küşad edilir.*”⁷⁶ maddesi yer almış, buna istinaden Türkiye’de at yetiştiriciliğini ve yarışçılığı desteklemek için Cumhurbaşkanı Atatürk'ün himayesinde ve Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında “*Yüksek Yarış ve İslâh Encümeni*” oluşturulmuştur. Atatürk'ün teşvikiyle faaliyetlerini sürdüren bu encümenin çalışmalarıyla “*Karacabey Binicilik Mektebi*” açılmış; haraların ve aygır depolarının oluşturulduğu bu mektepte mütehassıs, seyis, binici, hayvan mürebbisi, teşkilat memuru, ahırcıbaşı ve jokeyler yetiştirilmiştir.⁷⁷ Ayrıca, sportif bir faaliyet olarak belli bir plan ve program dâhilinde ele alınan at yarışı organizasyonları bütün Anadolu sathında yayılmaya başlamış ve bu yarışlarda başarılı olanlar mükâfatlandırılmıştır.⁷⁸ İlki, Yüksek Yarış ve İslâh Encümeni tarafından Ankara'da 10 Haziran 1927'de tertip edilen ve Atatürk'ün büyük bir heyecan ile izlediği “*Gazi Koşusu*” ise Türkiye’de atlı spor için önemli bir dönüm noktası olmuştur.⁷⁹ Bu koşu, binicilik sporu ve sporcuları için önemli bir etkinlik ve teşvik unsuru olarak günümüze kadar gelmiştir. Atatürk'ün Ankara Hipodromu'nda ve İstanbul'da Veliefendi çayırında at yarışlarını sıklıkla takip ettiği bilinmektedir.⁸⁰ Bu dönemde atlı sporu canlandırmak, at sevgisini ve binicilik merakını artırmak amacıyla devlet adamlarının desteğiyle başta Ankara, İstanbul ve İzmir'de olmak

⁷⁵ “*Ankara'da Yapılan Sonbahar At Koşuları Münasebetiyle*”, *Spor Âlemi*, S.43/5, 13/11/1921, s.5.

⁷⁶ Söz konusu kanunun ilgili 27. maddesi için bkz.; *Resmî Gazete*, “*İslâh-ı Hayvanât Kanunu*”, Kanun No: 904, Kabul Tarihi: 07/06/1926, Yayımlı Tarihi: 29/06/1926, S.407; *Düstur*, Tertip: 3, C.7, s.1472.

⁷⁷ N. Halil, “*Cumhuriyet Atçılığı ve Binicilik Mektebi*”, *At Dergisi*, 1933, s.5.

⁷⁸ Nimet Üyken, *Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi*, Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, İstanbul, 2000, s.30-31.

⁷⁹ “*Cuma Günü At Yarışları Daha Parlak Oldu*”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 14/06/1927; *Vakit*, “*Kurban Bayramının Merkez-i Hükümetimizdeki İntibâ'ları*”, 14/06/1927; Atatürk, *Gazi Koşusu* öncesinde 1927 Haziran ayı başlarında düzenlenen yarışlar vesilesiyle Tayyare meydanında tanzim olunan yarış sahasında incelemelerde bulunmuş ve yarışları izlemiştir (“*Tayyare Meydanındaki Yarış Sahasında İstihzârât İkmâl Edildi*”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 03/05/1927).

⁸⁰ Cem Atabeyoğlu, *Atatürk ve Spor*, Hisarbank Kültür Yayınları, yy., 1981, s.35-36.

üzere Anadolu'nun birçok bölgesinde atlı spor kulüplerinin teşkil edildiği görülmektedir.⁸¹

Türk kültür tarihi ile ilgisi nedeniyle⁸² Atatürk'ün özel ilgi duyduğu spor dallarından biri de okçuluk olmuştur. Ateşli silahların icadı ile önemi yitiren ve Osmanlı Devleti'nin çözülüş döneminde spor faaliyeti olarak da çok rağbet görmeyen okçuluk Atatürk'ün konuya el atmasıyla çağdaş anlamda hızlı bir gelişim göstermiştir. Atatürk millî spor olarak addettiği okçuluğun “canlandırılması, inkişâfi ve eski şöhretine yeniden sahip olabilmesi” amacıyla çalışmalarına başlanması yönünde ilgililere talimat vermiştir. 1923'te Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı bünyesinde “Okçuluk Federasyonu”nun kurulması konu ile ilgili önemli bir merhale teşkil etmiştir. Ayrıca dönemin ünlü kemankeşleri İbrahim ve Bekir Özok Kardeşler, Vakkas Okatan ve bu spora gönül vermiş Profesör Necmettin Okyay, Hâfız Kemal Gürses, Tarihçi Halim Baki Kunter gibi isimlerin çalışmalarıyla 1937'de Beyoğlu Halkevi bünyesinde “Ok Spor Kurumu” kurulmuştur.⁸³ Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın söz konusu spor dalına gösterdiği ihtimamı devam ettiren ve Ok Spor Kurumu'nun kuruluşu ve gelişmesi için çaba gösteren Türk Spor Kurumu'nun da bu süreç içinde bünyesindeki spor mıntıkalarına okçuluk sporuna ilgi gösterilmesi konusunda bir tamim gönderdiği bilinmektedir.⁸⁴ Bu konuda dikkate değer diğer bir çalışma da Türk okçuluk tarihine ait birçok önemli eseri ve hatırayı içinde barındıran “Ok Spor Kurumu Müzesi”nin söz konusu dönem itibariyle teşkili olmuştur.⁸⁵ İlk bayan Türk okçuları arasında yer alan Betül Diker (Or) Hanım ise 1937'deki Gençlik ve Spor Bayramı gösterilerinde Atatürk'ün dikkatine mazhar olmuş ve Atatürk bu sporcunun eğitimi ile ilgilenilmesi için söz konusu kurumun başkanı Halim Baki Kunter'e talimat vermiştir. Nitekim bahsi geçen sporcu

⁸¹ Bu dönemde teşkil edilen belli başlı atlı spor kulüpleri ile ilgili olarak bkz.; *Türkiye Atlı Spor Kulübü Nizamnamesi*, Köyhocası Matbaası, Ankara, 1934; *İzmir Atış ve Atlı Spor Kulübü Nizamnamesi*, Bilgi Basımevi, İzmir, 1936; *İstanbul Anadolu Yakası Atlı Spor Kulübü Nizamnamesi*, Tan Basımevi, İstanbul, 1937; *Manisa Atlı Spor Kulübü Esas Nizamnamesi*, Dereli Basımevi, Manisa, 1937.

⁸² Okçuluğun Türk kültür tarihindeki yerini ve önemini konu alan, bu anlamda İstanbul'daki tarihî Ok Meydanı'nı inceleyen şu makaleye bkz.; Özbay Güven, “İstanbul Ok Meydanı Spor Alanı”, *Toplumsal Tarih*, C.3, S.14, Şubat 1995, s.14-19.

⁸³ Doğan Yıldız, *Çağlar Boyu Türkler'de Spor*, Telebasım Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.291; Okçuluk sporu Atatürk'ün vefatıyla bir süre himayesiz kalmakla birlikte özellikle 1955'te Türkiye'nin Uluslararası Okçuluk Federasyonu'na üyeliği ile Türk spor hayatı içinde hızlı bir gelişim çizgisi izlemiştir

⁸⁴ *Cumhuriyet Halk Partisi On Beşinci Yıl Kitabı*, Cumhuriyet Halk Partisi Yayınları, Ankara, 1938, s.600.

⁸⁵ Hüseyin Sıtkı, *Atatürk ve Spor*, Gül Yayınları, İstanbul, 2005, s.22-23.

Türkiye'de okçuluk sporunun bayanlar arasında da yayılmasına öncülük eden isimler arasında yer almıştır.⁸⁶

Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından 17 Nisan 1936'da Başbakanlık makamına gönderilen bir yazıda: “*memleket gençliğinin bilhassa millî sporlara karşı alâka ve heveslerini uyandırmak suretiyle millî benliği kuvvetlendirmek amacını güden Kültür Bakanlığı'nın, İstanbul Hazine-i Evrâkı'nda bulunduğu öğrenilen millî sporlara ait kıymetli vesâike büyük önem adfettiği*”nin belirtilmesi ve bunların birer suretlerinin Vekâlet'e alınması için girişimde bulunulması⁸⁷ da Atatürk döneminde spor faaliyetleri ile millî kültür arasında kurulan yakın ilişkiye temas etmesi bakımından önemlidir. Bu minvalde Celâl Bayar Hükümeti'nin 1 Kasım 1937 tarihli programında sporun millî kültürün bir parçası olarak görüldüğü yönünde ifadeler yer almıştır.⁸⁸ 26 Nisan 1938 tarihinde ise Türk Spor Kurumu tarafından Spor Bölge Başkanlıkları'na Türk sporunun tarihini yazmak ve millî bir spor müzesi kurmak üzere yapılması planlanan çalışmalar ile ilgili bir genelge gönderilmiş, bu çalışma İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından 5 Ekim 1938 tarihli bir yazı ile halkevi başkanlıklarına da duyurulmuş ve “*bu kıymetli teşebbüsün yürümesi için gereken ilginin gösterilmesi ve muhitlerinin bilgilendirilmesi*” istenmiştir.⁸⁹ Söz konusu dönem itibariyle hayata geçirilmesi planlanan bu teşebbüsün de Atatürk'ün öncülüğünde Türk sporunun millî kültür ile çağdaşlaşma yolundaki hedeflerine temas etmesi bakımından önemli bir gösterge olduğunu burada beyan etmemiz gerekmektedir.

5. Atatürk, Spor ve Dünya Barışı

Atatürk'ün “*yurtta sulh, cihanda sulh*” ilkesinin en somut ve samimi adımlarından biri de spor alanında atılmıştır. Bu anlamda Atatürk sporun uluslararası alanda en etkili propaganda vasıtalarından biri olduğunu müşahede etmiş,⁹⁰ spor konusunda yapılan çalışmalarda bu konuyu da dikkate almıştır. Böylece Türk spor kulüpleri ve sporcuları devletin bütün imkânları ve potansiyelleri seferber edilerek geniş çaplı bir teşkilatlanma ile ulusal ve uluslararası düzeyde spor faaliyetlerine katılım sağlamaya başlamıştır. Bu alanda hem ülke içinde bir uyum ve ahenk sağlanmış, hem de dünyanın diğer milletleriyle birlik, bütünlük, dayanışma ve yardımlaşma

⁸⁶ Yıldız, *Çağlar Boyu Türkler'de Spor*, s.291.

⁸⁷ BCA, FK:030.10, YN: 17.84.6, 17/04/1936.

⁸⁸ Konuyla ilgili olarak bkz.; Mürsel Akdenk, *Türkiye'de Hükümet Programlarında ve Planlı Dönemde Beden ve Spor Eğitimi Uygulamaları (1920-1985)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1986.

⁸⁹ BCA, FK: 490.01, YN: 4.7.13, 10/05/1938.

⁹⁰ *Kâzım Özalp, Anılar Belgeler*, s.341.

faaliyetlerinin içine girilmiştir. Milletlerin medenî kabiliyetlerini daha çok spor ve sanat alanlarında ortaya koymaya ve bunu uluslararası alanda sergilemeye başladıkları söz konusu dönemde bu gelişmeleri çok yakından takip eden Atatürk yapılacak çalışmalarla Türk sporunun da uluslararası sahada kısa zamanda önemli başarılarla imza atacağına ve kendine yer bulacağına dair kanaatini ve inancını çeşitli vesilelerle dile getirmiştir.⁹¹

Bu anlamda söz konusu dönemde Türk sporunda önemli bir teşkilatlanma faaliyeti sportif faaliyetler aracılığıyla dünya barışına katkıda bulunmayı ilke edinen olimpiyat oyunlarına katılım sağlamak amacıyla “*Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi*”nin teşkili münasebetiyle olmuştur. Böylece, 1908’de kurulmuş olan “*Osmanlı Olimpiyat Cemiyeti*”, 1922 Haziranı’nda “*Cihân Müsabakalarına Hazırlanma Cemiyeti*” adıyla yeniden teşkilatlanmış,⁹² nihayetinde “*Beyne’l-Milel Olimpiyat Cemiyeti*”nin Türkiye Temsilcisi Selim Sırrı (Tarcan) ile Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanı Ali Sami (Yen) ve İkinci Başkan Burhan (Felek) Beyler’in çalışmalarıyla 1922’de “*Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi*” kurulmuştur.⁹³ 1924’te Paris’te düzenlenen olimpiyat oyunlarına Beyne’l-Milel Olimpiyat Cemiyeti’nin daveti,⁹⁴ Ali Sami (Yen) ile Selim Sırrı (Tarcan) Beyler’in talebi ve Türk Hükûmeti’nin desteği ile genç Türkiye Cumhuriyeti resmen katılım sağlamıştır.⁹⁵ Paris’te 1924’te düzenlenen olimpiyat oyunları Türkiye Cumhuriyeti’nin ve Türk sporcularının katıldıkları ilk resmî olimpiyat olmuştur. Çok kısa bir süre önce Avrupa’nın güçlü devletlerine karşı bağımsızlık mücadelesi vermiş olan Türkiye, bu kez de sportif kabiliyetlerini sergilemek üzere spor dünyasının bu en önemli organizasyonuna hakem, sporcu, antrenör ve yöneticileriyle katılım sağlamıştır. Atletizm, bisiklet, eskrim, futbol, güreş ve halter dallarında müsabakalarda yer alan⁹⁶ Türk

⁹¹ Atatürk’ün *Söylev Demeçleri*, C.II, s.263.

⁹² Mehmet Sabri Serdaroğlu, *Olimpiyat Tarihi ve Türkiye’nin Olimpiyatlardaki Durumu*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2002, s.40.

⁹³ Cem Atabeyoğlu, “Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.2190.

⁹⁴ Türk gençlerinin Paris Olimpiyatları’na katılımı doğrultusunda Beyne’l-Milel Olimpiyat Cemiyeti Reisi Baren Coubertin tarafından Selim Sırrı (Tarcan) Bey’e gönderilen davet mektubu ve Selim Sırrı Bey’in konu ile ilgili görüşleri için bkz; Selim Sırrı, “1924 Olimpiyadları ve Lozan Mukarrerâtı/Selim Sırrı Bey’e Bu Kere Paris’den Vürüd Eden Davetnâmenin Tercümesi”, *Spor Âlemi*, S.85/23, 08/03/1923, s.4-5.

⁹⁵ Böylece güreş millî takımını çalıştırmak üzere Macar antrenör Raol Peter, futbol millî takımı için İskoç antrenör Billy Hunter ve atletizm ekibi için de Amerikalı antrenör Tobin Türkiye’ye davet edilmiş ve Türk sporcuları bu antrenörler tarafından olimpiyatlara hazırlanmışlardır (Yıldız, Zeki, Çevik ve Ahlâklı..., s.193).

⁹⁶ Atabeyoğlu, “Cumhuriyet Döneminde Spor...”, s.2190.

sporcuları böylece dünyanın seçkin sporcularıyla müsabakaya tutuşma, dünya sporunu yakından tanıma ve dünya barışına katkı sağlama fırsatı bulmuşlardır.

Türkiye'nin uluslararası spor müsabakaları alanında ilk kez ev sahipliği yaptığı 1935 yılındaki 6. Balkan Oyunları ise dönemin önemli spor organizasyonlarından biri olarak dikkat çekmiştir. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı İkinci Başkanı Burhan Felek'in yoğun mesaisi ile gerçekleştirilen bu organizasyon⁹⁷ ülkenin spor konusundaki potansiyellerinin ortaya konulmasına vesile olmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye'nin gerek komşuları gerekse diğer ülkeler ile olan münasebetlerinde sporun bir barış vasıtası olarak kullanılması söz konusu dönem itibariyle Atatürk'ün liderliğindeki Cumhuriyet idaresinin dünyadaki saygınlığını artıran önemli olaylar arasında yer almıştır.

John L. Polandman ve Russel Boardman adlarındaki iki Amerikalı sivil havacının 1931 Temmuzunu itibariyle New York'tan hareketle tek uçuşla İstanbul Yeşilköy Havaalanı'na inmeleri ve söz konusu pilotların bu rekor için "*kısa sürede büyük işler başaran Türkiye'yi seçtiklerini*" beyan etmeleri de yeni Türk Devleti'nin ilgili dönem itibariyle dünya milletleri nazarındaki barışçıl politikasına ve itibarına işaret eden önemli bir gösterge olmuştur. Atatürk bu sporcuları Yalova'da samimi bir şekilde ağırlamış ve onlara: "*Fi'l-hakika muvaffakiyetiniz hem fennin hem tekniğin ve hem de bilhâssa maharet ve cesaret itibariyle insan kudretinin emsâlsiz bir zaferidir. Kıt'alar birleştirirken milletleri yaklaşıtıyorsunuz. Sizin gibi kahramanlar; milletleri birbirlerinin saadetleri ve kederleriyle alâkadâr olan bir aile efrâdı hâline getirirler...*"⁹⁸ diyerek dünya kamuoyunun dikkatini sportif faaliyetlerin barış konusunda oynadığı role çekmiştir.

Atatürk döneminde spor etkinliklerinin, sportif faaliyetleriyle tanınan İngiliz Kralı VIII. Edward'ın 1936'da Türkiye'yi ziyareti münasebetiyle gerçekleştirilen deniz yarışlarında olduğu gibi yabancı devlet adamlarının onuruna, uluslararası alanda barışı ve dayanışmayı vurgulamak üzere düzenlendiği de olmuştur.⁹⁹

⁹⁷ L. Hilâl Akgül, "Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından Burhan Felek", *AAMD*, C.17, S.49, Mart 2001, s.232-233.

⁹⁸ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.III, s.130-132.

⁹⁹ "Mesut Bir Ziyaret", *Top Mecmuası*, S.24-97, 07/09/1936, s.3; "Ulu Önderimizle Aziz Misafirlerinin Şereflendirdikleri Deniz Yarışları", *Top Mecmuası*, S.24-97, 07/09/1936, s.6-7; San, *a.g.e.*, s.177; *Cumhuriyet*, "Muhterem Misafirimizin Şerefine Moda'da Dün Büyük Kayık Yarışları Yapıldı", 07/09/1936.

6. Atatürk, Spor ve Türk Gençliği

Atatürk spor faaliyetleriyle, “*Türk istiklâlini ve Türk Cumhuriyeti’ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmek*”¹⁰⁰ sorumluluğunu verdiği Türk gençliği arasında da önemli bir bağ kurmuştur. Bu münasebetle, büyük meşakkatler sonucunda tesis edilen Cumhuriyet’in fikrî ve ilmî olduğu kadar beden de güçlü muhafızlar istediğini vurgulama gereği hissetmiş, beden eğitimi ve spor faaliyetlerini Türk gençlerinin sağlıklı bir şekilde yetişebilmeleri, kendilerini ifade edebilmeleri için etkili bir vasıta olarak görmüştür. Konuya bizzat ilgi gösteren ve özel bir önem veren Atatürk’ün gözünde Türk gençliği milletin dinamik kesimini, geleceğini, taze gücünü ve hayat kaynağını oluşturmaktadır.¹⁰¹ Bu nedendir ki Atatürk ülkenin ümit ve istikbalini genç nesillerin anlayış ve enerjisine bağlamıştır.¹⁰² O’nun deyimiyle “*şuurlu ve gürbüz bir gençlik, Türk’ün hududu olmayan yükselme ve ilerlemesi*”¹⁰³ için bir teminat teşkil etmiştir. Bu şekilde Türk gençliğinin spor alanında da gösterdiği kabiliyeti ve başarılı faaliyetleri takdirle takip etmiş ve desteklemiştir.¹⁰⁴

Bu doğrultuda, Atatürk’ün Türk vatanını ve istiklalini kurtarmak üzere Samsun’a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihinin hatırasını yaşatmak amacıyla Samsun halkı tarafından 1926’dan itibaren yerel etkinliklerle kutlanan “*Gazi*

¹⁰⁰ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.596-597.

¹⁰¹ Turhan Feyzioğlu, “Atatürk ve Gençlik”, *Atatürkçü Düşünce*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1992, s.868-869; Benzer görüşler için ayrıca bkz; M. Vehbi Tanfer, “Atatürk ve Türk Gençliği”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi (AAMD)*, C.6, S.18, Temmuz 1990, s.697 vd.; Erdal Çapuk, “Atatürk ve Gençlik”, *AAMD*, CXV, S.44, Temmuz 1999, s.757 vd.; Orhun Bengisu, “Atatürk, Gençlik ve Spor”, *Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 1989)*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s.149-150.

¹⁰² Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, C.I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s.248; *Atatürk ve Gençlik*, Millî Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.31; Ayrıca, Atatürk’ün Türk gençliğine inancı, güveni ve onlardan beklentileri konusunda benzer değerlendirmeleri içeren şu makalelere bkz.; Utkan Kocatürk, “Atatürk’te Gençlik Kavramı ve Atatürkçü Gençliğin Nitelikleri”, *AAMD*, C.2, S.4, Kasım 1985, s.21-25; Cem’i Demiroğlu, “Atatürk ve Gençlik”, *AAMD*, C.2, S.6, Temmuz 1986, s.603-606; İlker Alp, “Atatürk ve Türk Gençliği”, *AAMD*, C.13, S.38, Temmuz 1997, s.433 vd.; Eyüp G. İşbir, “Atatürk, Gençlik ve Spor”, *Selçuk Üniversitesi I. Millî Gençlik Kongresi (6-8 Kasım 1985/Konya) Tebliğler*, Selçuk Üniversitesi yayımları, Konya, 1987, s.167 vd.

¹⁰³ *Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991, s.663.

¹⁰⁴ Atatürk’ün konuyla ilgili beyanati için bkz.; “Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Reisi ve Sivas Meb’ûsu Necmeddin Sadık Beyefendiye”, *Milliyet*, 08/09/1928.

Günü” kutlamalarının bütün yurda teşmil edilmesi¹⁰⁵ ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri kutlanmakta olan jimnastik şenliklerinin de kutlama programlarına dâhil edilmesiyle 20 Haziran 1938'de çıkarılan yasayla 19 Mayıs günü TBMM tarafından “*Gençlik ve Spor Bayramı*” olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁶ Atatürk, 1938'deki gençlik ve spor kutlamalarına¹⁰⁷ halkın yoğun sevgi ve sevinç gösterileri ile gençlerin yolunda yürüyeceklerine dair antları eşliğinde iştirak etmiştir.¹⁰⁸ Atatürk'ün Millî Mücadele'yi örgütlemek üzere Samsun'a çıktığı andan itibaren çeşitli yolculukları sırasında maiyetindekilere söylediği “*dağ başını duman almış*” marşı da Türk gençlerine ümit ve şevk aşılamak üzere “*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı*” kutlama programlarında yer almaya başlamıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Dursun Ali Akbulut, “Samsun'un Gazi Günü ya da 19 Mayıs Bayramı”, *AAMD*, C.11, S.33, Kasım 1995, s.771-779.

¹⁰⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanunun 2'nci Maddesine Bir Fıkra ve Mezkûr Kanuna Bir Madde İlâvesine Dair Kanun Lâyihası ve Dahiliye Encümeni Mazbatası”, C.18, Devre:5, 20/06/1938, s.217; *Resmî Gazete*, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanuna Ek Kanun”, Kanun No:3466, Kabul Tarihi: 20/6/1938, Yayımlı Tarihi: 04/07/1938, S.3950; *Düstur*, Tertip:3, C.19; M. Vehbi Tanfer, “Atatürk'ün Türk Milletine Armağan Ettiği Millî Bayramlar”, *AAMD*, C.13, S.39, Kasım 1997, s.1039-1052; Hakan Uzun, “Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanışı”, *Karadeniz Araştırmaları*, C.6, S.24, Kış 2010, s.110-111; Söz konusu bayramın ismi 2429 sayılı kanun ile “*Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı*” olmuştur (*Resmî Gazete*, “Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller”, Kanun No:2429, Kabul Tarihi:17/03/1981, Yayımlı Tarihi: 19/03/1981, S.17284; *Düstur*, Tertip: 5, C.20, s.227).

¹⁰⁷ Söz konusu kutlamalar ile ilgili olarak 25 Haziran 1938 tarihli “19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Hakkında Talimâtname” için bkz.; BCA, FK: 30.10.0.0, YN: 198.353.5, 25/05/1938.

¹⁰⁸ *Tan*, “Gençlik Bayramı Dün Kutlandı”, 20/05/1938; *Sabah*, “Dün Bütün Memleket Gençliği Çoşgun Bir Bayram Yaptı”, 20/05/1938; *Akşam*, “Atatürk, Ankara'da İdman Hareketleri Yapılan Stada Şeref Verdiler”, 20/05/1938; *Cumhuriyet*, “Gençlik Bayramı, 19 Mayıs Dün Bütün Yurdda Sonsuz Heyecanla Kutlandı”, 20/05/1938; *Ulus*, “Spor ve Gençlik Bayramı Çok Parlak Kutlandı”, 20/05/1938; “Ankarahlılar 19 Mayıs'ı Eşsiz Tezahürlerle Kutladılar: Büyük Şef Stadyoma Şeref Verdiler”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.98, 23/05/1938, s.9.

¹⁰⁹ Osmanlı Genç Dernekleri'nin teşkili için 4 Nisan 1916'da çıkarılan muvakkat kanun gereğince hazırlanan talimâtname “*Terbiye-i Bedeniye Yürüyüş Marşı*” olarak belirlenen bu marş İsveçli besteci Felix Körling'in “*Tre trallande Jantor*” adlı şarkısından esinlenilerek Selim Sırrı (Tarcan) Bey tarafından Anadolu topraklarına taşınmıştır. Marşın sözleri ise Ali Ulvi (Elöve) Bey tarafından kaleme alınmıştır (Zafer Toprak, “II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.2, S.17, 14 Ekim 1985, s.534); Atatürk Millî Mücadele'yi örgütlemek üzere çıktığı Samsun'dan Havza'ya geçişi sırasında bu marşı yolda arkadaşlarıyla terennüm etmiştir (*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.2, s.284-285; Lord Kinross, *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2002, s.205-206); Daha sonraki yıllarda da Atatürk'ün çeşitli vesilelerle bu marşı söylemekten ve dinlemekten hoşnut olduğu bilinmektedir.

7. Atatürk, Spor ve Sağlık

Türkiye’de sportif faaliyetleri geliştirmek ve bütün memleket evlâdını sportmen yapma hedefi doğrultusunda yapılan çalışmaların önemine ve kutsiyetine çeşitli vesilelerle değinen Atatürk, geçmişteki siyasî ve iktisadî buhranların ve savaşların neticesinde ortaya çıkan olumsuz gelişmelerin etkisiyle milletin zayıf, cılız ve hatta hasta düştüğüne dikkat çekmiş, bu olumsuzlukları bertaraf etmek ve yeni nesilleri sağlıklı bir şekilde yetiştirmek için spor faaliyetlerine önem verilmesinin gereğine işaret etmiştir.

Bu konuda: “*Fikrî inkişâfa olduğu gibi, bedenî inkişâfa da ehemmiyet vermek ve bilhâssa seciye-i milliyeyi, derin tarihimizin ilhâm ettiği yüksek derecelere çıkarmak lâzımdır.*”¹¹⁰ diyerek yüksek medenî anlayışı ve kudretiyle tarihte iz bırakan Türk milletinin mirasçısı olan çocukların da bu tarihî sorumluluğa uygun olarak sağlıklı, gürbüz ve çevik olmalarını arzu etmiştir. Bu nedenle spor ile iştigal eden kişi ve cemiyetleri yeni neslin sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi konusunda sorumlu kılmış ve onlara: “*Efendiler; gürbüz, yavuz evlâtlar isterim. Bunu görmezsem hakkınızdaki itimâdımı yitirirsiniz*” telkininde bulunarak konu hakkındaki hassasiyetini dile getirmiştir.¹¹¹ Atatürk, bu esaslar üzerinde yetiştirilen sağlam ve gürbüz nesli Türkiye’nin birleştirici, bütünleştirici ve gelişimini tetikleyici bir unsuru olarak görmüştür.¹¹² Nitekim bu dönemde gürbüz bir Türk gençliği yetiştirmek üzere Millî Eğitim Bakanlığı’nın yanı sıra Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimâiye Vekâleti’nin ve Türkiye Himâye-i Etfâl Cemiyeti’nin de önemli görevler üstlendikleri ve başarılı çalışmalarda buldukları anlaşılmaktadır.

Sporun bir gösteriş aracı olarak, sadece herhangi bir yarışmada başarılı olmak gayesine hizmet etme düşüncesine karşı Atatürk, idarecileri ve görevlileri her an ciddi ve dikkatli olmaya davet etmiştir. Bu konudaki esas hedefin her vatandaşın beden eğitiminin temini olduğunu vurgulamıştır. Türk kültür hayatında yön çizici “*sağlam dimağ, sağlam vücutta bulunur*” atasözünü de bu vesileyle dile getirmiştir.¹¹³ Söz konusu süreç içinde İstanbul’da düzenlenen güreş müsabakaları sonrası Florya’da verdiği yemek davetinde Türk ve Alman güreşçiler ile bir aradayken bir vesileyle spor ile

¹¹⁰ Enver Ziya Karal, *Atatürk’ten Düşünceler*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2011, s.109; Atatürk 16 Eylül 1924’te ziyaret ettiği Trabzon Lisesi Spor Yurdu’nun hatıra defterine: “*Bedenî idman, fikrî idmanla muvâzî gitmelidir.*” yazarak bu konudaki düşüncelerini bir kez daha dile getirmiştir (Yıldız, Zeki, *Çevik ve Ahlâklı...*,s.306).

¹¹¹ *Atatürk’ün Söylev Demeçleri*, C.II, s.262.

¹¹² *Kılıç Ali’nin Anıları*, s.581.

¹¹³ İnan, *Atatürk Hakkında...*, s.116.

iştilal edenlere içki içmemeleri yönünde tavsiyede bulunması da¹¹⁴ Atatürk'ün sporun sağlık ile ilişkisine değinen düşüncelerini özetlemiştir.

8. Atatürk ve Sporcular

Spor faaliyetlerinde başarılı olmanın yolunun sporcuları takdir, taltif ve teşvik etmekten geçtiğine inanan Atatürk, onlara bir devlet adamı sıfatıyla gereken önemi ve değeri vermiştir. Söz konusu dönem itibariyle uluslararası müsabakalarda başarı kazanmış birçok sporcu bizzat Atatürk tarafından övülmüş ve ödüllendirilmiştir.¹¹⁵

Atatürk, 1924'te Paris Olimpiyat Oyunları'nda Türkiye'yi temsil eden Ömer Besim Koşalay'ın 1928'de Amsterdam'da yapılacak olan olimpiyatlara da katılması konusunda Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Saffet Arıkan'a özellikle talimat vermiş¹¹⁶ ve bu sporcunun başarılarının devamı için teşvik edilmesini sağlamıştır. Söz konusu dönem itibariyle dünyaya nâm salmış Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın elde ettiği uluslararası başarıların sırrını: “*Ben her güreşte arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm*” sözleriyle açıkladığını öğrenen Atatürk bundan ayrıca memnuniyet duymuş ve bu söylemi Türk sporcularına bir meslek ilkesi olarak tavsiye etmiştir.¹¹⁷ İlerleyen yaşlarında güreş hakemliği yapmakla birlikte maddî sıkıntı içinde bulunan Kurtdereli'ye Atatürk kendi maaşından 1.000 lira hediye etmiş¹¹⁸ bu asil güreşçinin Türk sporuna katkılarını unutmamıştır. Hafif sıklet güreşçisi Yaşar (Erkan) Bey'in Berlin Olimpiyatları'nda dünya birinciliğini kazanması ve bu suretle Türk bayrağının olimpiyat tarihinde ilk kez birincilikle şeref gönderine çekilmesi

¹¹⁴ Ulu, a.g.e., s.205.

¹¹⁵ *Beden Eğitimi Spor ve İstanbul Olimpiyatları*, Kolektif eser, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın no: DPT:2513-ÖİK:530, Ankara, 2000, s.5-18, 39-75.

¹¹⁶ Atabeyoğlu, a.g.e., s.60.

¹¹⁷ “Gazi'den Sporcularımıza Kıymetli Bir Meslek Düsturu”, *Türkspor*, 14/11/1931, s.11-12.

¹¹⁸ “Atatürk ve Kurtdereli”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, 10/11/1939, s.11. Atatürk'ün Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ı taltifiyle ilgili olarak ayrıca bkz.; İnan, *Atatürk'ten Hatıralar...*, s.155-156; Atatürk Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ı çeşitli vesilelerle takdir ve taltif etmeye devam etmiştir. Nitekim Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın bir ara Ankara'ya geldiğini öğrenmesiyle yaveri Salih Bozok ile arkadaşı Kılıç Ali'yi bu ünlü pehlivanın kaldığı otele göndermiş ve kendisine nakdî bir ödül ile taltifkâr bir mektubunu sunmuştur. Bir gece yarısı, kaldığı otelde karşılaştığı bu iltifat karşısında gözyaşlarını tutamayan Kurtdereli Mehmet Pehlivan Atatürk'e samimi duygularla dualar etmiştir (*Kılıç Ali'nin Anıları*, s.598); 1936 Olimpiyatları vesilesiyle Kurtdereli Mehmet Pehlivan ile bir görüşme yapma fırsatı bulan Top mecmuası muhabiri, Kurtdereli'nin son söz olarak kendisine: “*Evlad, Atatürk'ün bana tahsis ettiği maaş sayesinde çoluk çocuğumla refah içinde yaşıyorum. Eğer o yardım etmeseydi ben bu ihtiyar hâlimle sefil olurum. Varolsun Atatürk*” dediğini ve bunları söylerken gözlerinden gayriihtiyari iki damla yaş süzülüğünü belirtmiştir (“Eski Güreş Kurdu Atatürk'ün Hakkındaki Büyük Lütfundan Minnetle Bahsetmektedir”, *Top Mecmuası*, C.3, S.70-18, 23/03/1936, s.70).

Atatürk'ün memnuniyetine sebep olmuş, haberi aldığı gece büyük bir coşku ve sevinç yaşamıştır. Berlin'e gönderdiği telgrafta: "...Memleket için çok büyük bir iş yaptın. Artık adın Türk spor tarihine geçti. Çok yaşa Yaşar" diyerek onu iki gümüş vazoyla taltif etmiştir.¹¹⁹ Türkiye'nin ilk kez temsil edildiği 1932'deki Fransa Nis Enternasyonal Konkurhipikleri'nde dünyanın seçkin binicileri ile yarışan Süvari Teğmen Saim (Polatkan) Bey'in¹²⁰ "Monte Carlo Mükâfâtı"nda ikinci, "Belçika Mükâfâtı"nda ise üçüncü olması münasebetiyle Atatürk bu genç Türk binicisine kendi tavlasında özel olarak yetiştirilen "Çankaya" isimli atı iki yıllık iaşe bedeliyle hediye etmiştir.¹²¹ Yüzbaşı Cevat Kula'nın dereceye girerek Olimpiyat Şeref Kütüğü'ne adını yazdırdığı 1936 Berlin Olimpiyatları ve iki yıl sonra da Türk binicilerinin "Mussolini Kupası"nı kazandıkları Roma Enternasyonal Konkurhipikleri de Atatürk tarafından yakın ilgiyle takip edilmiştir.¹²² Nitekim bu binicilerin elde ettikleri başarılarından ötürü Avrupa basınında "Atatürk'ün Süvarileri"¹²³ olarak anılması ve: "Türklerin her at binişlerinde sanki Atatürk'ün yanlarından ayrılmayarak kendilerine enerji vermekte olduğu hissini hâsıl olduğunun ve bunun da Türk sporcuları muvaffakiyete taşıdığıının" belirtilmesi¹²⁴ Atatürk'ün varlığının ve desteğinin sporcular için ne kadar büyük bir güven kaynağı teşkil ettiğinin önemli bir kanıtını teşkil etmiştir. Ayrıca, bisiklet sporunda Türkiye şampiyonu olarak 1936'daki Berlin Olimpiyatları'na iştirak eden ve burada ilk sekize girme başarısı göstererek adını Olimpiyat Şeref Kütüğü'ne yazdıran genç bisikletçi Talat

¹¹⁹ Turgut Gürer, *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, Cepheden Meclis'e Büyük Önder ile 24 Yıl*, Gürer Yayınları, İstanbul, 2008, s.346-347.

¹²⁰ Söz konusu yarışlara "Hükümet-i Cumhuriye nâmına formülden istisnâ'en zâbitân ve mütehasıs i'zâmı"na ilişkin Gazi Mustafa Kemal imzalı kararname için bkz.; BCA, FK:030. 18. 01.02, YN:26.18.17, 22/03/1932; Türkiye 1932'de "Uluslararası Binicilik Federasyonu"na resmen kabul edilmiş ve bu münasebetle uluslar arası müsabakalara katılmak üzere Süvari Teğmen Saim (Polatkan) Bey'in de içinde bulunduğu Türk binicileri Fransa'dan davet edilen ünlü binicilik antrenörü Albay Albert Tatton tarafından yarışlara hazırlanmıştır (Yıldız, Zeki, Çevik ve Ahlaklı..., s.221).

¹²¹ Atabeyoğlu, a.g.e., s.31-32; Bu uluslararası yarışmaya katılabilmek için "Binicilik Mektebi" tarafından talep edilen ve söz konusu dönem itibariyle yurt içinden temini ve tedariki mümkün olmayan konkurhipik eyer takımları ile bunların teçhizatı Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal imzasıyla çıkan 31 Ocak 1932 tarihli karnameye istinaden satın alınmıştır (BCA, FK:030. 18. 01.02, YN:26.8.17, 22/03/1932); Yine ilgili dönem itibariyle Binicilik Mektebi için Fransa'dan ithal edilecek 3 konkurhipik hayvanının kontenjandan istisna olarak Türkiye'ye ithaline dair 17 Mayıs 1932 tarihli karnamede Gazi Mustafa Kemal'in imzası vardır (BCA, FK:030. 18. 01.02, YN:28.39.19, 17/05/1932).

¹²² Ulusu, a.g.e., s.208.

¹²³ Söz konusu dönem itibariyle dünyanın önde gelen binicileri ile atlarını geride bırakan bu süvariler Yüzbaşı Cevat Kula, Yüzbaşı Cevat Gürkan, Yüzbaşı Eyüp Öncü, Teğmen Saim Polatkan idiler (Yıldız, *Çağlar Boyu Türkler'de Spor...*, s.246-247).

¹²⁴ Atabeyoğlu, a.g.e., s.32-34.

(Tunçalp) Bey'e de "evlâdım" şeklinde hitap etmek suretiyle sporculukla ilgili birtakım nasihatlerde bulunması¹²⁵ Atatürk'ün sporun hangi dalında olursa olsun azim ve başarı gösteren bütün sporculara eşit mesafede ve ilgili olduğunun önemli bir göstergesini oluşturmaktadır.

Atatürk, sporu yalnız beden kabiliyetinin bir üstünlüğü olarak kabul etmemiş, spordaki ulvi amaçlar için bunu yeterli bulmamış, bu unsuru tamamlamak üzere idrak, zekâ ve ahlâk unsurlarının da sportif faaliyetlerin içinde yer alması konusundaki gerekliliği vurgulamıştır. Bu noktadan hareketle: "Ben sporcunun, zeki, çevik ve aynı zamanda ahlâklısını severim" diyerek sporcuların teknik bilgi ve donanımlarının yanı sıra tutum ve davranışlarıyla da topluma örnek olma görevlerinin altını çizmiştir.¹²⁶

9. Atatürk ve Deniz, Hava, Kara Sporları

Cumhuriyet'in ilk yılları birçok spor dalında önemli teşkilatlanma hamlelerinin yapıldığı bir dönem olmuştur. Atatürk'ün sporun her çeşidine gösterdiği yakın ilgi ve Türkiye coğrafyasının tanıdığı doğal imkânlar çeşitli spor dallarının ülke sathında faaliyet alanı bulmasına neden olmuştur.

Örneğin; kürek çekme, yüzme, yelken kullanma gibi denizcilik faaliyetlerinin geliştirilmesi için Bahriye Vekâleti tarafından düzenlenen "Bahriye Spor Teşkilatına Ait Talimâtname" 4 Kasım 1925 tarihi itibarıyla Atatürk'ün başkanlığındaki Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.¹²⁷ TBMM'nin 1 Kasım 1937 günü açılış konuşmasında, üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye'nin deniz endüstrisi ile ticaretinin yanı sıra deniz sporlarında da en ileri milletler seviyesine yükselebilecek kabiliyete sahip olduğuna atıfta bulunan Atatürk, "millî ülkü" olarak düşünülmesi gereken bu faaliyetlerde başarı gösterilmesindeki öneme işaret etmiştir.¹²⁸ Atatürk 1937'deki seyahat ve incelemeleri sırasında güzelliğine hayran kaldığı İstanbul'daki Fenerbahçe'nin Kalamış kıyılarını gençlerin deniz sporlarıyla uğraşabileceği bir merkez hâline getirmek istemiş ve yetkililere gereğinin yapılması için

¹²⁵ Yıldız, Zeki, *Çevik ve Ahlaklı...*, s.321-322; Cumhuriyet'in ilk yıllarında bisiklet sporuna artan ilgiyle Türkiye'de ilk bisiklet şampiyonası 1926'da düzenlenmiş, 1927'de ise Bulgaristan ekibi ile yapılacak müsabaka münasebetiyle Türkiye bu sporda ilk kez millî bir karşılaşmaya ev sahipliği yapmıştır. Türk bisikletçileri takiben 1928'de Amsterdam, 1936'da Berlin Olimpiyatları'nda, 1937'de ise Moskova'da düzenlenen müsabakalarda yer almışlardır (Mehmet Süme-Selami Özsoy, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Bisiklet Sporunu", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.24, 2010, s.355).

¹²⁶ Ferit Celâl Güven, "Gömlek", s.130.

¹²⁷ BCA, FK: 030.18.01.01, YN: 016.69.3, 04/11/1925.

¹²⁸ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, s.416.

talimat vermiştir.¹²⁹ Denizci bir halk ile meskûn; Trabzon, Rize, Artvin, Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Kars ve Ağrı illerini kapsayan Üçüncü Bölge Müfettişliği mıntikasındaki Umûmî Müfettiş Tahsin Uzer ise bu dönem itibariyle su sporlarını canlandırmak ve bölgedeki kulüplerin teşkilini ikmal etmek üzere önemli çalışmalarda bulunmuştur.¹³⁰ Söz konusu müfettişlik mıntikası için Başbakanlık'ın da desteğiyle Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanlığı'ndan 2 Mart 1936 tarihi itibariyle sekiz adet “*skiff*”* talebinde bulunulması bu dönemde kürek sporuna ivme kazandırmak üzere sarf edilen çabalara bir örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.¹³¹ Devletin ilgili idarî kademeleri ile İdman Cemiyetleri İttifakı arasındaki işbirliğini gösteren bu faaliyetler Türkiye’de su sporlarının canlandırılması konusunda etkin bir rol oynamıştır. Atatürk’ün su sporlarına ilgisi hiç şüphe yok ki bu spor dalındaki teşkilatlanma hareketini hızlandırmış ve su sporcuları gördükleri destek neticesinde uluslararası müsabakalarda birçok başarıya imza atmışlardır.¹³²

Atatürk, bütün dünyada aldığı öneme binaen havacılık sporuna da önem verilmesi konusunda Türk Hükûmeti'nin üzerine düşen görevi yapması

¹²⁹ *Türk Amatör Sporunun Hizmetinde 20 Yıl İstanbul Yelken Kulübü (1952-1972)*, İstanbul, 1972, s.1 vd.; Atatürk’ün bu konuda yapılan esaslı çalışmaları görmeye ömrü yetmemiş olmakla birlikte söz konusu kıyılar günümüz itibariyle İstanbul Yelken Kulübü ile Fenerbahçe ve Galatasaray Spor Kulüpleri'nin deniz sporları tesislerinin sıralandığı önemli birer spor merkezi hâlini almıştır.

*Hafif yarış kayığı.

¹³⁰ Erzurum Mebusu Tahsin Uzer'in söz konusu Müfettişlik bölgesine tayini ve buradaki faaliyetleriyle ilgili olarak bkz; Erdal Aydoğan, “Üçüncü Umûmî Müfettişliği'nin Kurulması ve Üçüncü Umûmî Müfettiş Tahsin Uzer'in Bazı Önemli Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33-34, Mayıs-Kasım 2004, s.1-14.

¹³¹ BCA, FK:030.10, YN:70.463.13, 02/03/1936.

¹³² Su sporları ile iştigal etmek üzere 1932 yılı itibariyle “*Yüzme, Atlama ve Su Topu Federasyonu*” teşkil edilmiş, bu teşkilat daha sonra “*Denizcilik Federasyonu*” adı ile faaliyetlerine devam etmiştir. Türk yelkencilerinden Behzat Baydar ile Harun Ülman 1936 Berlin Olimpiyatları münasebetiyle ilk defa uluslararası bir organizasyonun içinde yer almışlar, bir sene sonra da “*Denizcilik Federasyonu*” Türkiye için ilk önemli yelken organizasyonu olan Balkan Şampiyonası'nı üstlenmiştir. Yine bu dönemde faal spor teşkilatlarından biri olan “*Türkiye Kürek Federasyonu*” 1931’de “*Uluslararası Kürek Federasyonu*”na 17. üye ülke olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde kız kardeş kürekçiler Melek, Fitnat ve Nezihe Hanımlar ile Nevhilâl, Melahat, Mevhibe, Vecihe, Kâmuran, Leyla ve Şerefnur Hanımlar ilk bayan kürek sporcuları olarak müsabakalarda yer almışlar, Rusya’da 1933’te düzenlenen yüzme müsabakalarında ise Leylâ Asım (Turgut), Cavidan (Erbelger) Hanımlar ile Bayan Lola, Hrisanti, Süheylâ ve (Traplenci) Perihan Hanımlar Türkiye’yi temsil eden bayan yüzücüler olmuşlardır. Konuyla ilgili olarak bkz.; Ergun Hiçyılmaz, *Türk Spor Tarihi*, Demet Ofset, İstanbul, 1974, s.129,143-144; Güngör, *a.g.t.*, s.75-76; Atabeyoğlu, *a.g.e.*, s.108.

hususunu göz ardı etmemiştir.¹³³ Askerî faaliyetleri tamamlayıcı bir unsur olarak da gördüğü havacılık sporu için: “*Türk çocuğu, her işte olduğu gibi havacılıkta da en yüksek düzeyde, gökte seni bekleyen yerini az zamanda dolduracaksın. Bundan, gerçek dostlarımız sevinecek, Türk ulusu mutlu olacaktır.*” demiştir.¹³⁴ Atatürk'ün istek ve desteğiyle Türk gençliğine havacılık sporunu sevdirmek, bu sporun gelişmesine öncülük etmek, bütün Anadolu'da yayılmasını sağlamak ve millî savunmaya destek olmak amacıyla 16 Şubat 1925'te Ankara'da “*Türk Tayyare Cemiyeti*” kurulmuştur.¹³⁵ Bu kurum 1929'da sportif havacılıkta dünyanın en üst düzeydeki organı olan “*Uluslararası Havacılık Federasyonu*”na (FAI) üye olmuştur. Ardından “*Türk Hava Kurumu*” adıyla faaliyetlerine devam eden teşekkül tarafından 1935'te Ankara Ergazi'de bir “*Planör Eğitim Alanı*” düzenlemiş, bu dönemde Atatürk'ün Sovyetler Birliği'nden alınan planörleri Etimesgut'ta bizzat incelemesi konuya olan yakın ilgisine işaret etmiştir. 1936'da ise Eskişehir'de “*İnönü Planör Okulu*” açılarak eğitim faaliyetlerine başlamıştır.¹³⁶ Ülkedeki sportif havacılık faaliyetleri Vecihi (Hürkuş) Bey tarafından 1932'de İstanbul'da açılan “*Sivil Tayyare Okulu*” tarafından desteklenmiştir.¹³⁷ Benzer amaçlar doğrultusunda adı bizzat Atatürk tarafından konulan sivil havacılık okulu “*Türkkuşu*” ise 3 Mayıs 1935 itibarıyla faaliyete geçmiştir.¹³⁸ Atatürk, Türkkuşu'nun faaliyetlerini yakından takip etmiştir. Örneğin 1938'deki ziyareti sırasında vazife uçuşu yapan öğretmen adayları hakkında izahat almış, meydan tesisatını ve malzemelerini bizzat incelemiştir.¹³⁹ İlk Türk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen'i Türk havacılığına kazandıran da Atatürk olmuştur. 1935'te başta Sabiha Gökçen olmak üzere genç Türk havacıları bu spor dalındaki bilgi ve tecrübelerini artırmak üzere Sovyetler Birliği'ndeki “*Koktobel Planör Okulu*”na gönderilmişlerdir. Eğitimlerini ikmal eden bu gençler Türkiye'ye dönerek Türkkuşu kadrosunda öğretmen olarak görev almışlardır.¹⁴⁰

1923'te “*Türkiye Seyyahîn Cemiyeti*” adıyla kurulup, bir süre sonra “*Türkiye Turing Kulübü*” ve nihayetinde “*Türkiye Turing ve Otomobil*

¹³³ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Muhterem Erenli, “Atatürk ve Havacılık”, *AAMD*, C.2, S.4, Ankara, Kasım 1985, s.215 vd.

¹³⁴ *Atatürk'ün Söylev Demeçleri*, C.II, s.323.

¹³⁵ Sabiha Gökçen, “Atatürk ve Gençlik”, *AAMD*, C.2, S.5, Mart 1986, s.311-312.

¹³⁶ Yıldız, *Zeki, Çevik ve Ahlaklı...*, s.333-334.

¹³⁷ “Türk Tayyarecilğinde Yeni Bir Ufuk, Sivil Tayyare Mektebi Açıldı”, *Türkspor*, S.4-159, 22/10/1932, s.6-7 ve 18.

¹³⁸ Gökçen, a.g.m., s.312.

¹³⁹ Ziyareti sırasında Atatürk'ün iltifatlarında bulunduğu Türk Kuşu gençleri bu ilgiden dolayı büyük bir memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir. “Atatürk Türkkuşu Alanında”, *Ulus*, 12/03/1938.

¹⁴⁰ Sıtkı, a.g.e., s.36-37.

Kurumu” adını alan cemiyet de bizzat Atatürk’ün ilgisi ve desteği ile gelişim göstermiş ve faaliyet alanını kısa sürede genişletmiştir. Bakanlar Kurulu kararnamesi ile 1930 yılı itibariyle kamu yararına çalışan bir kurum addedilen¹⁴¹ kulübe yine bir kararname ile 1932 yılı devlet bütçesinden 2.000 lira tahsis edilmesi¹⁴² dikkat çekicidir. Kulübün 1931’deki nizamnamesinde: “*Ulu Gazimiz ile Hükümet-i Cumhuriyetimizin lütfu müzâheret ve muâveneti sayesinde vatan için fâideli olmak gayesine doğru 1930 senesinde mühim bir adım atılmış ve cemiyetin çalışmaları takdîr edilmiştir*”¹⁴³ denilmektedir. Söz konusu kulübün çalışmaları ile İstanbul Veli Efendi Hipodromu’nun bulunduğu alanda belli bir program dâhilinde 1931’den itibaren otomobil ve motosiklet yarışları düzenlenmeye başlanmıştır. Bu yarışları Atatürk’ün de izlediği, bu münasebetle sporcuları kutladığı ve ileri teknoloji isteyen bu spora Türk gençliğinin ilgi göstermesini istediği bilinmektedir.¹⁴⁴

Atatürk, yakın hizmetinde bulunan Cemal Granda’nın belirttiği üzere söz konusu dönem itibariyle en sevilen spor dallarından biri olan futbol ile de yakından ilgilenmiş ve karşılaşmaları izlemeye her zaman vakit bulamasa da basın aracılığıyla takip etmeye özen göstermiştir.¹⁴⁵ Nitekim futbol da Atatürk döneminde hızlı teşkilatlanan spor dallarından biri olmuştur.¹⁴⁶ Millî

¹⁴¹ BCA, FK: 30..18.1.2., YN:9.17..19, 02/04/1930.

¹⁴² BCA, FK.30.18.1.2., YN: 32.74.18,

¹⁴³ *Türkiye Turing ve Otomobil Klübü’nün İstanbul Vilayeti’nin 23 Mart 1931 Tarihli ve 299 Numaralı İlmühaber ile Musaddak, Tadil Olunmuş Nizamnamesi*, İstanbul, 1931, s.3.

¹⁴⁴ Gürsoy Şahin, “Atatürk Döneminde Batı’daki Olumsuz Türk ve Türkiye İmajını Düzeltme Çabaları ve Türk Seyyahin Cemiyeti’nin Bu Konudaki Çalışmaları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.8, S.3, 2006, s.150; Bu yıllarda otomobil sporunda bayan sürücüler de yer almaya başlamışlardır. Nitekim 1931’de İstinye Köprüsü ile Zincirlikuyu arasında düzenlenen otomobil yarışlarında Samiye Cahid (Morkaya) Hanım erkek rakiplerini geride bırakarak birinciliği kazanma başarısını göstermiş, 1937’deki Balkan Rallisi’nde yarışan Azize Krabbe ise otomobiliyle İstanbul-Atina arasındaki yarışını tamamlayarak bayanlar arasında birinciliği elde etmiştir (Yıldız, *Çağlar Boyu Türkler’de Spor*, s.466 ve 467).

¹⁴⁵ Granda, *a.g.e.*, s.89-90.

¹⁴⁶ 13 Nisan 1923’te “*Türkiye Futbol Federasyonu*” kurulmuş, Türk Millî Futbol Takımı’nın 21 Mayıs 1923’te “*Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği*”ne üyeliği resmen kabul edilmiş, böylece Türk futbolu uluslararası alanda müsabakalara iştirak etmeye başlamıştır. Türk millî futbol takımı ilk karşılaşmasını 26 Ekim 1923’te Taksim Stadı’nda Romanya ile yapmıştır. İsviçre’de tahsilini ikmal eden Galatasaraylı futbolcu Yusuf Ziya (Öniş) Bey Türkiye’ye döndüğünde 1922 yılı itibariyle Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın “*Futbol Encümeni*” başkanlığına seçilmiş ve bu şahıs Türkiye’ye taşıdığı “*İsviçre Spor Teşkilatı Tüzüğü*”nden de yararlanmak suretiyle Türk futbolunun profesyonel esaslara göre teşkilatlanması konusunda önemli rol oynamıştır. Söz konusu encümen 13 Nisan 1923’ten itibaren “*Futbol Hey’et-i Müttehidesi*”, 9 Eylül 1927’den itibaren de “*Futbol Federasyonu*” adı ile faaliyetlerine devam etmiştir. 1924’teki Paris Olimpiyatları’na Türk millî futbol takımını hazırlamak üzere İskoç asıllı teknik direktör Billy Hunter’in getirilmesi ile

müsabakaların sonuçlarıyla yakından ilgilenen Atatürk¹⁴⁷ bu tür karşılaşmalarda alınan galibiyetlerden mutluluk duymuş, alınan yenilgiler neticesinde ise sporcuların maneviyatlarını bozmamaları ve bundan ders çıkarmak suretiyle ilerleyen müsabakalarda daha azimle mücadele etmeleri konusunda tavsiyede bulunacak kadar da spor ahlâkına önem vermiştir.¹⁴⁸

Atatürk'ün spor faaliyetlerine ilgi ve desteğiyle atletizm,¹⁴⁹ basketbol, voleybol, hentbol,¹⁵⁰ eskrim,¹⁵¹ söz konusu dönem itibariyle dünyada ve

---

Türkiye'de çağdaş anlamda futbol eğitimi başlamış, Türk millî futbol takımı bundan sonra Amsterdam ve Berlin Olimpiyatları ile Balkan Oyunları'na katılım sağlamıştır (Söz konusu dönem itibariyle Türk futbolundaki kurumsallaşma çabaları ile ilgili olarak bkz.; Hiçyılmaz, *Türk Spor Tarihi*, s.35; Erdoğan Arıpınar, *Türk Futbol Tarihi (1904-1991)*, C.I, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, Ankara, 1992, s.3 vd.; Ali Rıza Ertuğ, *Türkiye Futbol Tarihi (1890-1923)*, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1977; Mustafa Ketin, *Türkiye'de Spor*, Ankara, 1993, s.67; Sebahattin Devicioğlu, "Türkiye'de Futbolun Kurumsallaşması", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S.26, Kış-Bahar 2008, s.6-7; Bu yıllarda futbol maçları münasebetiyle Taksim Stadı'ndan naklen yapılan radyo yayınları Türkiye'de spor yayıncılığı için bir başlangıç oluşturmuştur. Takiben Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ile Ankara Radyo İdaresi arasında yapılan anlaşma ile 1939'dan itibaren her hafta cuma günü on beş dakikalık bir süre spor konuşmalarına hasredilmiştir (Cemil Taner, "Radyo ve Spor Konuşmaları", *Beden Terbiyesi ve Spor*, S.6, Haziran 1939, s.2).

¹⁴⁷ Ulusu, *a.g.e.*, s.212.

¹⁴⁸ Granda, *a.g.e.*, s.89-90; Bu konuda 1936'da Türk Millî Takımı ile Rusya arasında oynanan maçlarda alınan mağlubiyetler üzerine Atatürk'ün Türk millî takımının ünlü futbolcusu Gündüz Kılıç'ı teselli etmesiyle ilgili olarak bkz.; San, *a.g.e.*, s.178-181.

¹⁴⁹ Bu dönemde atletizm dalında elde ettiği başarılarla Ömer Besim (Koşalay) Bey ön plana çıkmış, 1931'de Atina'da yapılan Balkan Oyunları'nda Hakkı (Süslüay), Enver Aziz (Göknil), Mehmet Ali (Aybar), Semih (Türkdoğan) adlı atletler takım hâlinde şampiyon olmuşlardır. Atatürk'ün Hey'et-i Temsiliye Reisi olarak Ankara'ya geldiği 27 Aralık 1919 tarihinin hatırasını yaşatmak üzere Atletizm Federasyonu tarafından 1936'dan itibaren "Atatürk Koşusu" düzenlenmeye başlanmış, Atatürk'ün Ankara'yı ilk gördüğü Dikmen sırtlarındaki Keklikpınarı mevki ile Ulus meydanındaki Vilayet konağı arasındaki mesafede yapılan ilk koşunun ardından bu etkinlik sporu ve sporcuları teşvik etmek üzere gelenek hâlinde günümüze kadar gelmiştir. 1926'dan itibaren Nermin Tahsin, Emine Abdullah, Mübeccel Hüsamettin ve Neriman Muhittin gibi bayan atletler de profesyonel anlamda sportif faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır (Yıldız, *Çağlar Boyu Türkler'de Spor...*, s.267; Sıtkı, *a.g.e.*, s.45, 57-58).

¹⁵⁰ Basketbol, voleybol, hentbol ve tenis faaliyetleri 1935'te "Spor Oyunları Federasyonu" çatısı altında birleştirilmiştir. Bu yıllarda sporcu Naili Moran'ın öncülüğünde Basketbol Millî Takımı teşkil edilmiş, 1936'da Beyoğlu Halkevi Spor Salonu'nda Yunanistan ile yapılan millî maç Türk millî takımının galibiyetiyle sonuçlanmış ve bu galibiyetin verdiği moral ile aynı yıl Berlin Olimpiyatları'na katılım sağlanmıştır. 1928'den itibaren de "İstanbul Voleybol Şampiyonası" düzenlenmeye başlanmış, bu da ilerleyen yıllarda bütün ülkeyi kapsayan "Türkiye Voleybol Şampiyonası"na kaynaklık etmiştir. Türkiye'de ilk bayan spor takımı ise Sabiha Rıfat (Gürayman) Hanım'ın kaptanlığını yaptığı Fenerbahçe Kulübü'nün bünyesinde 1927'de kurulan voleybol takımı olmuştur. Konuyla ilgili olarak bkz.; Birgül Güngör, *Berlin Olimpiyat Oyunları Ekseninde Basında Türk Sporunu (1936-1938)*, Ankara Üniversitesi Türk

Türkiye’de cazibesi her geçen spor dallarından biri olan tenis,¹⁵² Anadolu coğrafyası için son derece elverişli spor dalları arasında yer alan kayak, kamp ve dağ sporları Cumhuriyet’in ilk yılları itibariyle kısıtlı imkânlarla rağmen yürütülmüş ve Türk halkı tarafından tutulan ve sevilen spor dalları arasında yer almıştır. Bu nedenle bahsi geçen spor dallarında da teşkilatlanma hızlı ve etkili olmuştur.¹⁵³ Böylece Atatürk’ün spor konusunda

İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.70-71; Hiçyılmaz, *Türk Spor Tarihi*, s.92 ve 102.

¹⁵¹ Eskrim dalında Enver (Balkan) Bey’in 1931 yılı itibariyle Balkan şampiyonluğunu kazandığı görülmektedir. Bu başarının verdiği moral ile katılım sağlanan 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları münasebetiyle Suat Fetgeri (Aşeni) ve Hâlet (Çambel) Hanımlar Türkiye’nin olimpiyatlarda ilk kez yarıştığı eskrim dalında ülkeyi temsil eden ilk Türk sporcular olmuşlardır (*Olimpiyat Oyunlarının 100. Yılında Türkiye*, Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi Belgesel Yayınları, İstanbul, 1997, s.59; Ayrıca bkz.; Erdoğan Arıpınar ve Diğerleri, “Olimpiyatlarda Türk Kadınları”, *Olimpiyat Dünyası*, S.3, İstanbul, 1996, s.34-35).

¹⁵² Nizamettin Kırşan, “Tenise Dair”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.100, 06/06/1938, s.3-4; İstanbul, İzmir ve Ankara’da Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren modern tenis kortları açılmış, 1930’da Atina’da düzenlenen Tenis Şampiyonası’nda Türk millî takımı çift erkeklerde Balkan şampiyonluğunu kazanmıştır. Türkiye’deki ilk büyük tenis organizasyonu ise 1932’de Fenerbahçe kortlarında düzenlenen Balkan Şampiyonası münasebetiyle olmuştur. Bu dönemde bayan tenisçiler de kortlarda yerlerini almaya başlamışlardır. Bu anlamda Vecihe Taşçı, Mediha Baydar, Adriyel Sadak, Hidayet Karacan Hanımlar ilk Türk bayan tenisçiler olarak 1927’den itibaren profesyonel anlamda spor faaliyetlerinde bulunmuşlar, 1929’da ise Milletvekili Süreyya Tevfik Genca’nın öncülüğünde kadınların faaliyet gösterdiği “Kavaklıdere Sporting Tenis Kulübü” açılmıştır (C. Tuzcuoğulları ve diğerleri, *Atatürk ve Spor*, Takau Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş., Ankara, 2001, s.87; Hiçyılmaz, *Türk Spor Tarihi*, s.86 ve 143-144).

¹⁵³ Rahmi Apak, “Türkiye’de Dağ Sporları”, *Ülkü*, C.5, S.25, Mart 1935, s.51-53; Nüzhet Baba, “Beden Terbiyesi ve Gençlik Meseleleri, Kayak, Kamp ve Dağ Sporları”, *Ülkü*, C.14, S.80, Ekim 1939, s.129 vd.; Behçet Kemal Çağlar, “Kış Sporları”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.21, 23/11/1936, s.2; Fuat Pura, “Kayak Sporları ve Tarihi”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.21, 23/11/1936, s.4-5; 1926’da Eğridir’de “Dağcılık Talimâhı” açılması ile Türkiye’de söz konusu sporlar konusunda eğitim anlamında ilk önemli adım atılmıştır. Takip eden süreç içinde İstanbul’da “Türk Dağcılık, Yürüyücülük ve Kış Sporları Kulübü” (Söz konusu kulübün nizamnamesi için bkz.; *Nizamname: Türk Dağcılık, Yürüyücülük ve Kış Sporları Kulübü*, Belediye Matbaası, İstanbul, 1933, s.1-9). Bursa’da “Dağ Sporları Kulübü” (İsmail Kemal Kemankaş, *Osmanlı’dan Günümüze Bursa’da Spor*, Bursa Kültür A.Ş., Bursa, 2010, s.109) ve Erzurum’da “Dağcılık Kulübü” (Murat Küçükçüçürlü ve Bayram Ali Sivaz, *Erzurum Kış Sporları Tarihi/1915-2011*, Serander Yayınları, Trabzon, 2011, s.204) açılmıştır. Bu yıllarda Türkiye’de bulunan Alman Antrenör Herbert Riedel Anadolu’da kış sporlarının sistemli ve programlı bir şekilde ele alınmasında önemli rol oynamıştır (Herbert Riedel’in kaleme aldığı “Kayak Talimâtname” ile bu yıllarda eğitim verdiği “Uludağ Kayak Mektebi”ndeki faaliyetlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.; Herbert Riedel, *Kayak Talimâtname*, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara, 1935; Herbert Riedel, *Uludağ Kayak Mektebi: Kayak Kayması Tekniğinin Süratle Öğrenilmesi Hakkında Metodik Çalışma Kursları*, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara, 1938); 1936 yılı itibariyle Başbakanlık makamı tarafından Şark Vilayetleri Üçüncü Bölge Umûmî Müfettişi Tahsin Uzer’e görev bölgesini kapsayan illerde kış sporlarına önem vermesi konusunda bir talimat gönderilmiştir. Netice

başlattığı inkılâp hareketi kısa sürede semerelerini vermeye başlamış, Türkiye'de 1923 yılı itibariyle 13 spor mıntıkası, 14 tescilli spor kulübü ve 827 lisanslı sporcu bulunmakta iken 1938 yılı itibariyle spor faaliyetinde bulunan mıntika sayısı 63'e, resmen teşekkül etmiş kulüp sayısı 442'ye ve lisanslı sporcu sayısı 27.631'e çıkmıştır.¹⁵⁴ Yine bu süreç içinde Türk sporcuları uluslararası müsabakalarda birçok madalya kazanmak suretiyle önemli başarılarına imza atmışlardır.

10. Atatürk'ün Spor Kulüpleri ile Temasları

Atatürk, sporun taşıyıcı unsurları durumunda olan spor kulüpleri ile yakından ilgilenmiş ve bunların çalışmalarını çeşitli vesilelerle desteklemiştir. Bu bağlamda O'nun temasa geçtiği spor kulüpleri ile ilişkilerini kronolojik olarak ele almakta fayda vardır.

Türk sporunun köklü kulüplerinden biri olan Fenerbahçe Spor Kulübü Atatürk'ün ilk olarak temas kurduğu kulüpler arasında yer almaktadır. Halka ait her şeyi seven ve tutan Atatürk halkın içinden çıkan bir takım olarak gördüğü Fenerbahçe'yi takdir ettiğini çeşitli vesilelerle dile getirmiştir.¹⁵⁵ Anafartalar Kahramanı Albay Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı'nın son dönemlerinde Yıldırım Orduları Kumandanlığı'na atanmadan önce bir süre İstanbul'da bulunmuş ve bu sırada Fenerbahçe Spor Kulübü'nü ziyaret etmiştir. 3 Mayıs 1918'de kulübün müzesini gezmiş ve hatıra defterine şu satırları yazmıştır:¹⁵⁶

---

itibariyle bölgedeki vilâyetlerin umûmî meclislerinde konunun müzakere edildiği ve il bütçelerine konuyla ilgili tahsisat ayrılması doğrultusunda çalışmalara başlandığı görülmektedir. Ayrıca kayak, atıcılık, cirit ve buna benzer spor dallarındaki faaliyetlerin bölgedeki ihtiyaçlar doğrultusunda genişletilmesi için Hükümet merkezinden de destek verildiği anlaşılmaktadır (BCA, FK: 30..10.0.0, YN: 70.463.5., 06/02/1936). Nihayetinde 1939'da resmîyet kazanan "*Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu*" (Kemankaş, *a.g.e.*, s.110-111) aracılığıyla söz konusu spor dallarında önemli bir ilerleme kaydedilmiştir.

¹⁵⁴ *Cumhuriyet Halk Partisi On Beşinci Yıl Kitabı*, s.599.

¹⁵⁵ Cemal Granda, *Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri*, (Yayına haz.:Hakan Pala) Anekdot Yayınevi, Ankara, ty, s.88.

¹⁵⁶ Rüştü Dağlaroğlu, *Fenerbahçe Spor Kulübü Tarihi (1907-1957)*, 1957, yy., s.578; "Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Dört Sene Evvel Fenerbahçe Kulübünü Ziyareti", *Spor Alemi*, S.68/6, 09/11/1922, s.8.

“Fenerbahçe Kulübü’nün her tarafta mazhar-ı takdîr olmuş bulunan âsâr-ı mesâîsini işitmiş ve bu kulübü ziyaret ile erbab-ı himmetini tebrik etmeyi vazife edinmişim.

Bu vazîfenin ifâsı ancak bugün müyesser olabilmıştır. Takdîrât ve tebrikâtımı buraya kayıt ile mübâhîyim.

Ordu Kumandanı

M.Kemal”

Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı olumsuz etkilerin bütün şiddetiyle devam ettiği bir dönemde Atatürk’ün Fenerbahçe Spor Kulübü’nün çalışmalarını takip ediyor olması, bu kulübü ziyaret etmeyi kendine vazife edinmesi ve kulüp mensuplarına takdir ve tebrik duygularını dile getirmesi oldukça önemlidir. Atatürk’ün söz konusu dönem itibarıyla ziyaret ettiği Fenerbahçe Spor Kulübü’nün ahşap binası 1932’de çıkan bir yangın sonucu tahrip olmuştur. Bu nedenle düzenlenen yardım kampanyasına Atatürk de katılma gereği hissetmiş ve 1.000 lira gibi dönem için önem arz eden büyük bir meblağı kulübe bağış olarak vermiştir.¹⁵⁷ Ayrıca kulüpten gelen talep üzerine, su sporlarında kullanılan mendireğin tamirâtı için ödenek ayrılması konusunda yine bizzat Atatürk tarafından yetkililere talimat verilmesi¹⁵⁸ de burada belirtilmesi gereken önemli bir husustur. Hazineye ait olan ve kiralama müddeti 1930 yılı itibarıyla dolmuş olan “Kadıköyü İttihat Spor Sahası”nın etrafındaki duvarların tamir ettirilmesi ve iki oyun oynanabilecek şekilde futbol, atletizm pisti, voleybol ve basketbol sahaları yapılması gibi şartlarla 10 seneliğine söz konusu kulübe kiralanması konusundaki kararname de Cumhurbaşkanı sıfatıyla Atatürk tarafından imzalanmıştır.¹⁵⁹ Ayrıca “menâfi’-i umûmiyyeye hâdim müessesât meyanına dâhil bulunan” söz konusu kulübe kiralanın bedelinin ödenmesi konusunda taksitlendirmeye gidilerek kulübe büyük bir kolaylık sağlanmıştır.¹⁶⁰

Birinci Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru Atatürk’ün İstanbul’da ziyaret ettiği diğer bir kulüp Beşiktaş Jimnastik Kulübü olmuştur. Bu dönem ikamet ettiği Akaretler’deki evinin Beşiktaş Jimnastik Kulübü’ne yakın bir konumda bulunması münasebetiyle Atatürk’ün söz konusu evin arka kapısından kulübün bahçesine çıkmak suretiyle futbol antrenmanlarını ve diğer spor dallarındaki çalışmaları seyrettiği bilinmektedir. Buradaki sportif

¹⁵⁷ San, a.g.e., s.68.

¹⁵⁸ Uluşu, a.g.e., s.215.

¹⁵⁹ BCA, FK: 30.18.1.2, YN: 17.1.17, 07/01/1931.

¹⁶⁰ BCA, FK30.18.1.2., YN: 30.52.1., 13/07/1932.

çalışmaları yöneten kulübün kurucularından Ahmet Fetgeri (Aşeni) ile Fuad Balkan Beyler'e Atatürk bir vesileyle şunları söylemiştir:¹⁶¹

“Efendiler, sizlerin ve sporcularınızın ciddî çalışmalarını, çeviklik ve maharetlerini uzun zamandan beri büyük bir zevkle ve ayrıca dikkatle ta’kîb ediyorum.

Spordan mahrum olan bir gençlik nasıl ki vatan müdafaası sırasında müessir olamıyorsa, insan denem varlığın kafa yapısı da ne derece tekâmül ederse etsin, bedenî inkişâfî noksan ve kifâyetsiz olursa, o vücut o kafayı ileri götüremez, taşıyamaz. Bugün bünyenizde toplayıp ilmî metodlarla yetiştirmeye çalıştığınız bu gençler, tam ma'nâda bedenem ve fikren inkişâf ettikleri zaman vatan müdafaasında ilmî sahalarda olduğu gibi spor alanlarında da Avrupalı hasımlarına Türk'ün ölmez gücünü ispat edeceklerdir.

Sizi candan tebrîk eder, başarılarınızı her zaman duymak isterim.”

Atatürk'ün Türk sporunun güzide ve en eski spor kulüplerinden biri olan Beşiktaş ile ilgisine işaret eden bu satırlar, aynı zamanda vatan sevgisi ile sportif faaliyetler arasındaki bağa temas eden mesajlar da içermektedir. Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Cumhurbaşkanı sıfatıyla da Atatürk'ün söz konusu kulüp ile temasları devam etmiştir. Beşiktaş Kulübü'nün gelişimini desteklemek üzere, Çırağan Sarayı'nın Ortaköy taraflarında bulunan devlete ait boş arsanın “*menâfî-i umûmiyyeye hâdim olan müessesât meyanında bulunan*” söz konusu kulübe kiralanması doğrultusundaki 13 Temmuz 1932 tarihli kararnamede de Atatürk'ün imzası vardır.¹⁶²

Bunların dışında kuruluşunda bizzat Atatürk'ün etkin olduğu bir spor kulübünün varlığı da bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husustur. 18 Temmuz 1920'de bizzat Atatürk'ün talimatıyla güvenlik tedbirleri çerçevesinde bir “*Muhafız Takımı*” oluşturulmuş, Atatürk'ün uzun yıllar spor konusunda fikir ve görüşlerinden istifade ettiği Mülazım İsmail Hakkı (Tekçe) Bey'in başına getirildiği bu takım daha sonra “*Muhafız Alayı*” adıyla görevini devam ettirmiştir. Bu alay nihayetinde 1 Haziran 1923'te “*Muhafız Gücü Kulübü*” adını alarak Atatürk'ün manevî riyasetinde sportif

¹⁶¹ Vâlâ Somalı, *Türk Sporunda 75 Yıl-Beşiktaş Spor Tarihi (1903-1978)*, Be-ka Basımevi, İstanbul, 1978, s.439.

¹⁶² BCA, FK: 030. 1.01.02, YN: 30.52.3, 13/07/1932; Beşiktaşlı yönetici ve futbolcuların hafriyatında bizzat çalışmaları neticesinde, bahsi geçen boş arsada inşa edilen stat kulübün yöneticilerinden Ahmet Şerafeddin (Şeref) Bey'in anısına “*Şeref Stadyumu*” olarak adlandırılmış, 1947'de İnönü Stadı'nın açılışına kadar pek çok lig karşılaşmasına ve yabancı müsabakaya ev sahipliği yapmış, sonraki yıllarda ise kulübün antrenman sahası olarak kullanılmıştır.

faaliyetlerde de bulunmaya başlamıştır.¹⁶³ Çalışmaları Atatürk tarafından yakından takip edilen bu kulübün güreş, futbol, atletizm, binicilik, bisiklet, polo gibi spor dallarında birçok şampiyonluk kazandığı ve bünyesinden birçok asker sporcu çıkardığı bilinmektedir.¹⁶⁴

Atatürk, Trabzon'da kurulan ilk spor kulübü olan ve Trabzonspor'un temelini teşkil eden Trabzon İdman Ocağı ile de yakından ilgilenmiştir. 1923 Haziranı itibariyle Trabzon İdman Ocağı'nın fahrî riyasetini kabul etmesi, bu münasebetle gençliğin ve sporun himaye edilmesi hususuna vurguda bulunması ve gönderdiği bir telgrafla söz konusu idman ocağının idareci ve sporcularına başarılar dilemesi¹⁶⁵ Atatürk'ün bu kulüp ile yakın ilişkisini gösteren önemli olaylardır.

Atatürk 1925'teki İzmir seyahati sırasında, söz konusu dönemin önemli spor kulüpleri arasında yer alan Karşıyaka ve Altay Kulüpleri'ni de ziyaret etmiştir. 13 Ekim itibariyle ilk ziyaret Karşıyaka Spor Kulübü'ne yapılmış, burada Karşıyakalı futbolcuların ve tenisçilerin antrenmanları izlenmiş ve ziyaret birer hatıra fotoğrafı çekilmek suretiyle tamamlanmıştır.¹⁶⁶ İzmir'de ikinci ziyaret edilen kulüp 14 Ekim itibariyle Altay Spor Kulübü olmuştur. Ziyaretlerin akabinde bu iki güzide kulübün hatıra defterlerine yazdığı satırlarda Atatürk: “*bu kulüplerin gençleriyle iftihar duyduğunu, bu gençlerin sayesinde geleceğe güvenle bakılabileceğini*” ifade etmiştir.¹⁶⁷ Atatürk'ün 24 Haziran 1926 tarihi itibariyle Karşıyaka Spor Kulübü'nü bir kez daha ziyaret ettiği ve kulübün yaptığı sportif çalışmalar konusunda memnuniyetini dile getirdiği görülmektedir.¹⁶⁸

Türk spor tarihinin en önemli kulüpleri arasında yer alan Galatasaray Spor Kulübü ile de Atatürk yakın ilişki içinde olmuştur. Atatürk'ün

¹⁶³ Konuyla ilgili olarak bkz.; *Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Muhafız Gücü Kulübü'nün Türk Sporuna 50'nci Hizmet Yılı Albümü*, İstanbul, 1973.

¹⁶⁴ Söz konusu kulübün, kuruluşunun 10. yılı münasebetiyle 1933'te 12 kişilik bir bisiklet takımı hazırlamış ve bu takım halkın bisiklet sporuna rağbetini artırmak amacıyla Samsun'dan başlamak suretiyle Anadolu'nun birçok şehrini kapsayan iki sene programlı bir tur düzenlemiştir. Türkiye bisiklet turu söz konusu dönem için ülkedeki sportif faaliyetlerin çeşitliliğine ve kapsamının genişliğine işaret etmesi bakımından önem arz etmektedir. Türkiye bisiklet turunun uğrak yerlerini ve zamanlarını gösteren program ile söz konusu sporculara gittikleri yerlerde gereken yardımın yapılması ile ilgili talimat için bkz.; BCA, FK: 490.01, YN: 2.8.5, 24/05/1933.

¹⁶⁵ “Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Trabzon İdman Ocağı'nın Fahrî Başkanlığını Kabulü”, *Spor Âlemi*, S.102/40, 04/07/1923, s.13.

¹⁶⁶ Yaşar Aksoy, *Karşıyaka ve Kaf Sin Kaf Tarihi*, Hisdaş Yayını, İzmir, 1988, s.100.

¹⁶⁷ Fehim Kuruloğlu, *Altay Spor Kulübü Tarihi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010, s.86-87.

¹⁶⁸ San, *a.g.e.*, s.104-105.

tasvibiyle 1928 Ağustosunda Türk Tayyare Cemiyeti tarafından düzenlenen “Gazi Büstü” karşılaşmasında Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Kulübü, Fenerbahçe Spor Kulübü'ne karşı üstünlük sağlamış, bu münasebetle Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Kulübü'nün Reisi Sivas Meb'usu Necmeddin Sadık Efendi, adına düzenlenen bu büstü kazanmaları nedeniyle 4 Eylül 1928'de Atatürk'e sevgi ve saygılarını ifade eden bir mektup yazmıştır. Atatürk bu mektubu: “*Türk gençliğinin spor sahasında gösterdiği kabiliyet ve fâideli faaliyeti takdîrle müşâhede ve ta'kîb ettiğini ve hakkında ibrâz buyurulan âsâr-ı muhabbetten mütehassis olduğunu*” belirtmek suretiyle cevapsız bırakmamıştır.¹⁶⁹ Nitekim Atatürk söz konusu dönem itibariyle bulunduğu İstanbul'dan ayrılışı sırasında Galatasaraylı sporcular tarafından Yeniköy açıklarında üç çifte futa ile merasim eşliğinde uğurlanmış, O da uzun müddet mendil sallamak suretiyle bu ilgiye iltifatta bulunmuştur.¹⁷⁰ Atatürk, 2 Aralık 1930 tarihi itibariyle de Galatasaray Lisesi'ni ziyaret etmiş ve kulübün üyelerinden Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey'in eşliğinde okulun müzesini gezmiştir. Kendisine gösterilen yakın ilgiden ötürü memnuniyetini dile getirmek ve desteğini göstermek üzere bu ziyaretten kısa bir süre sonra 14 Aralık 1930'da söz konusu okulun spor müzesine “*Galatasaray'a*” ibaresiyle imzaladığı bir hatıra fotoğrafını hediye olarak göndermiştir.¹⁷¹

Cumhuriyet'in başkentinin köklü kulüplerinden Ankaragücü ile de Atatürk'ün teması olmuştur. İstanbul'da teşkil edilen “*İmâlât-ı Harbiye*”nin çalışanları 1910 yılı itibariyle “*Altınörs İdman Yurdu*” ve “*Turan Sanatkârân Gücü*” takımlarını kurmuşlar, bu takımlar Millî Mücadele döneminde “*İmâlât-ı Harbiye Mukavemet Teşkilatı*”nı teşkil etmek suretiyle Anadolu'ya silah kaçırılmasında önemli rol oynamışlardır. İlerleyen süreçte Ankara'ya taşınarak Kuvâ-yı Milliye'ye desteğini sürdürmek suretiyle Millî Mücadele yıllarında birçok şehit veren ve Cumhuriyet'in ilanı sonrasında birleşerek Ankaragücü adını alan bu kulübün de¹⁷² Atatürk tarafından takdir ve taltif edildiği anlaşılmaktadır.¹⁷³

Kurucuları arasında Cevat Abbas Gürer'in de bulunduğu dönemin önemli takımlarından Güneş Kulübü'nün faaliyetleri de Atatürk tarafından takdire değer görülmüş ve bu nedenle söz konusu kulüp 1935 yılının ilk aylarında

¹⁶⁹ “Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Reisi ve Sivas Meb'üsü Necmeddin Sadık Beyefendiye”, *Milliyet*, 08/09/1928.

¹⁷⁰ *Akşam*, “Gazi Hazretlerini Teşyi”, 16/09/1928.

¹⁷¹ *Galatasaray Lisesi Mekteb-i Sultani (1868-1968)*, Galatasaray Lisesi 100. Yıl Kutlama Derneği, İstanbul, 1974, s.96.

¹⁷² Hiçyılmaz, *Türk Spor Tarihi*, s.55.

¹⁷³ Doğan, *Zeki, Çevik ve Ahlaklı...*, s.308.

iki kez ziyaret edilmiştir.¹⁷⁴ Deniz sporlarıyla iştigal etmek üzere Atatürk'ün talimatı ve İktisat Vekili Celâl Bayar ile dönemin önemli sporcularından Zeki Rıza Sporel'in çalışmaları neticesinde kurulan Moda Deniz Kulübü'nü de burada zikretmemiz gerekmektedir.¹⁷⁵ Kürek yarışlarını izlemekten büyük mutluluk duyan¹⁷⁶ ve özellikle İstanbul'da bulunduğu yaz aylarında Moda Koyu'nda Acar motoru ile Ertuğrul yatından Moda Deniz Kulübü'nün ve Anadolu ve Rumeli Fenerleri Tahliye İstasyonları kürek ekiplerinin iddialı yelken ve kürek yarışlarını zevkle takip eden Atatürk, maiyetindeki devlet erkânı ile sporcuları selamlamak ve alkışlamak suretiyle takdir ve taltif etmiştir.¹⁷⁷

Ankara'daki Gençlerbirliği Spor Kulübü de Atatürk'ün ziyaret ettiği kulüpler arasında yer almıştır. Bunun dışında Atatürk; Adana, Mersin, Trabzon,¹⁷⁸ Balıkesir¹⁷⁹ ve İzmir¹⁸⁰ gibi söz konusu dönem itibarıyla sportif faaliyetleriyle dikkat çeken Anadolu'daki diğer illere seyahatleri sırasında spor kulüplerini de ziyaret etmeye özen göstermiştir. Hiç şüphe yok ki Atatürk'ün bu türden ziyaretleri spor kulüplerinin devletin en üst makamı tarafından himaye edilmeleri, desteklenmeleri ve yeni çalışmaları için teşvik edilmeleri anlamını taşımakta idi.

¹⁷⁴ Ateş-Güneş olan kulübün adının Atatürk tarafından Güneş olarak değiştirildiği anlaşılmaktadır. Atatürk'ün söz konusu kulübü ziyaretleri hakkında bkz.; *Top Dergisi*, "Türk Ulusunun Büyük Yaratıcısı...", 2 Şubat 1935; "Büyük Atatürk Dün Akşam Güneş Kulübü'nün Çayını Şereflendirdiler", 16 Şubat 1935, S.13, s.13; Atatürk kulübü ikinci ziyaretinde sırasında kulübün genç sporcuları tarafından "*Yaşasın güneşimiz*" şeklinde bir iltifatla karşılanmıştır.

¹⁷⁵ Söz konusu kulübün 1935'teki açılış törenine halkın sevgi gösterileri ve alkışları arasında iştirak eden Atatürk, yapılan çalışmalar hakkında yetkililerden bilgi almıştır. Konuyla ilgili olarak bkz.; "Deniz Klübü Açıldı, Töreni Büyük Önder Atatürk de Şereflendirdiler", *Top Mecmuası*, C.2, S.34, 15/07/1935, s.3.

¹⁷⁶ *Kâzım Özalp, Anılar Belgeler*, s.341.

¹⁷⁷ *Kurun*, "Deniz Yarışları Güzel Oldu", 10/08/1936; *Top Mecmuası*, "Atatürk ve Başbakan İnönü Müsabakalara Şeref Verdiler", S.20/93, 10/08/1936, s.8-9; 1937'deki yarışlar ise Top mecmuası tarafından: "*Deniz Klübü'nün Moda kıyısında tertip ettiği çok zengin ve programlı deniz yarış ve eğlenceleri şimdiye kadar olanlarla kıyas edilemeyecek kadar muntazam ve mazbut oldu. Reis-i Cumhuriyetimiz Atatürk öğleden sonra Ertuğrul yatı ile yarış sahasını teşrifleri de bu parlak deniz bayramına müstesna bir hususiyet verdi.*" şeklinde değerlendirilmiştir ("Atatürk Deniz Klübü Yarışlarını Şereflendirdiler", *Top Mecmuası*, S.70-143, 26/07/1937, s.8).

¹⁷⁸ *Ulus*, a.g.e., s.212-213.

¹⁷⁹ "Reis-i Cumhuriyet Hazretleri Balıkesir İdmançıları Arasında", *Şa Şa Şa*, 08/07/1926.

¹⁸⁰ "Reis-i Cumhuriyet Hazretleri İzmir Sporcuları Arasında", *Şa Şa Şa*, 19/08/1926.

11. Atatürk ve Türk Sporunda Teşkilatlanma

Atatürk döneminde Türk sporunun teşkilatlanması ve bütün memleket sathında sağlıklı ve güçlü bir spor altyapısı oluşturmak amacıyla spor faaliyetleriyle iştigal eden kurum ve kuruluşlara, spor kulüplerine ve sporculara devletin imkânlarının seferber edildiği görülmektedir.

Türk sporunun çağdaş anlamda teşkilatlanması konusunda 1921'de teşkil edilen "*İdman İttifakı Hey'et-i Muvakkatesi*" önemli bir merhale teşkil etmiştir. Bu heyet, Cumhuriyet'in ilk yılları itibariyle ülkedeki ilk merkezi spor teşkilatı durumunda olan "*Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı*"nın temelini oluşturmuştur.¹⁸¹ Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı spor kulüplerinin mutabakatıyla birinci toplantısını Ali Sami (Yen) Bey'in başkanlığında 11 Temmuz 1922'de yapmış¹⁸² ve Bakanlar Kurulu'nun 16 Ocak 1924 tarihli kararname ile resmîyet kazanmıştır.¹⁸³ Bu kararname ile söz konusu teşkilat: "*Türk gençliğinin terakki ve teâlisine hâdim ve kayd-ı menfaatten tamamen âzâde olduğu ve her memlekette idman cemiyetlerinin bu surette telakki edilerek her türlü himayeye mazhar buldukları cihetle menâfi'-i umûmiye hâdim bir cemiyet*" kabul edilmiş, böylece vergiden muafiyet hakkı kazanmış ve Hükûmet'ten daha çok destek alma imkânına kavuşmuştur.¹⁸⁴ Atatürk, cemiyetin birinci kongresinde "*hâmî reis*" olarak seçilmiştir.¹⁸⁵ Böylece Türkiye Cumhuriyeti Devleti fiili olarak spora ve sporcuya destek olmaya başlamıştır. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, Cumhuriyet'in ilanı ile ülke sathındaki bütün spor faaliyetlerini sevk ve idare eden tek yetkili organ olarak:¹⁸⁶ "*sağlıklı nesiller yetiştirmek, gençleri içki kumar gibi alışkanlıklardan uzak tutmak, spor etkinlikleri vasıtasıyla gençlere memleketlerini sevdirmek, spor yarışmaları düzenlemek, yönetmek ve ülkeyi uluslararası alanda temsil etmek, Türkiye'de beden terbiyesi ve sporun fennî esâslar dâhilinde tamim ve tekâmülüne çalışmak, her spor dalı için federasyon kurarak uluslararası ilişkilere girmek, spor ile ilgili bütün*

¹⁸¹ Rıza Sümer, *Sporda Demokrasi, Türkiye'de Spor Federasyonlarının Tarihsel Gelişimi*, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1990, s.20 vd.

¹⁸² "İdman İttifakımız", *Spor Âlemi*, S.60/22, 15/08/1922, s.5.

¹⁸³ Harun Özmeden, *Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri*, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1999, s.53 vd.

¹⁸⁴ BCA, FK: 030.18.1.1/8.47.14, 1924.

¹⁸⁵ Yiğit Akın, "*Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*" *Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.60.

¹⁸⁶ Yunus Tayga, *Türk Spor Tarihine Genel Bakış*, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1990, s.162-164; 20. *Cumhuriyet Yılında Beden Terbiyesi ve Spor*, T.C. Maarif Vekilliği Umum Müdürlüğü, Çankaya Matbaası, Ankara, 1943, s.36.

idâri ve ilmî yönetmelikleri hazırlamak, spor sahalarını çoğaltmak, mevcutları düzenlemek, müsabakalarda dereceye giren sporcuları ödüllendirmek ve söz konusu dönemde sporun tüm Anadolu'ya yayılmasını sağlamak” amacıyla faaliyet göstermiştir.¹⁸⁷ Atatürk’ün bu kuruluşun yurt içindeki ve yurt dışındaki çalışmalarını yakından takip ettiği ve önemli gördüğü konularda bu cemiyete tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir.¹⁸⁸ Nitekim Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın Türk sporunda etkin olduğu dönem itibarıyla spor faaliyetleri İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirler ile sınırlı kalmayıp, tüm Anadolu sathında teşkilatlanmış, ülkede profesyonel olarak icra edilen spor dallarının sayısı artmıştır. Futboldan sonra atletizm, güreş, basketbol, halter, bisiklet, binicilik, boks, yelken, hokey, eskrim, tenis ve voleybol hey’et-i müttehideleri (federasyonlar) kurulmuş, bunlar uluslararası spor birliklerine üye olmuşlar ve yurt dışında çeşitli müsabakalara katılım sağlamışlardır.¹⁸⁹ İvme kazanan spor faaliyetleri ülkede millî birlik ve beraberlik duygularının pekişmesine katkı sağlamış, uluslararası spor faaliyetlerine katılım sağlanmasıyla yeni Türkiye’nin spor alanındaki birikimini uluslararası alanda sergilemesi ve spor alanında da dünya ile bütünleşmesi mümkün olmuştur.¹⁹⁰

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı sekizinci ve son kongresinde adını “*Türk Spor Kurumu*” olarak değiştirmiş ve bu kurum tek partili söz konusu dönemde Hükûmet ile bağlantılı olarak ülkedeki spor yönetiminde etkinliğini artırmış olan Cumhuriyet Halk Fırkası’na 18 Nisan 1936 tarihi itibarıyla bağlanmıştır.¹⁹¹ Böylelikle, Türk sporunun yönetiminde hâlihazırda var olan Cumhuriyet Halk Fırkası etkinliğinin bu gelişmeler neticesinde alenileştiğini ifade edebiliriz.¹⁹² Türk Spor Kurumu’nun amacı: “*temiz*

¹⁸⁷ Konuyla ilgili olarak bkz; *Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Teşkilât ve Nizamât-ı Umumiyesi*, İstanbul, Matbaa-ı Ahmed İhsan ve Şirekası, 1339.

¹⁸⁸ *Atatürk’ün Söylev Demeçleri*, C.III, s.259-263; 1926’da Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Umûmî Kongresi’ne başkanlık eden Millî Eğitim Bakanı Necati Bey, İttifakın Başkanı Ali Sami (Yen), Muhafızgücü Kulübü Reisi Binbaşı İsmail Hakkı (Tekçe) ile illerden gelen temsilcilerin 30 Eylül 1926 itibarıyla Çankaya Köşkü’nde Atatürk’ü ziyaretleri ile ilgili olarak ayrıca bkz.; Atabeyoğlu, “Cumhuriyet Döneminde...”, s.2189-2190; “Ankara’da İçtima Eden Umûmî Spor Kongresi’nin Ta’zîmâtı”, *Şa Şa Şa*, 30/9/1926.

¹⁸⁹ Hayri Demir, *Türk Spor Teşkilatı (Tarihsel Gelişim, Kapsam ve Bir Araştırma)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2006, s.7.

¹⁹⁰ Konuyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz.; Murat Özmeden, “Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) Dönemi Millî Ruh, Millî Temsil, Siyasî ve Millî Propaganda ile Ülkeyi Tanıma-Tanıtma Çabaları”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (Elektronik Dergi), C.7, S.1, 2010, s.1441 vd.; Ahmet Fetgeri, “Sporda Millî Propaganda”, *Türkspor*, S.4, 24/10/1929, s.45.

¹⁹¹ BCA, FK:490.01., YN:3.13.16, 22/08/1936.

¹⁹² Türk Spor Kurumu Genel Kurulu’nda Hükûmet mensuplarının ve askerî üyelerin yer alması, kurumun bütçe ve çalışma programlarının Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreterliği

ahlâklı, yüksek karakterli, sağlam bünyeli Türk İnkılâbı'nı, Cumhuriyeti, yurdunu korumayı en üstün amaç bilen bir gençlik yetiştirmek ve Türkiye'de sporun millî ve fennî esâslara göre yayılmasına ve yükselmesine çalışmak" idi. Kurum bu amaca ulaşabilmek için sporun bir merkezden örgütlenmesini ve planlanmasını ilke olarak kabul etmiştir. Böylelikle her il ayrı bir "*spor bölgesi*" olarak saptanmış, "*bölge spor hey'etleri*" teşkil edilerek kurumun faaliyetleri koordine edilmiştir.¹⁹³ Yapılan faaliyetlerde: "*sporu memlekette lüks ve fantezi addetmekten, ferdî bir teşebbüs saymaktan kurtarmak*" gayesinin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.¹⁹⁴ Bu dönemde yeni spor tesisleri inşası, spor kulüplerine yapılan yardımların tespit edilen spor bölgeleri üzerinden yapılması ve hakem kursları açılması gibi konularda önemli kararlar alınarak uygulamaya koyulduğu anlaşılmaktadır.¹⁹⁵

Bütün bu çalışmalar ülke sporunun gelişimi konusunda önemli adımların atılmasına vesile olsa da Hükümet ile Cumhuriyet Halk Fırkası arasındaki yakın ilişki neticesinde ortaya çıkan spor teşkilatının özerkliğini zedeleyici uygulamalar ve İkinci Dünya Savaşı'na giden gerilimli süreç Türk sporunun idaresinde bir takım değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu nedenle TBMM'nin hâlihazırda gündeminde bulunan "*Beden Terbiyesi Kanunu*" Cumhurbaşkanı Atatürk'ün imzasıyla 16 Temmuz 1938'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanununun birinci maddesine göre: "*Yurttaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılâpçı amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadıyla Başvekâlet'e bağlı hükmi şahsiyeti hâiz bir Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü*"¹⁹⁶ kurulmuştur. Böylece spor faaliyetleri doğrudan

---

tarafından onaylanması, firkanın il başkanlarının spor bölgeleri başkanlıklarına atanması gibi etkenler söz konusu Cumhuriyet Halk Fırkası örgütlerinin ve halkevlerinin spor yönetimine fiili olarak katılmasını beraberinde getirmiştir. (Nasuhi Baydar, "On Beşinci Yılda Spor", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.120, 31/10/1938, s.2); Benzer şekilde, halkevleri de hâlihazırda faaliyette bulunan kulüpleri denetlemek görevini üstlenmiş, kulüp bulunmayan yerlerde ise "*İdman Yurdu*" adıyla kulüpler oluşturarak sporun ülke çapında örgütlenmesi hedeflenmiştir. Kurumun başkanlığına General Ali Hikmet Ayerdem seçilmiş, ardından bu görevi sırasıyla Beyazıt Mebusu Halid Bayrak ve Aydın Mebusu Adnan Menderes devralmışlardır (*Ulus*, "Türk Spor Kurumu'nda Değişiklik", 14/04/1937).

¹⁹³ *Türk Spor Kurumu Nizamnamesi*, Türk Spor Kurumu, Ulus Basımevi, Ankara, 1936, s.12-14; *BCA*, FK:490.01., YN:3.13.16, 22/08/1936; Ayrıca bkz.; "Türk Spor Kurumu", *Top Mecmuası*, S.375, 27/04/1936, s.6.

¹⁹⁴ Behçet Kemal Çağlar, "En Büyük Bayram", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.19, 9/11/1936, s.2; 20. *Cumhuriyet Yılında...*, s.41.

¹⁹⁵ *Son Posta*, "Spor İşleri İçin Yeni ve Mühim Kararlar", 31/12/1937.

¹⁹⁶ *Resmî Gazete*, "Beden Terbiyesi Kanunu", Kanun No:3530, Kabul Tarihi: 29/06/1938, Yayımlı Tarihi: 16/07/1938, S.3961; Başbakan Celâl Bayar kanunun gerekçesini açıklarken Türkiye'de ve dünyada meydana gelen değişimlere paralel olarak sporun tıpkı eğitim ve sıhhat işleri gibi bir devlet işi olarak ele alınması konusundaki lüzumu dile getirmiş, Batı

devlet idaresinin inisiyatifine verilmiş ve bir kamu hizmeti olarak görülmüştür. Ayrıca kanun kapsamında sporda gelişmiş Batılı ülkelerin standartlarına ulaşmak gayesine değinilmiş, spora yurt savunması ve ekonomik kalkınma için gereksinim duyulan yüksek nitelikli insan gücünü sağlamak görevi de verilmiştir.¹⁹⁷ Bu kanun çerçevesinde; seçkin sporcular yetiştirmek yerine bütün gençlik kitlesinin ortalama fizikî yeteneklerinin yükseltilmesi ve beden terbiyesinin temini, sporda disiplinin sağlanması ve bilimsel metotların tatbiki ile profesyonelliğin teşviki ve millî müdafaa için hazırlık gibi prensipler ön plana çıkmıştır.¹⁹⁸ Bunun yanı sıra söz konusu genel müdürlük sportif müsabakaları düzenleme işlerini de üzerine almıştır.¹⁹⁹

1 Kasım 1938'de TBMM toplantı yılının açılışı münasebetiyle Atatürk'ün hasta yatağında dikte ettirdiği ve Meclis'te Başbakan Celâl Bayar tarafından okunan nutkunda Beden Terbiyesi Kanunu'na ilişkin olarak da: *“Türk gençliğinin kültürde olduğu gibi spor sahasında da idealine ulaştırılması için yüksek Kamutay'ın kabul ettiği Beden Terbiyesi Kanunu'nun tatbikına geçildiğini görmekte memnunum...”*²⁰⁰ denilmiştir. Bu

---

memleketlerinin birçoklarına nispetle ülke sporundaki geriliğe değinmiş ve bu sorunu kısa bir süre içinde giderebilmek için sporda kuvvetli bir otorite ve disiplin kurmanın gerekliliğine işaret etmiştir (*TBMM Zabıt Ceridesi*, “Spor Teşkilatı Hakkında Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası”, C.26, Devre:5, 29/06/1938, s.1-10).

¹⁹⁷ Yukarıda adı geçen kanunun vatan müdafaası ile spor faaliyetlerinin ilişkilendirilmesine yönelik atıfları noktasında, 1915'te Arıburnu Muharebeleri sırasında Atatürk'ün bir neferin başarısını takdir ederek ifade ettiği: *“Spor, vatanın, milletin âli menfaatlerine tecavüz edenleri gırtlığından yakalayıp memleket ve millet hâdimlerinin huzuruna getirmek kabiliyeti maddiyesi ve maneviyesidir.”* sözünü akla getirmektedir (Falih Rıfkı Atay, “Gazi ve Spor”, *Türk Hava Mecmuası*, S.55, 30 Ağustos 1928, s.808); Nitekim bir barış aracı olarak dünyaya seslenen Türk spor teşkilatının, Türk milletinin hayatına kastedilmesi durumunda buna en kesin ve sert şekilde cevap verecek maddî ve manevî donanıma sahip vatanperverler yetiştirmeyi de amaçladığı anlaşılmaktadır

¹⁹⁸ Cemil Taner, “Beden Terbiyesi Teşkilatının Çalışma Esasları”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S.1, Ocak 1939, s.2, 14-15 ve “Beden Terbiyesi Teşkilatında Çalışma Esasları”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S.2, Şubat 1939, s.1-2.

¹⁹⁹ Celal Dinçer, “Beden Terbiyesi Direktörlüğü Niçin Teşekkül Etti, Maksudı ve Gayesi Nedir?”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S.11, Kasım 1939, s.22-23; Beden Terbiyesi Kanunu kapsamında getirilen *“Beden Terbiyesi ve Spor Mükellefiyeti”* söz konusu dönemin önemli gündem konularından birini oluşturmuştur. Buna göre, genç ve orta yaş grubu yurttaşlar için kulüplere girmek ve boş zamanlarda beden terbiyesine devam etmek gibi yükümlülükler öngörülmüştür. Adı geçen kanunun bir başka maddesi ise memur ve işçi sayısı 500'ün üzerinde olan işyerlerine, spor tesisleri yapma ve uzman spor eğitimcileri bulundurma zorunluluğu getirmiştir. Söz konusu mükellefiyetler ile ilgili olarak bkz.; *Resmî Gazete*, “Beden Terbiyesi Kanunu”, Kanun No:3530, Kabul Tarihi: 29/06/1938, Yayımlı Tarihi: 16/07/1938, S.3961.

²⁰⁰ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, s.429.

dönemde “*Atatürk Gençleri Kurumu*” adı ile bir gençlik teşkilatı kurulması²⁰¹ konusunun da gündeme geldiği,²⁰² bu kurumun beden eğitimi, ahlâk, yurt bilgisi ve askerlik eğitimi gibi faaliyetler aracılığıyla 16-21 yaşlarındaki erkek ve kız gençleri memlekete faydalı olabilecek şekilde yetiştirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır.²⁰³ Nihayetinde bu teşkilatlanmanın hayata geçmediği, buna atfedilmesi planlanan görev ve sorumlulukların da Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün bünyesinde toplandığı görülmektedir.

12. Atatürk ve Sporda Devlet Desteği, Altyapı Çalışmaları

Türk milletinin bir istiklâl savaşından henüz çıktığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu durumun doğal bir sonucu olarak spor kulüplerinin, sporcuların ve spor basınının maddî sorunlar içinde bulunduğu görülmektedir. Örneğin 1926'da Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Başbakanlık makamına yazılan bir yazıda; Türk sporunun en eski ve önemli kulüplerinden olup, kendilerini spor dünyasına tanıtmaya kudreti gösteren Fenerbahçe, Galatasaray ve Ankara'daki Gençlerbirliği kulüplerinin büyük maddî sıkıntılar içinde buldukları, zorunlu ihtiyaçlarını bile karşılayamadıkları, Başbakanlıkça bu kulüplere maddî destek sağlanması hâlinde söz konusu kulüplerin Türk sporu için daha büyük hizmetlerde bulunabilecekleri ifade edilmiştir.²⁰⁴ Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere Türk sporundaki altyapı eksiklikleri söz konusu dönemde devletin spora yardım etmesi konusundaki gerekliliği ortaya koymuş, bu yüzden Atatürk döneminde spor kulüplerine devletin kapıları ve imkânları daima açık tutulmuştur.

²⁰¹ Gençlik teşkilatı çalışmaları münasebetiyle 1937'de Alman Gençlik Teşkilatı Başkanı Baldur Vol Schirach'ın Türkiye'ye gelerek yetkililer ile görüşmeler yaptığı bilinmektedir. Konuyla ilgili olarak bkz.; Mustafa Balcıoğlu, “Osmanlı Genç Derneklerinden İnkılâp Gençleri Derneklerine”, *AAMD*, C.15, S. 43, Mart 1999, s.139 vd.

²⁰² Meşrutiyet döneminde esen “*hürriyet*” rüzgârının da etkisiyle, Avrupa'daki gençlik teşkilatlarından da esinlenilerek 1913'te “*Türk Gücü Cemiyeti*”, 1914'te “*Osmanlı Güç Derneği*”, 1916'da ise “*Osmanlı Genç Derneği*” kurulmuştur (H. Aliyar Demirci, “Tek Parti Döneminde Siyaset-Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları,” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.58-2, 2003, s.62-63); Belirtilen son adı ile söz konusu derneğin Mondros Mütarekesi'nden sonra etkinliğini büyük ölçüde yitirdiği, ancak Cumhuriyet'in ilanını takip eden günlerde Başbakan İsmet (İnönü) Bey'in talimatıyla kuruluşunun tekrar gündeme geldiği görülmektedir. Bu dönemdeki kuruluş çalışmalarından itibaren “*Genç Dernekleri*”, “*Bozkurt Genç Dernekleri*”, “*İnkılâp Gençleri Dernekleri*” adları ile anılan bu teşkilatlar başlarda Millî Eğitim Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı arasında yetki karmaşası, daha sonra da bütün dünyayı etkileyen iktisadî buhranın engeline takılmıştır. Atatürk Gençleri Kurumu'nun da 1937 yılı itibarıyla bu tür teşkilatlanma fikirlerinin bir devamı olarak gündeme geldiği anlaşılmaktadır (Balcıoğlu, a.g.m., s.139 vd.).

²⁰³ *Akşam*, “*Atatürk Gençleri Kurumu*”, 14/04/1937.

²⁰⁴ BCA, FK: 180.09, YN: 4.3, 28/07/1926.

Bu anlamda ilk olarak, 1924 yılında Paris'te düzenlenen olimpiyat oyunlarına Türk sporcularının katılımını temin etmek üzere devlet tarafından verilen desteği dile getirmek gerekmektedir. Atatürk'ün başkanlığındaki Bakanlar Kurulu'nun 16 Ocak 1924 tarihli toplantısında: "*Türk gençlerini bi'l-umûm müsabakalara iştirak ettirebilecek surette ta'lîm ve ihzâr etmek üzere icâb eden mütehassısların Avrupa'dan celbi ve mezkûr olimpiyat müsabakalarına Türk idmancılarının da iştirâki esbâbının temini için müsta'celen sarfa lüzûm görülen 17.000 liranın masârif-i gayr-ı melhûz tertibinden Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Merkez-i Umûmisine verilmesine*"²⁰⁵ karar verilmiştir. Ayrıca, 1924 Ağustosunda sonlarında Ankara'da yapılması planlanan Türkiye müsabakaları için Anadolu'nun dört bir yanından başkente gelen sporcuların tren ve gemi yolculuklarını %50 indirimli yapmalarının sağlanması,²⁰⁶ 1933'teki Rusya seyahatinde olduğu gibi Türk sporcularının yurt dışındaki spor faaliyetlerini incelemek ve müsabakalara katılmak üzere yaptıkları seyahatlerin desteklenmesi²⁰⁷ gibi teşvik edici faaliyetler genç ve malî imkânları kısıtlı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk'ün öncülüğünde spora ve sporculara verdiği önemi ve desteği ifade eden örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tür destek faaliyetlerinin Türk spor basını için de söz konusu olduğu görülmektedir. Gazi Mustafa Kemal'in başkanlığındaki Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1925 tarihli toplantısında, İstanbul'da yayımlanan Spor Âlemi mecmuasının müracaatı değerlendirilmiş ve nihayetinde söz konusu mecmuanın bir senelik ihtiyacını karşılamak üzere Avrupa'dan ithal edilecek olan toplam 53.680 kg kâğıdın gümrük vergisinden muaf tutulması

²⁰⁵ Bakanlar Kurulu'nun ilgili kararı için bkz.; BCA, FK: 30..18.1.1, YN:8.46..5, Sayı:142, 16/01/1924; 1924-1938 yılları arasında devlet bütçesinden spora ayrılan ödenek ortalama 0,04 oranında olmuştur (Fişek, *a.g.e.*, s.258); Savaşta henüz çıkmış bir ülke ve iktisadî yapı içinde düşünüldüğünde söz konusu oranın yadsınmaması gerektiği daha iyi anlaşılacaktır.

²⁰⁶ 13 Ağustos 1924 tarihli kararname için bkz.; BCA, FK: 30..18.1.1, YN: 10.39..2, 13/08/1924.

²⁰⁷ Bu konuda 1933'teki Rusya seyahatinin hem Türkiye ile Rusya arasındaki politik ilişkilerin geliştirilmesi hem de spor konusunda ortak çalışmalar içine girilmesi konusunda önemli bir temas olduğu anlaşılmaktadır. Moskova'daki Türk Büyükelçiliği'nin raporunda belirtildiğine göre, Türk spor heyetine Rus devlet ricalinin yanı sıra Moskova'da ve Leningrad'ta meskûn Rus halkı da büyük ilgi göstermiştir. İki ülkenin futbol takımlarının oynadığı maçı Sovyet ricalinin önemli isimlerinden Lazar Moiseyeviç Kaganoviç, L. Karahan ve muharrir Maksim Gorki'nin izlemesi müsabakalara ilgiyi artırmıştır. Türk atletleri ile güreşçilerinin müsabakalardaki galibiyetleri ise Türk sporunun kudretini göstermesi bakımından önem arz etmiştir (Moskova'daki Türk Büyükelçiliği'nin konuyla ilgili raporu için bkz.; BCA, FK: 030.10, YN:248.678.24, 30/08/1933; Bu faaliyetlerden kısa bir süre sonra Rus Hükûmeti tarafından Türk Hükûmeti'ne motorsuz bir spor tayyaresinin hediye edildiği görülmektedir (BCA, FK: 030..18,1,2, YN:40.75.3, 23/10/1933).

kararlaştırılmıştır.²⁰⁸ Ayrıca, 1931'de yayın hayatına giren “*Olimpiyat*” adlı haftalık spor gazetesinin: “*sporcuları irşâd edecek, sporun her şubesine ve bilhassa Cumhuriyet Hükûmeti'nin büyük bir alâka gösterdiği atçılık ve biniciliğe ait fennî makaleler ve dünyaya ait en yeni haberlerle tekâmül etmekte olduklarını*” belirterek “*bu husustaki gayretlerinin daha müspet bir şekle ifrâğı için diğer spor gazetelerine olduğu gibi bir tahsisât i'tâsı suretiyle muavenet buyurulması*” yönündeki talebi Başbakanlık tarafından dönemin kıt imkânlarına rağmen 200 lira verilmekle karşılıksız bırakılmamıştır.²⁰⁹

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 18 Mayıs 1931'de toplanan kongresinde kabul edilen parti programında ise: “*Fırkamız Türk vatandaşlarının vücuda getirmiş oldukları ve getirecekleri bütün spor teşekküllerini milletin kuvvetli ve iradeli tutulması noktasından fevkalâde mühim addeder.*”²¹⁰ ibaresi yer almış, takip eden süreçte yurttaki sporu canlandırmak, yaşatmak ve yüceltmek işinin fırkanın en önemli görevleri arasında bulunduğu belirtilmiştir²¹¹ ve spor

²⁰⁸ BCA, FK: 30.18.1.1, YN: 12.77.14, 25/01/1925.

²⁰⁹ BCA, FK: 30.10.0.0, YN: 83.550.21. Bu dönemde spor matbuatındaki gazete ve dergilerin sayısındaki artış da dikkat çekicidir. Spor Âlemi, Gol, Şa Şa Şa, Gong, Maç, Türkspor, Olimpiyat, Top, Spor Postası, Kırmızı-Beyaz gibi spor ile ilgili hususi yayın yapan; Türk Hava/Havacılık ve Spor, Türk Spor Kurumu, Beden Terbiyesi ve Spor mecmuaları gibi devletin resmî organlarınca çıkarılan; Sarı-Lacivert, Galatasaray ve Beşiktaş gibi spor kulüpleri tarafından neşredilen dergilerin yanı sıra Haber, Vakit, Akşam, Cumhuriyet, Son Posta ve Ulus gazetelerinde spor haberlerine de geniş çaplı olarak yer verilmeye başlanması Atatürk döneminde matbuat işleri de dâhil olmak üzere her türlü sportif faaliyete gösterilen ihtimamı ifade etmektedir. Konuyla ilgili olarak bkz.; M. Şerif Ünlütepe, *Türkiye'de Spor Gazeteciliği ve Tarihi Gelişimi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991, s.10; Ayşe Atalay, *Spor Gazeteciliği*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998, s.50; Mithat Perin, “Türkiye’de Spor Gazeteciliği ve Haberciliğin Tarihi”, *Spor Basını ve Basında Spor Semineri (15-16 Mart 1985)*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987, s.8; Melih Avni Erişkin, *Yazılı Basında Türk Spor Gazeteciliği Tarihi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2003, s.137; Söz konusu süreç içinde Himâye-i Etfâl Cemiyeti tarafından yayımlanan Gürbüz Türk Çocuğu adlı mecmuada ise Türk çocuklarının sağlıklı bir şekilde yetişmeleri doğrultusunda spora ve beden eğitimine ilişkin konuların da işlendiği ve bu minvalde yazdığı makaleleriyle Selim Sırrı Tarcan'ın önemli bir boşluğu doldurduğu anlaşılmaktadır (Makbule Sarıkaya, “*Selim Sırrı Tarcan ve Gürbüz Türk Çocuğu*”, *AAMD*, C.24, S.70, Mart 2008, s.116 vd.); Bu dönem spor matbuatında Cumhuriyet ve inkılâba duyulan güvenin çeşitli vesilelerle dile getirildiği görülmektedir. Örneğin Maç mecmuasının ilk sayısında: “*Cumhuriyet İnkılâbı'nın feyizli ruhundan ilhâm alan bizler; o inkılâba pîşvâ olmak emniyyesiyle Maç'ı neşre başlıyoruz. Mesleğimiz beden terbiyesinin terakkisini vücuda getirmektir.*” denilmesi bu anlamda dikkat çekicidir (“*Maksad*”, *Maç Mecmuası*, S.1, 15/01/1926, s.1).

²¹⁰ *Cumhuriyet Halk Fırkası Programı*, Devlet Matbaası, Ankara, 1931.

²¹¹ BCA, FK:490.01.0.0, 3.10.2, 02/02/1935.

teşekküllerine yardım kararı alınmıştır.²¹² Bu amaç doğrultusunda İçişleri Bakanlığı'na gönderilen yazılarla Edirne'den Diyarbakır'a kadar birçok vilayetteki spor mıntıklarında bulunan spor kulüplerine idman meydanları, odaları ve levazımı tedariki için belediyelerden, hususî idarelerden, mahallî müesseselerden, hükmî şahsiyetlerden, cemiyetlerden, askerî idarelerden ve diğer kaynaklardan yardım temini ve bunların en üst seviyede desteklenmesi yönünde taleplerde bulunulmuştur.²¹³ Ayrıca, vilayetler maddî imkânları, gençlik potansiyelleri ve nüfusları bakımından mıntıklara ayrılmış ve İçişleri Bakanlığı vasıtasıyla her vilayete ayrılan ödenekten ortalama %1-2'lik kısmının o vilayet sınırlarındaki spor faaliyetlerine ve spor kulüplerine tahsis edilmesi istenmiştir.²¹⁴ Nitekim, 1932 yılı sonları itibariyle halkevleri tahsisatından 1.300, fırkanın kendi tahsisatından da 2.000 liranın kulüplere yardımında bulunmak üzere spor mıntıkları emrine verildiği görülmektedir.²¹⁵ Takip eden süreç içinde Türk Spor Kurumu'na Hükûmet tarafından 50.000 liralık bir tahsisatta bulunulmuş, bu paranın büyük bir kısmının memleket dâhilindeki spor temaslarına ve bilhassa atletizm müsabakalarına sarf edilmesi öngörülmüştür.²¹⁶ Devam eden destek faaliyetleri neticesinde Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'ndan Türk Spor Kurumu'na uzanan süreç içinde söz konusu teşekküle yapılan yardım miktarı 1938 yılı itibariyle toplam 1.363.000 liraya ulaşmıştır.²¹⁷

Atatürk döneminde devletin spor tesisleri konusuna da titizlikle eğildiği ve bu konuda çağı yakalayacak bir spor altyapısı oluşturmak üzere mevzuat çalışmalarına girişildiği görülmektedir.²¹⁸ Bu minvalde 1924'te yayınlanan "*Köy Kanunu*" köylerde güreş, cirit, nişan talimleri gibi köy oyunlarını özendirici hükümlere yer vermiş,²¹⁹ 1930'da çıkan "*Belediyeler Kanunu*" ise

²¹² Spor teşekküllerine yardım edilmesi ile ilgili Cumhuriyet Halk Fırkası Yönetim Kurulu kararı için bkz.; BCA, FK: 490.01/2.7.18, 06/08/1931.

²¹³ BCA, FK:490.01.0.0, 2.6.23, 04/07/1931; BCA, FK:490.01.0.0, 2.7.7, 19/07/1931; BCA, FK:490.01.0.0, 3.10.2, 02/02/1935.

²¹⁴ BCA, FK:490.01/2.7.71, 19/07/1931; BCA, FK:490.01/2.8.9, 05/06/1933. Hususî idareler ile belediye bütçelerinden spor örgütlerine yapılan yardımların fırka tarafından takip edildiği anlaşılmaktadır (BCA, FK:490.01, YN:1542, 269.1, 1935); Ayrıca bu yıllarda, aynı zamanda mebus olan bir kısım Cumhuriyet Halk Fırkası müfettişleri tarafından bazı vilayetlerdeki spor faaliyetleri için geniş çaplı teftişlerde bulunulduğu ve bu incelemelerin fırkaya rapor edildiği görülmektedir (BCA, FK:490.01, YN:1116, 73.11, 1935-1936).

²¹⁵ "Halk Fırkamız ve Klüpler", *Türkspor*, S.11-166, 10/12/1932, s.2.

²¹⁶ "Spor İşleri İçin Yeni Tahsisât", *Cumhuriyet*, 20/02/1937.

²¹⁷ *Cumhuriyet Halk Partisi On Beşinci Yıl Kitabı*, s.598.

²¹⁸ Afet İnan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s.172.

²¹⁹ Köy Kanunu'nun ilgili 24. maddesi için bkz.; *Resmî Gazete*, "Köy Kanunu", Kanun No:442, Kabul Tarihi: 18/03/1924, Yayın Tarihi: 7/4/1924, S.68; *Düstur*, Tertip: 3, C.5, s.336.

belediyelere oyun ve spor yerleri, çocuk bahçeleri, yarış yerleri ile gençler için mahallin ihtiyacına yönelik stadyumlar yapmak ve işletmek gibi görev ve sorumluluklar yüklemiştir.²²⁰ Bunların yanı sıra, 1926 yılı itibariyle Kütahya Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün teklifi üzerine Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in imzasıyla çıkan “*Yıldırım Beyazıd Vakfı'ndan bir kısım arsanın spor alanı yapılmak üzere spor mıntıkası adına terk ve temliki*”ne dair kararname söz konusu dönem itibariyle memlekette spor altyapısı oluşturmak üzere vakıf arazilerinin de değerlendirilmek istendiğini gösteren önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.²²¹ Hollanda Millî Olimpiyat Komitesi Asbaşkanı P. W. Scharroo ile Mimar Jan Wils tarafından yazılan ve Atatürk'ün isteğiyle Türkçe'ye çevrilerek 1933'te Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı tarafından yayımlanan “*Cimnastik Oyun ve Spor Binaları İnşa ve Tesisi için Rehber*” ise Türkiye'de modern spor tesislerinin kurulması yolunda önemli bir bilgi kaynağı olmuştur.²²²

Atatürk'ün spor ve spor tesisleri konusundaki hassasiyeti, kararlılığı, teşviki ve desteği neticesinde devletin imkânlarının seferber edilmesiyle kısa bir süre içinde Anadolu'nun dört bir yanında çeşitli spor dallarına yönelik önemli sayıda tesis inşa edildiği ve hizmete açıldığı görülmektedir.²²³ Cumhuriyet'in başkenti Ankara'da 15 Aralık 1936 tarihinde açılışı yapılan, söz konusu dönem itibariyle Türkiye'nin ve Balkanlar'ın en büyük stadyumu durumunda olan “*19 Mayıs Stadyumu*” bunların başlıcaları arasında yer almaktadır.²²⁴ Aynı yıl Ankara'da modern yarışçılık anlayışına uygun bir

²²⁰ Söz konusu kanunun ilgili 33., 46. ve 54. maddeleri için bkz.; *Resmî Gazete*, “Belediye Kanunu”, Kanun No:1580, Kabul Tarihi: 03/04/1930, Yayımlı Tarihi: 14/04/1930, S.1471; *Düster*, Tertip: 3, C.11, s.80.

²²¹ *BCA*, FK: 30..18.1.1, YN: 20.50..2, 01/08/1926.

²²² Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanı Aziz (Akyürek) Bey söz konusu rehberin önsözünde; köylere varıncaya kadar memleketin her tarafında ihtiyaç duyulan oyun ve spor alanlarının en iyi şartlar altında tesisi işinde spor kulüplerine, köy, nahiye, belediye ve vilayetler ile okul müdürlerine faydalı olacağı umuduyla bu eserin Türkçe'ye çevrildiğini belirtmiştir. Bu münasebetle vali ve kaymakamlardan: “*köy ve şehir halkının nüfus miktarına göre tesisi gereken oyun ve spor yerlerini gösterir köy ve şehir planları yaptırmaları, beşer yıllık programlar altında bu yerleri tedricen kurmaları ve bu yerlerin idamesi için mahallî bütçelerden muntazam yardımlar sağlamaları*” istenmiştir (P. W. Scharroo ve Mimar Jan Wils, *Cimnastik Oyun ve Spor Binaları İnşa ve Tesisi için Rehber*, TBMM Matbaası, Ankara, 1933).

²²³ Türkiye Spor Yazarları Demeği Bildirisi, “Atatürk'ün Çağdaş Spor Uygulaması”, *Atatürk ve Spor Sempozyumu (İstanbul/17 Aralık 1981)*, İstanbul, 1981, s.50-52.

²²⁴ Nasuhi Baydar, “Eski Hatıralar ve Ankara'da Stadyom”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.25, 21/12/1936, s.3; Halit Bayrak, “Yeni Stadyom Memlekette Kuvvetli Bir Spor Varlığı Yaratacaktır”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.26, 28/12/1936, s.2; Açık ve kapalı tribünleri, duş tesisatı, salonları, sahası ve pisti bulunan bu modern stadın açılışı münasebetiyle Başbakan İsmet İnönü: “*Türkiye'yi idare edenler stadyumu en kıymetli mektep gibi her yerde kurmaya çalışacaklardır.*” diyerek Hükümet'in Türk sporundaki tesis sorunlarını çözmeye yönelik görüşlerini ifade etmiştir. 19 Mayıs Stadyumu'nun açılışını “*Cumhuriyet*

tesis olarak hizmete açılan “Ankara Hipodromu” da bizzat Atatürk’ün tavsiye, telkin ve takibi ile inşa edilmiştir.²²⁵ Adı geçen spor tesisleri bu dönemde faaliyete geçen asrî poligon ve koşu mahalli gibi önemli spor alanları ile bütünlük arz etmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında inşa edilen İzmir’deki Alsancak Sahası, İstanbul’daki Fenerbahçe ve Beşiktaş Statları, Sipahi Ocağı, Binicilik Mektebi, Moda Deniz Kulübü, Fatih Güreş Salonu, Zonguldak Maden Mektebi Sahası, Konya Sahası, Samsun, Trabzon, Kayseri ve Adana’daki Şehir Stadyumları, Kars, Bursa, Kayseri’nin dağlık arazilerindeki kayak tesisleri, Ankara ve Kayseri’de atlı spor için düzenlenen alanlar Atatürk’ün teşviki ve devletin yetkili organlarının ilgi ve desteğiyle ortaya koyulan gençlik ve spor eserleri olmuştur. Böylelikle Türk çocukları ve gençleri mektepler, kulüpler ve halkevleri kanalıyla bu kulüplerden, tesislerden ve stadyumlardan istifade etmek suretiyle spor faaliyetlerine fiili olarak iştirak etmeye başlamışlardır.²²⁶ Türk sporundaki altyapı sorunlarını hızlı ve etkin bir şekilde çözüme kavuşturmak amacıyla, söz konusu dönem itibariyle dünya sporunun uzman isimlerinden de istifade edilmiştir. Bu münasebetle dağcılık eğitimi için Dr. Goenther,²²⁷ Beden Terbiyesi Enstitüsü kurulması için Leipzig Üniversitesi’nden Hermann Altrock, kapsamlı bir gençlik organizasyonu oluşturulması, sporun ıslahı ve beden terbiyesi çalışmaları için de Alman sporunun önde gelen isimlerinden Dr. Carl Diem²²⁸ Türkiye’ye resmî olarak davet edilmişlerdir. Söz konusu uzmanlar Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yaptıkları incelemeler sonucunda hazırladıkları raporları Hükûmet’e sunmuşlar,²²⁹ Türk sporunun altyapı sorunlarının çözülmesi ve teşkilatlanması konusunda bu raporlardan istifade edilmiştir.

Hükûmeti’nin gençliğe ve spora verdiği hususî ve büyük ehemmiyetin bir tezâhürü” başlığıyla müjdeleyen Top mecmuası için bkz.; “Ankara’daki Modern Stad”, Top Mecmuası, S.39-112, 21/12/1936, s.3-4).

²²⁵ Üyken, *a.g.e.*, s.31 ve 38-39.

²²⁶ Refik Osman Top, “Parti ve Spor”, *Golspor*, 10/04/1938.

²²⁷ Dr. Goenther’in Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti’ne sunduğu rapor ile ilgili olarak bkz.; *Dağcılık Ta’lîm ve Terbiyesi Hakkında Müttehassıs Götner Bey’in Raporuna Ait Layiha*, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Şubesi, Ankara, 1928.

²²⁸ “Spor Müttehassısı Ankara’da”, *Türkspor*, S.207, 23/09/1933, s.10 ve 12; Dr. Karl Diem’in hazırladığı rapor için bkz.; *BCA*, FK:490..1..0.0, YN:1116.75..1, 1933.

²²⁹ Akın, *a.g.e.*, s.70-71; Örneğin, Türk spor teşkilatı için tetkiklerde bulunmak üzere gelen Dr. Carl Diem’in programında 19 Eylül 1933’ten itibaren Eskişehir, İzmir, İstanbul, Samsun, Amasya, Sivas Kayseri, Adana Mersin, Konya, Eskişehir, Afyon ve Ankara şehirleri bulunmakta idi. İlgili illerde Cumhuriyet Halk Fırkası adına bir yetkili ile spor teşkilatından bir görevlinin refakat edeceği bu şahsa isteyeceği malumatın verilmesi ve halkevleri ile spora ait kulüp ve teşkilat ile mektepler terbiye-i bedeniye teşkilatının etraflıca gösterilmesi gibi konularda gereken özenin gösterilmesi ile ilgili olarak Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep (Peker) Bey tarafından Fırka Yönetim Kurulu Başkanlığı’na gönderilen yazı için bkz.; *BCA*, FK: 490. 01, YN: 3.11.1, 18/09/1933.

Sonuç

Modern Türkiye'nin kurucusu Atatürk, Türk kültürünü çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkarma hedefi doğrultusunda milletle el ele vererek çok yönlü olarak başlattığı Türk İnkılâp hareketini sosyal ve kültürel alanlarda da devam ettirmiş, bu konudaki önemli atılımlardan birini de spor alanında gerçekleştirmiştir.

Atatürk, sporu bir milletin gelişmişlik düzeyine ve medenî kabiliyetine işaret eden unsurlardan biri olarak görmüş ve bu yönde girişilecek faaliyetleri Türk milleti için en esaslı hedeflerden biri olarak kabul etmiştir. Söz konusu dönem itibariyle sağlıklı ve gürbüz nesiller yetiştirmek üzere büyük önem atfedilen spor faaliyetleri Atatürk'e göre, Türk gençliğinin bedenî gelişiminin yanı sıra fikrî gelişimine de katkı sağlayacak, yeni nesillerin kendini yurt içinde ve yurt dışında en makul ve meşru şekliyle ifade etmesine hizmet edecek etkin vasıtalarından biri olmuştur.

Sporu sosyal ve kültürel hayatın ayrılmaz bir parçası olarak gören Atatürk bu bağlamda Türk kültür tarihine mâl olmuş güreş, binicilik, cirit, okçuluk gibi spor dallarına özel bir ilgi göstermiştir. Bu dönemde spor faaliyetleri kitlelere mâl edilerek milletin kendine güven duygusu canlı tutulmuş, bu münasebetle millî birlik ve beraberlik duygusu pekiştirilmiştir. Toplumun bütün kesimlerini Türk İnkılâbı kapsamında ortak hedefler doğrultusunda bir bütün olarak harekete geçiren Atatürk, Türk kadınlarını da spor faaliyetlerine katılımları yönünde desteklemiş, bu gelişmelere paralel olarak kadın sporcular Cumhuriyet'in ilk yılları itibariyle Türk sporunun gelişmesi ve dünya ölçeğinde kabul görmesi konusunda önemli katkılar sağlamışlardır.

Atatürk spor konusunda hızlı ve etkili adımlar atabilmek ve dünyadaki gelişmeleri yakalayabilmek amacıyla devlet erkini görevli kılmıştır. Sporcuları takdir, taltif ve teşvik ederek bir devlet adamı sıfatıyla onlara gereken ihtimamı göstermiş, bu konuda devlet erkânına bizzat örnek oluşturmuştur. Böylece sporcular bizzat devlet tarafından maddî ve manevî olarak desteklenmiştir. Bu minvalde başlatılan çalışmalar ve yapılan mevzuat düzenlemeleri ile Türk sporunun dünyadaki son gelişmeler ışığında teşkilatlandırılması, kurumsallaştırılması ve böylece çağı yakalayacak bir spor altyapısı oluşturulması yönünde ciddi adımlar atılmıştır. Yine bu çalışmalar kapsamında sportif faaliyetler çeşitlendirilmiş, bunların belli muhitler ile sınırlı kalmayıp, bütün yurt sathına yayılması sağlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren açılan modern eğitim kurumları ile sporun çeşitli dallarında uzman birçok öğretmen yetiştirilmiş, bir yandan da yeni spor tesisleri teşkil edilmiştir. Türkiye'de çağdaş bir spor altyapısı

oluşturmak üzere yerli ve özellikle bu konudaki eksiklikten dolayı yabancı uzmanlardan yararlanılma yoluna gidilmiştir. İstanbul ve Ankara'da açılan eğitim kurumlarının, Anadolu'nun dört bir yanında teşvik edilen kulüplerin ve faaliyete geçirilen tesislerin sağladığı imkânlar neticesinde birçok sporcu yetişmiş ve bu sporcular Atatürk'ten aldıkları feyz ve ilham ile Türkiye'de sporun gelişmesi, çeşitlenmesi ve dünya ile rekabet edebilir hâle gelmesinde önemli başarılarla imza atmışlardır.

Bütün bu gelişmeler neticesinde Atatürk döneminde spor yönetiminin; sporcu, antrenör, seyirci, basın, gençlik, halk sağlığı, spor ve beden eğitimi ile siyasî ve idarî erk unsurlarını ihtiva edecek şekilde bir bütün olarak ele alındığı, söz konusu unsurlar arasında uyumlu ve ahenkli bir yapı kurulmak gayesinin güdüldüğü ve dönemin şartları düşünüldüğünde bunda büyük ölçüde başarılı olunduğu anlaşılmaktadır.

Atatürk döneminde Türkiye Cumhuriyeti, dünyanın en önemli spor organizasyonu olarak kabul edilen olimpiyat oyunlarına Paris'te, Amsterdam'da ve Berlin'de olmak üzere üç kez iştirak etmiş, bunun yanı sıra Balkan Oyunları gibi Türkiye'nin bizzat ev sahipliği yaptığı büyük çaplı spor organizasyonları da olmuştur. Bu gelişmeler yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Atatürk'ün "*Yurtta Sulh Cihanda Sulh*" ilkesiyle de uyumlu olarak sporu bir barış aracı olarak kabul ettiğinin önemli bir delilini teşkil etmiştir. Böylece yeni Türk Devleti uluslararası alanda bütünleşme, dayanışma ve kaynaşma konusundaki samimiyetini dünya kamuoyuna ilan etmiş ve ülkenin siyasal alanda yalnızlaşma tehlikesinin önlenmesinde bu politika etkin bir rol oynamıştır.

Burada değinmemiz gereken güncel bir tartışma konusu da Atatürk'ün hangi spor kulübünün taraftarı olduğu meselesidir. Elimizde Atatürk'ün herhangi bir spor kulübüne karşı özel bir ilgi duyduğuna dair nesnel bir bilgi veya belge bulunmamaktadır. Türk sporuna hizmet etmek konusunda gayret gösteren, ulusal ve uluslararası başarılarla imza atan bütün kulüplere ve sporculara Atatürk'ün minnet ve şükran duyguları içinde bir yakınlık duyduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA**A. Arşiv Belgeleri**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

B. Resmî Yayınlar

Resmî Gazete, “Beden Terbiyesi Kanunu”, Kanun No:3530, Kabul Tarihi: 29/06/1938, Yayımlanma Tarihi: 16/07/1938, S.3961; *Düstur*, Tertip: 3, C.19, s.1650.

_____, “Belediye Kanunu”, Kanun No:1580, Kabul Tarihi: 03/04/1930, Yayımlanma Tarihi: 14/04/1930, S.1471; *Düstur*, Tertip: 3, C.11, s.80.

_____, “İslâh-ı Hayvanât Kanunu”, Kanun No: 904, Kabul Tarihi: 07/06/1926, Yayımlanma Tarihi: 29/06/1926, S.407; *Düstur*, Tertip: 3, C.7, s.1472.

_____, “Kültür Bakanlığı Merkez Örgütleri ve Ödevleri hakkındaki 2287 Numaralı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerin Eklenmesine İlişkin Kanun”, Kanun No:2773, Kabul tarihi: 10/06/1935, Yayımlanma Tarihi: 15/06/1935, S.3029.

_____, “Köy Kanunu”, Kanun No:442, Kabul Tarihi: 18/03/1924, Yayımlanma Tarihi: 07/04/1924, S.68; *Düstur*, Tertip: 3, C.5, s.336.

_____, “Türkiye’de Gençlik Teşkilatının Türk Vatandaşlarına Hasrı Hakkında Kanun”, Kanun No:1246, Kabul Tarihi: 15/05/1928, Yayımlanma Tarihi:21/05/1928, S.894.

_____, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanuna Ek Kanun”, Kanun No:3466, Kabul Tarihi: 20/06/1938, Yayımlanma Tarihi: 04/07/1938, S.3950; *Düstur*, Tertip:3, C.19.

Resmî Gazete, “Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller”, Kanun No:2429, Kabul Tarihi:17/03/1981, Yayımlanma Tarihi: 19/03/1981, S.17284; *Düstur*, Tertip: 5, C.20, s.227.

TBMM Zabıt Ceridesi, “İcra Vekilleri Hey’eti’nin Programı”, C.1, Devre:2, 05/09/1923, ss.419-428.

_____, “Spor Teşkilatı Hakkında Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası”, C.26, Devre:5, 29/06/1938, ss.1-10.

_____, “Maarif Vekâleti Bütçesi”, Devre: 3, C.3, 22/04/1928, ss.203-217.

C. Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Hâkimiyet-i Milliye

Kurun

Milliyet

Sabah

Son Posta

Şa Şa Şa

Tan

Tercüman

Ulus

Vakit

Vatan

D. Telif ve Tetkik Eserler

AKIN, Yiğit, “*Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*” *Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

AKSOY, Yaşar, *Karşıyaka ve Kaf Sin Kaf Tarihi*, Hisdaş Yayını, İzmir, 1988, s.100.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000-M.S.2012)*, Pegem Akademi, Ankara, 2012.

ARIBURNU, Kemal, *Atatürk’ten Anılar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1998.

_____ *Türk Futbol Tarihi (1904-1991)*, C.I, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, Ankara, 1992.

ATABEYOĞLU, Cem, *Atatürk ve Spor*, Hisarbank Kültür Yayınları, yy., 1981.

ATALAY, Ayşe, *Spor Gazeteciliği*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998.

Atatürk ve Gençlik, Millî Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C.II-III, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991.

ATAY, Falih Rıfki, *Çankaya*, Bateş Atatürk Dizisi, İstanbul, 1998.

- AYAĞ, Ali, *Türklerde Spor Geleneği ve Kırkpınar Güreşleri*, Divan Yayınları, İstanbul, 1983.
- BANOĞLU, Ahmet Niyazi, *Nükte ve Fıkralarıyla Atatürk*, C.4, İstanbul, 1967.
- BAYKARA, Tuncer, *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2009.
- BELLİ, Şemsi, *Makbûle Ata'dan Anlatıyor, Ağabeyim Mustafa Kemal*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2005.
- BİLGE, Nâfân, *Türkiye'de Beden Öğretmeninin Yetiştirilmesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- CEBESOY, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, ty.
- Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Muhafız Gücü Kulübü'nün Türk Spora 50'nci Hizmet Yılı Albümü*, İstanbul, 1973.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Programı*, Devlet Matbaası, Ankara, 1931.
- Cumhuriyet Halk Partisi On Beşinci Yıl Kitabı*, Cumhuriyet Halk Partisi yayınları, Ankara, 1938.
- Dağcılık Ta'lim ve Terbiyesi Hakkında Mütahassıs Götner Bey'in Raporuna Ait Layiha*, Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye Şubesi, Ankara, 1928.
- DAĞLAROĞLU, Rüştü, *Fenerbahçe Spor Kulübü Tarihi (1907-1957)*, yy., 1957.
- DEMİR, Hayri, *Türk Spor Teşkilatı (Tarihsel Gelişim, Kapsam ve Bir Araştırma)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2006.
- EGELİ, Münir Hayri, *Atatürk'ün Bilinmeyen Hatıraları*, İstanbul, 1959.
- ERTUĞ, Ali Rıza, *Türkiye Futbol Tarihi (1890-1923)*, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1977.
- FİŞEK, Kurthan, *Devlet Politikaları ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi/Dünyada ve Türkiye'de*, YGS Yayınları, İstanbul, 2003.
- Galatasaray Lisesi Mekteb-i Sultanî (1868-1968)*, Galatasaray Lisesi 100. Yıl Kutlama Derneği, İstanbul, 1974.
- GÜVEN, Özbay, *Atatürk'ün Güreş Sevgisi*, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- _____, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- GRANDA, Cemal, *Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri*, (Yay.haz.:Hakan Pala) Anekdot Yayınevi, Ankara, ty.
- GÜRER, Turgut, *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, Cepheden Meclis'e Büyük Önder ile 24 Yıl*, Gürer Yayınları, İstanbul, 2008.

- GÜRSOY, Yaşar, *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2011.
- HİÇYILMAZ, Ergun, *Sporda Batululaşma Hareketleri*, Eseniş Lisesi Koruma ve Yaşatma Derneği Eğitim ve Spor Yayını, İstanbul, 1983.
- _____, *Türk Spor Tarihi*, Demet Ofset, İstanbul, 1974.
- İNAN, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- _____, *Atatürk'ten Hatıralar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1950.
- _____, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- İstanbul Anadolu Yakası Athl Spor Kulübü Nizamnamesi*, Tan Basımevi, İstanbul, 1937.
- İzmir Atış ve Athl Spor Kulübü Nizamnamesi*, Bilgi Basımevi, İzmir, 1936.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997.
- KAHRAMAN, Atıf, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.
- KANSU, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C.I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- KARAL, Enver Ziya, *Atatürk'ten Düşünceler*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2011.
- Kâzım Özalp, Anılar Belgeler*, Derleyen: Atilla Oral, Demkar Yayınevi, İstanbul, 2011.
- KEPECİOĞLU, Kâmil, *Türklerde Spor*, Akşam Matbaası, İstanbul, ty.
- KEMANKAŞ, İsmail Kemal, *Osmanlı'dan Günümüze Bursa'da Spor*, Bursa Kültür A.Ş., Bursa, 2010.
- KETEN, Mustafa, *Türkiye'de Spor*, Ankara, 1993.
- Kılıç Ali'nin Anıları*, Derleyen: Hulûsi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- KİNROSS, Lord, *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Manisa Atlı Spor Kulübü Esas Nizamnamesi*, Dereli Basımevi, Manisa, 1937.
- Nizamname: Türk Dağcılık, Yürüyücülük ve Kış Sporları Kulübü*, Belediye Matbaası, İstanbul, 1933.
- Olimpiyat Oyunlarının 100. Yılında Türkiye*, Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi Belgesel Yayınları, İstanbul, 1997.

- ÖNGEL, Hasan Basri, *Türk Kültür Tarihinde Spor*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- ÖZTÜRK, Cemil, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- ÖZALP, Reşat-ATAÜNAL, Aydoğan, *Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı*, MEB Yayınları, İstanbul, 1977, s.98.
- RIEDEL, Herbert, *Kayak Talimât-nâmesi*, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara, 1935.
- _____, *Uludağ Kayak Mektebi: Kayak Kayması Tekniğinin Süratle Öğrenilmesi Hakkında Metodik Çalışma Kursları*, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara, 1938.
- SAN, Haluk, *Türk Spor Tarihinde Atatürk*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1999.
- SCHARROO, P. W. ve Mimar Jan Wils, *Cimnastik Oyun ve Spor Binaları İnşa ve Tesisi için Rehber*, TBMM Matbaası, Ankara, 1933.
- Selim Sırrı, *Beden Terbiyesi Oyun-Jimnastik-Spor*, Maarif Vekâleti, İstanbul, 1932.
- _____, *Muallimlere Terbiye-i Bedeniye Rehberi*, Millî Matbaa, İstanbul, 1926.
- _____, *Prag Spor Pedagojisi Kongresi ve Seyahat İntibaları*, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1935.
- SITKI, Hüseyin, *Atatürk ve Spor*, Gül Yayınları, İstanbul, 2005.
- SİVAZ, Bayram Ali ve diğerleri, "Millî Mücadele Dönemi Doğu Cephesi'nde Kurulan Eğitim Kurumlarında Uygulanan Beden Eğitimi ve Spor Faaliyetleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.2/8, Yaz 2009, ss.447-450.
- SOYAK, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.
- SÖNMEZ, Cemil, *Atatürk'ün Yetişmesi ve Öğretmenleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2004.
- SÜMER, Rıza, *Sporda Demokrasi, Türkiye'de Spor Federasyonlarının Tarihsel Gelişimi*, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1990.
- TAYGA, Yunus, *Türk Spor Tarihine Genel Bakış*, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1990.
- TEZER, Şükrü, *Atatürk'ün Hatıra Defteri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.
- TUZCUOĞULLARI, C. ve diğerleri, *Atatürk ve Spor*, Takau Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş., Ankara, 2001.
- Türk Amatör Sporunun Hizmetinde 20 Yıl İstanbul Yelken Kulübü (1952-1972)*, İstanbul, 1972.

- Türk Spor Kurumu Nizamnamesi*, Türk Spor Kurumu, Ulus Basımevi, Ankara, 1936.
- Türkiye Atlı Spor Kulübü Nizamnamesi*, Köyhocası Matbaası, Ankara, 1934.
- Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Teşkilât ve Nizamât-ı Umumiyesi*, İstanbul, Matbaa-ı Ahmed İhsan ve Şürekası, 1339.
- ULUSKAN, Seda Bayındır, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010.
- ULUSU, M. Kemal, *Atatürk'ün Yanı başında*, Doğan Kitap, İstanbul, 2011.
- ÜYKEN, Nimet, *Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi*, Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, İstanbul, 2000.
- Vâlâ Somalı, *Türk Sporunda 75 Yıl-Beşiktaş Spor Tarihi (1903-1978)*, Be-ka Basımevi, İstanbul, 1978.
- Yakınlarından Hatıralar*, “Asaf İlbaş Anlatıyor”, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- YILDIZ, Doğan, *Çağlar Boyunca Türkler'de Spor*, Telebasım Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- _____, *Zeki, Çevik ve Ahlaklı bir Sporcu; Atatürk ve Spor*, Telebasım Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Yirminci Cumhuriyet Yılında Beden Terbiyesi ve Spor*, T.C. Maarif Vekilliği Umum Müdürlüğü, Çankaya Matbaası, Ankara, 1943.

E. Makaleler ve Bildiriler

- AHMETOĞLU, Selim, “An Evaluation on Selim Sırrı (Tarcan)'s ‘İsveç Hatıraları’ (Memoirs from Sweden) in Şehbâl Magazine”, *Türkiyat Mecmuası*, C.21, Bahar 2011, ss.31-95.
- Ahmet Robenson, “Kadınlarda Spor”, *Spor Âlemi*, S.10, 1920, ss.136.
- “Ankara’da Yapılan Sonbahar At Koşuları Münasebetiyle”, *Spor Âlemi*, S.43/5, 13/12/1921, ss.5.
- “Ankaralılar 19 Mayıs’ı Eşsiz Tezahürlerle Kutladılar: Büyük Şef Stadyoma Şeref Verdiler”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.98, 23/05/1938, ss.9-11.
- AKBULUT, Dursun Ali, “Samsun’un Gazi Günü ya da 19 Mayıs Bayramı”, *AAMD*, C.11, S.33, Kasım 1995, ss.771-779.
- AKGÜL, L. Hilâl, “Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından Burhan Felek”, *AAMD*, C.17, S.49, Mart 2001, ss.203-236.
- ALP, İlker, “Atatürk ve Türk Gençliği”, *AAMD*, C.13, S.38, Temmuz 1997, ss.433-450.
- “Ankara’daki Modern Stad”, *Top Mecmuası*, S.39-112, 21/12/1936, ss.3-4.

- APAK, Rahmi, "On beş Yıl ve Türk Sporu", *Ülkü*, C.12, S.69, Kasım 1938, ss.96-97.
- _____, "Türkiye'de Dağ Sporu", *Ülkü*, C.5, S.25, Mart 1935, ss.51-53.
- ARIPINAR, Erdoğan ve Diğerleri, "Olimpiyatlarda Türk Kadınları", *Olimpiyat Dünyası*, S.3, İstanbul, 1996, ss.34-35.
- AŞİR, Vildan, "Antrenör Kursu Açıldı", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.88, 14/03/1938, ss.2,12.
- _____, "Atatürk'ün Spora İlgisi", *Atatürk ve Spor Sempozyumu (İstanbul- 17 Aralık 1981)*, İstanbul, 1981, ss.57-59.
- _____, "Türk İzcilik Tarihine Kısa Bir Bakış I-II-III", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.96, 09/05/1938, ss.2; S.97, 16/05/1938, ss.2; S.98, 23/05/1938, ss.17.
- "Atatürk ve Başbakan İnönü Müsabakalara Şeref Verdiler", *Top Mecmuası*, S.20/93, 10/08/1936, ss.8-9.
- AYDOĞAN, Erdal, "Üçüncü Umûmî Müfettişliği'nin Kurulması ve Üçüncü Umûmî Müfettiş Tahsin Uzer'in Bazı Önemli Faaliyetleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33-34, Mayıs-Kasım 2004, ss.1-14.
- BABA, Nüzhet, "Beden Terbiyesi ve Gençlik Meseleleri, Kayak, Kamp ve Dağ Sporları", *Ülkü*, C.14, S.80, Ekim 1939, ss.129-131.
- BALCIOĞLU, Mustafa, "Osmanlı Genç Derneklerinden İnkılâp Gençleri Derneklerine", *AAMD*, C.15, S. 43, Mart 1999, ss.139-162.
- ATABEYOĞLU, Cem, "Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.
- ATALAY, Ayşe, "Osmanlı ve Genç Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Sporda Batılılaşma Hareketleri", *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, (Elektronik Dergi), C.2, S.2, 2007, ss.30-35.
- "Atatürk Ankara Halkevinde: Büyük Önder Güreş Müsabakalarını Takip Etiler", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.88, 14/03/1938, ss.3-5.
- "Atatürk Deniz Klübü Yarışlarını Şerefliendirdiler", *Top Mecmuası*, S.70/143, 26/07/1937, ss.8.
- "Atatürk ve Kurtdereli", *Beden Terbiyesi ve Spor*, 10/11/1939, ss.11.
- ATAY, Falih Rıfkı, "Gazi ve Spor", *Türk Hava Mecmuası*, S.55, 30 Ağustos 1928, ss.808.
- "Bayanlarımız ve Spor", *Top Mecmuası*, C.2, S.27, 25/05/1935, ss.6-7.
- BAYDAR, Nasuhi, "Eski Hatıralar ve Ankara'da Stadyom", *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.25, 21/12/1936, ss.3.

- _____, “On Beşinci Yılda Spor”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.120, 31/10/1938, ss.2.
- BAYRAK, Halit, “Yeni Stadyom Memlekette Kuvvetli Bir Spor Varlığı Yaratacaktır”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.26, 28/12/1936, ss.2-3.
- BAYTAL, Yaşar, “Atatürk Döneminde Nüfusu Artırma Çalışmaları ve Gürbüz Türk Çocuğu Projesi”, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.5, Güz 2009, ss.117-137.
- “Beden Terbiyesi Enstitüsü Bu Yıl İlk Bayan Mezunlarını Verdi”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.105, 11/07/1938, ss.3.
- Belik, Veli Onur ve Nefise Bulgu, “Geç Osmanlı Döneminde Batılılaşma Ekseninde Beden Eğitimi ve Spor”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.24, 2010, ss.137-147.
- BENGİSU, Orhun, “Atatürk, Gençlik ve Spor”, *Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 1989)*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1989, ss.149-153.
- BİLGE, Nâlân, “Spor Tekkeleri”, *X. Türk Tarih Kurumu Kongresi, Ankara: 22-26 Eylül 1986, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.V, Ankara, 1994, ss.2191-2200.
- “Büyük Atatürk Dün Akşam Güneş Kulübü’nün Çayını Şereflelendirdiler”, *Top Dergisi*, 16 Şubat 1935, S.13, s.13.
- CANTEK, Funda Şenol-YARAR, Betül, “Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi ve Gazetelerinde Spor ve Kadın (1928-1960)”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S.29, Güz 2009, ss.201-218.
- ÇAĞLAR, Behçet Kemal, “En Büyük Bayram”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.19, 09/11/1936, ss.2.
- _____, “Kış Sporları”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.21, 23/11/1936, ss.2.
- ÇAPUK, Erdal, “Atatürk ve Gençlik”, *AAMD*, C.15, S.44, Temmuz 1999, ss.757-759.
- DAVER, Abidin, “Beş Sene Sonra”, *Spor Âlemi*, S.2, 20/11/1919, ss.14-15.
- DEMİRCİ, H. Aliyar, “Tek Parti Döneminde Siyaset-Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.58-2, 2003, ss.62-63.
- DEMİRHAN, Gıyasettin-KONUĞMAN, Ferman, “Selim Sırrı Tarcan: A Pioneer in the Development of Physical Education and Sports in Turkey”, *Physical Culture and Sport, Studies and Research*, Volume LIV, 2012, ss.40-48.
- DEMİROĞLU, Cem’i, “Atatürk ve Gençlik”, *AAMD*, C.2, S.6, Temmuz 1986, ss.603-606.

- “Deniz Klübü Açıldı, Töreni Büyük Önder Atatürk de Şerefliendirdiler”, *Top Mecmuası*, C.2, S.34, 15/07/1935, s.3.
- DEVECİOĞLU, Sebahattin, “Türkiye’de Futbolun Kurumsallaşması”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S.26, Kış-Bahar 2008, ss.373-396.
- DİNÇER, Celâl, “Beden Terbiyesi Direktörlüğü Niçin Teşekkül Etti, Maksadı ve Gayesi Nedir?”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S.11, Kasım 1939, ss.22-23.
- “Dünya Güzeli Diyor ki”, *Türkspor*, S.10-165, 02/12/1932, ss.4-5 ve 24.
- “Dünya Güzelimiz ve Spor”, *Türkspor*, S.149, 13/08/1932, ss.6.
- ERENLİ, Muhterem, “Atatürk ve Havacılık”, *AAMD*, C.2, S.4, Kasım 1985, ss.215-244.
- “Eski Güreş Kurdu Atatürk’ün Hakkındaki Büyük Lütfundan Minnetle Bahsetmektedir”, *Top Mecmuası*, C.3, S.70/18, 23/03/1936, ss.70.
- FETGERİ, Ahmet, “Kadınlarımız ve Spor”, *Türkspor*, S.60, 20/11/1930.
- _____, “Sporda Millî Propaganda”, *Türkspor*, S.4, 24/10/1929, ss.45.
- FEYZİOĞLU, Turhan, “Atatürk ve Gençlik”, *Atatürkçü Düşünce*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1992, ss.868-869.
- “Futbol Federasyonu Kararları”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.76, 20/12/1937, ss.3-4.
- “Gazi’den Sporcularımıza Kıymetli Bir Meslek Düsturu”, *Türkspor*, 14/11/1931, ss.11-17.
- GÖKÇEN, Sabiha, “Atatürk ve Gençlik”, *AAMD*, C.2, S.5, Mart 1986, ss.311-317.
- GÜVEN, Ferit Celâl, “Atatürk ve Türk Eri”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, 10/11/1939, ss.9.
- _____, “Gömlek”, *Yücel*, Atatürk ve Cumhuriyet Sayısı, C.10, S.57, Kasım 1939, ss.130.
- GÜVEN, İsmail, “Osmanlı’dan Günümüze İzçiliğin Gelişimi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.36, S.12, 2003, ss.65-73.
- GÜVEN, Özbay, “İstanbul Ok Meydanı Spor Alanı”, *Toplumsal Tarih*, C.3, S.14, Şubat 1995, ss.14-19.
- _____, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Okulların Eğitimini Hazırlayıcı Çalışmalar”, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C.1, S.2, Nisan 1996, ss.70-82.
- “Güzellik Sahasında Dünya Rekoru Kırdık-Güzel Türk Kızı”, *Türkspor*, S.148, 06/08/1932, ss.6-7.

- HALİL, N., “Cumhuriyet Atçılığı ve Binicilik Mektebi”, *At Dergisi*, 1933, ss.5.
- “Halk Fırkamız ve Klüpler”, *Türkspor*, S.11/166, 10/12/1932, ss.2.
- “İdman İttifakımız”, *Spor Âlemi*, S.60/22, 15/08/1922, ss.5.
- İŞBİR, Eyüp G., “Atatürk, Gençlik ve Spor”, *Selçuk Üniversitesi I. Millî Gençlik Kongresi (6-8 Kasım 1985/Konya) Tebliğler*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1987, ss.167-172.
- “Kadınlar ve Spor”, *Spor Âlemi*, S.13, 02/05/1920, ss.5.
- KANOK, İ., “Kızlarımız ve Spor”, *Spor Postası*, S.64, 01/07/1934.
- KIRŞAN, Nizamettin, “Tenise Dair”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.100, 06/06/1938, ss.3-4.
- KOCATÜRK, Utkan, “Atatürk’te Gençlik Kavramı ve Atatürkçü Gençliğin Nitelikleri”, *AAMD*, C.2, S.4, Kasım 1985, ss.21-25.
- “Maksad”, *Maç Mecmuası*, S.1, 15/01/1926, ss.1.
- Mazhar Osman, “İdman Merakı”, *Spor Âlemi*, S.15, 20/05/1920, ss.4-5.
- “Mesut Bir Ziyaret”, *Top Mecmuası*, S.24/97, 07/09/1936, ss.3.
- Muazzez Tevfik Pertev Hanım, “Kadınlarda Spor Hayatı”, *Spor Âlemi*, S.18, 01/07/1920, ss.3-4.
- “Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Dört Sene Evvel Fenerbahçe Kulübünü Ziyareti”, *Spor Âlemi*, S.68/6, 09/11/1922, ss.8.
- “Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Trabzon İdman Ocağı’nın Fahrî Başkanlığını Kabulü”, *Spor Âlemi*, S.102/40, 04/07/1923, ss.13.
- ÖZMADEN, Murat, “Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) Dönemi Millî Ruh, Millî Temsil, Siyasî ve Millî Propaganda ile Ülkeyi Tanıma-Tanıtma Çabaları”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (Elektronik Dergi), C.7, S.1, 2010, ss.1439-1457.
- PERİN, Mithat, “Türkiye’de Spor Gazeteciliği ve Haberciliğin Tarihi”, *Spor Basını ve Basında Spor Semineri (15-16 Mart 1985)*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987, ss.6-10.
- PURA, Fuat, “Kadın ve Spor”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.1, 29/06/1936, ss.10; S.2, 06/07/1936, ss.13 ve S.9, 24/08/1936, ss.6.
- _____, “Kayak Sporuna ve Tarihi”, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S.21, 23/11/1936, ss.4-5.
- “Reis-i Cumhur Hazretleri Son Güreşleri Şereflendirdiler”, *Türkspor*, 23/09/1933, ss.4.
- “Sarı-Lacivert Haftaya Çıkıyor”, *Top Mecmuası*, S.75/148, 06/09/1937, ss.3.

- SARIKAYA, Makbule, "1925 Prag Pedagoji Kongresi'nde Bir Türk: Selim Sırrı Tarcan" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.42, Kasım 2008, ss.301-310.
- _____, "Selim Sırrı Tarcan ve Gürbüz Türk Çocuğu", *AAMD*, C.24, S.70, Mart 2008, ss.113-126.
- Selim Sırrı, "1924 Olimpiyadları ve Lozan Mukarrerâtı/Selim Sırrı Bey'e Bu Kere Paris'den Vürûd Eden Davetnâmenin Tercümesi", *Spor Âlemi*, S.85/23, 08/03/1923, ss.4-5.
- SERTOĞLU, Murat, "Çankaya'da Huzur Güreşleri", *Yıllar boyu Tarih Dergisi*, S.6, 1980, ss.16-18.
- SEYFİ, Ali Rıza, "Tarihte Türkler ve Spor", *Ülkü*, C.1, S.6, Temmuz 1933, ss.476-480.
- SEYHAN, Salih, "İlk Spor Yazarlarımızdan Selim Sırrı Tarcan ve Yeni Muhit Dergisindeki Yazılarından Örnekler", *Global Media Journal*, S.5, Güz 2012, s.129-141.
- "Spor Mütchassısı Ankara'da", *Türkspor*, S.207, 23/09/1933, ss.10 ve 12.
- "Sporcu Kraliçemiz", *Türkspor*, S.17, 23/01/1930, ss.8-9.
- "Sporun Yeni Zaferi", *Türkspor*, S.16, 01/01/1930, ss.2.
- SÜME, Mehmet-ÖZSOY, Selami, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Bisiklet Sporu", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.24, 2010, ss.345-360.
- SÜSLÜ, Azmi, "Atatürk ve Gençlik", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.12, Şubat 1986, ss.13-20.
- ŞAHİN, Gürsoy, "Atatürk Döneminde Batı'daki Olumsuz Türk ve Türkiye İmajını Düzeltme Çabaları ve Türk Seyyahîn Cemiyeti'nin Bu Konudaki Çalışmaları", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.8, S.3, 2006, ss.137-160.
- "Şehir Keşşâflarının Ankara'ya Seyahatleri İntibaâtından", *Spor Âlemi*, 21/08/1923, S.45/107.
- TAHSİN, Fethi, "Halkevi Spor Şubesi Nasıl Çalışacak", *Türkspor*, S.3, 15/10/1932, ss.10 ve 19.
- TANER, Cemil, "Beden Terbiyesi Teşkilatının Çalışma Esasları", *Beden Terbiyesi ve Spor*, S.2, Ocak 1939, ss.14-15.
- _____, "Beden Terbiyesi Teşkilatında Çalışma Esasları", *Beden Terbiyesi ve Spor*, S.2, Şubat 1939, ss.1-2.
- _____, "Radyo ve Spor Konuşmaları", *Beden Terbiyesi ve Spor*, S.6, Haziran 1939, ss.2.

- TANFER, M. Vehbi, "Atatürk ve Türk Gençliği", *AAMD*, C.6, S.18, Temmuz 1990, ss.697-705.
- _____, "Atatürk'ün Türk Milletine Armağan Ettiği Millî Bayramlar", *AAMD*, C.13, S.39, Kasım 1997, ss.1039-1052.
- TAŞKESENLİOĞLU, M. Yasin, "Türkiye'de İzcilik Teşkilatının Kuruluşu", *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.10, Güz 2009, ss.103-116.
- TOP, Refik Osman, "İnkılâb ve Spor", *Golspor*, S.13, 10/12/1925, ss.1.
- _____, "Parti ve Spor", *Golspor*, 10/04/1938.
- TOPRAK, Zafer, "II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.2, S.17, 14 Ekim 1985, ss.534.
- TUNCEL, Fehmi, "Atatürk, Gençlik ve Spor", *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C.1, S.1, Ankara, 2003, ss.9-10.
- "Türk İzciliğinin Büyük Günü, Ankara'da Yapılan Resmî Geçit Pek Güzel Oldu", *Türkspor*, S.6/161, 05/11/1932, ss.17.
- "Türk Spor Kurumu", *Top Mecmuası*, S.375, 27/04/1936, ss.6.
- "Türk Tayyareciliğinde Yeni Bir Ufuk, Sivil Tayyare Mektebi Açıldı", *Türkspor*, S.4/159, 22/10/1932, s.6-7 ve 18.
- Türkiye Spor Yazarları Derneği Bildirisi, "Atatürk'ün Çağdaş Spor Uygulaması", *Atatürk ve Spor Sempozyumu (İstanbul/17 Aralık 1981)*, İstanbul, 1981, ss.44-56.
- "Türk Ulusunun Büyük Yaratıcısı..." *Top Dergisi*, 2 Şubat 1935, S.11, ss.8.
- "Ulu Önderimizle Aziz Misafirlerinin Şerefli oldukları Deniz Yarışları", *Top Mecmuası*, S.24/97, 07/09/1936, ss.6-7.
- UZUN, Hakan, "Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanması", *Karadeniz Araştırmaları*, C.6, S.24, Kış 2010, ss.109-125.
- ÜNLÜTEPE, M. Şerif, *Türkiye'de Spor Gazeteciliği ve Tarihi Gelişimi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.
- ÜNVER, Deniz, "Atatürk ve Spor", *Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Türklük Bilgisi Dergisi*, S.1, Prizren, 2004, ss.167-172.

F. Lisansüstü Tezler

AKDENK, Mürsel, *Türkiye'de Hükümet Programlarında ve Planlı Dönemde Beden ve Spor Eğitimi Uygulamaları (1920-1985)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1986.

ERİŞKİN, Melih Avni, *Yazılı Basında Türk Spor Gazeteciliği Tarihi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2003.

GÜNGÖR, Birgül, *Berlin Olimpiyat Oyunları Ekseninde Basında Türk Sporu (1936-1938)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

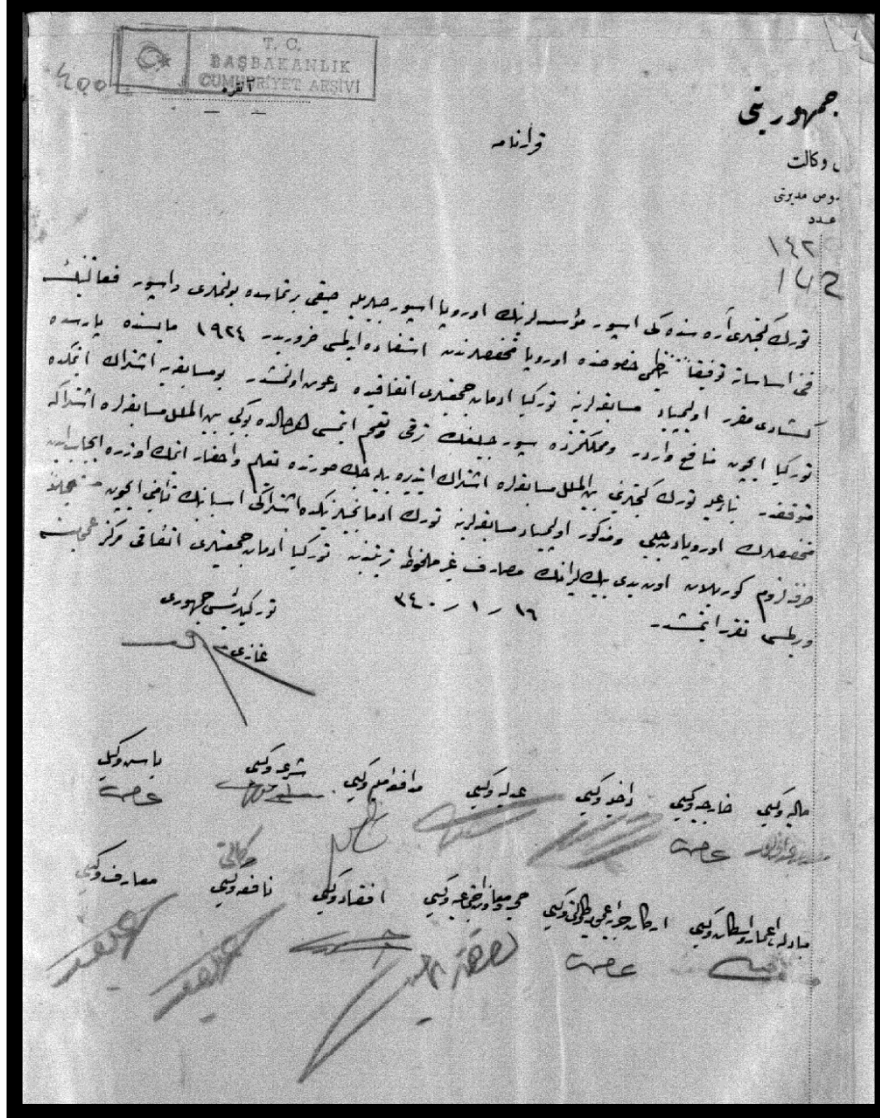
KURULOĞLU, Fehim, *Altay Spor Kulübü Tarihi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

ÖNDER, İmren, *Millî Mücadele Dönemi Spor Faaliyetleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994.

ÖZMADEN, Harun, *Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri*, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1999.

SERDAROĞLU, Mehmet Sabri, *Olimpiyat Tarihi ve Türkiye'nin Olimpiyatlardaki Durumu*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2002.

EK: 1

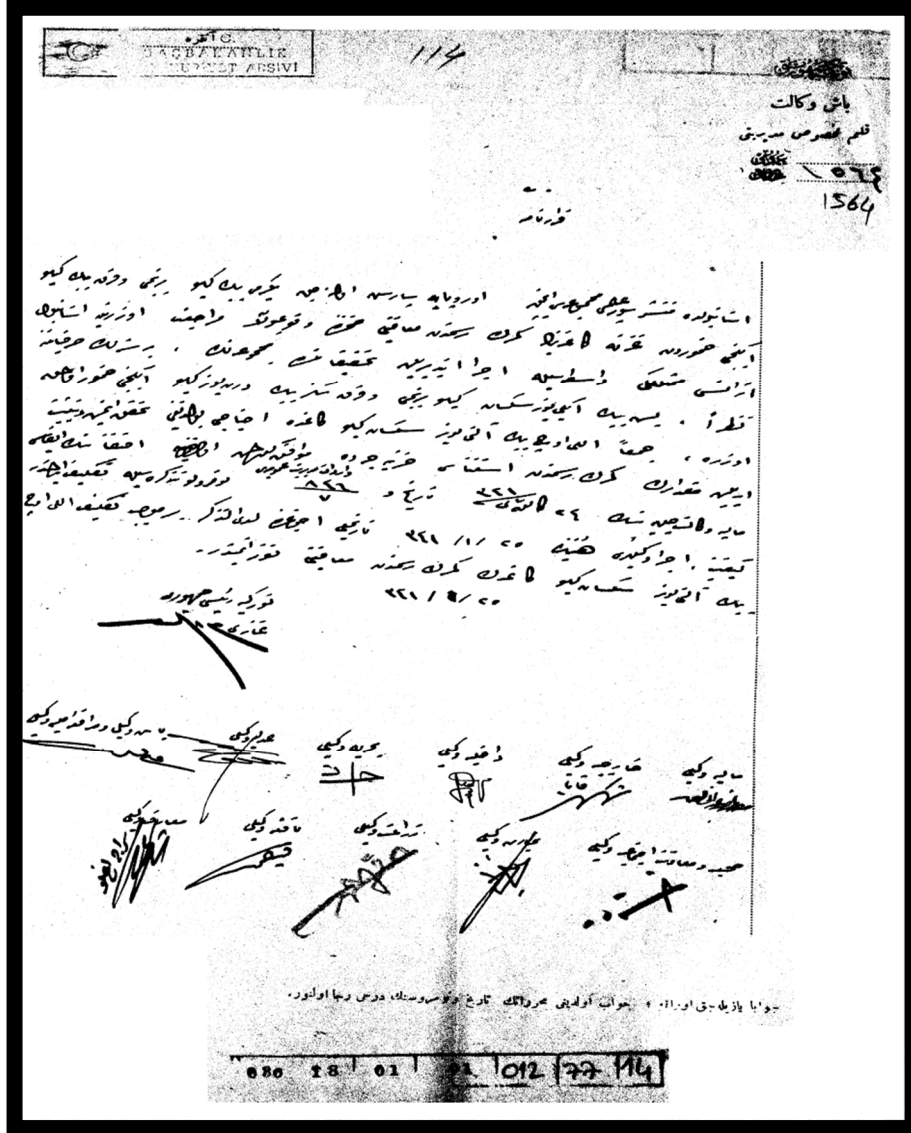

Türk gençlerinin ulusal ve uluslararası müsabakalara katılımları amacıyla eğitilmeleri ve hazırlanmaları için lüzum görülen 17.000 liranın Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Merkez-i Umûmisine verilmesi hakkında kararname (BCA, FK: 30..18.1.1, YN:8.46..5, 16/01/1924).

EK: 3

Cumhuriyet'in ilk yıllarında spor basımında önemli bir yer tutan Spor Âlemi mecmuasının bir senelik ihtiyacını karşılamak üzere Avrupa'dan ithal edilecek kâğıdın gümrük resminden muaf tutulması hakkında kararname (BCA, FK: 30..18.1.1, YN: 12.77.14, 25/01/1925).

EK: 4

T. C. BAŞVEKÂLET MUAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ Şube : ..... Sayı : <u>10472</u>	KARARNAME	T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ
--	-----------	---

Hazineye ait olup 930 senesi zarfında icar müddeti biten bulunan "Kadıköyü İttihat Spor sahanası"nın etrafındaki duvarları tamir etmek ve iki oyun oynanabilecek surette ve Futboldan başka Atletizm pisti , Voleybol ve Basketbol yerleri yapmak ve icar müddetinin x hitamında yapılan tesisat için masraf matalibinde bulunmamak ve aynı zamanda hazineye terk edilmek şartıyla on sene müddetle ve için hususiyetine mebnî , mizayede, minakasa ve ihâlât kanununun "18" inci maddesinin "Z" fıkrasına tevfikeyen , pazarlıkla Fenerbahçe Kulübüne icarlı Maliye Vekâletininin 4/1/931 tarih ve 7079 numaralı tezkeresiyle vukuf bulunan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetininin 7/1/931 tarihli içti maında tasvip ve kabul olunmuştur .

7/1/931
REİSİCUMHUR
Gazi M. Kemal

Bş. V. <i>İsmail</i>	Ad. V. <i>Yusuf Kemal</i>	M. M. V. <i>Yusuf Kemal</i>
Da. V. <i>S. Vatan</i>	Ha. V. <i>S. P. İzzet</i>	Ma. V. <i>M. İ. İzzet</i>
Mf. V. <i>Erat</i>	Na. V. <i>1-1. İzzet</i>	İk. V. <i>Muhtar İzzet</i>
		S. İ. M. V. <i>S. İ. İzzet</i>

080 18 01 02 17 1 12

Hazineye ait olan "Kadıköyü İttihat Spor Sahası"nın 10 seneliğine Fenerbahçe Spor Kulübü'ne kiralanması konusundaki kararname (BCA, FK: 30.18.1.2, YN: 17.1.17, 07/01/1931).

EK: 5

T. C. BAŞVEKÂLET Muameleât Müdürlüğü Şube: Sayı: 13106		KARARNAME		F. G. BAŞVEKÂLET MÜDÜRLÜĞÜ	
<p>Memleketin en eski Spor kulüplerinden olup şimdiye kadar kendi şahası dahilinde çalışmış olan Beşiktaş kulübünün inkışafı için devâm leta ait ve Çırağan sarayının Orta köy tarafında bulunan boş arsanın Devletçe görülecek her hangi bir lüzum üzerine bir sy zarfında tahliye ve teslim edilmek şartıyla münakasa ve ihalât kanununun 13 inci maddesinin 2 fıkrasına tevfikân , menafii umumiyeye hadim müessesat meyânında bulunan mezkûr kulübe pazarlıkla icarı; Maliye Vekâletinin 12/7/932 tarih ve 1470 numaralı tekeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 13/7/932 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur .</p>					
13/7/932					
REİSİCUMHUR					
<i>Gayi M. Hemal</i>					
Bş.V.	Ad.V.	M.M.V.	Da.V.		
<i>İnce</i>		<i>Çırağan</i>			
Ha.V.	Ma.V.	Me.V.	Na.V.		
<i>S. İ. İ. İ.</i>	<i>M. İ. İ. İ.</i>	<i>E. İ. İ. İ.</i>	<i>E. İ. İ. İ.</i>		
İc.V.	SİM.V.	G.V.	Z.V.		
<i>İc. V.</i>	<i>S. İ. İ. İ.</i>	<i>G. İ. İ. İ.</i>	<i>Z. İ. İ. İ.</i>		
030 1. 01 02 30 52 3					

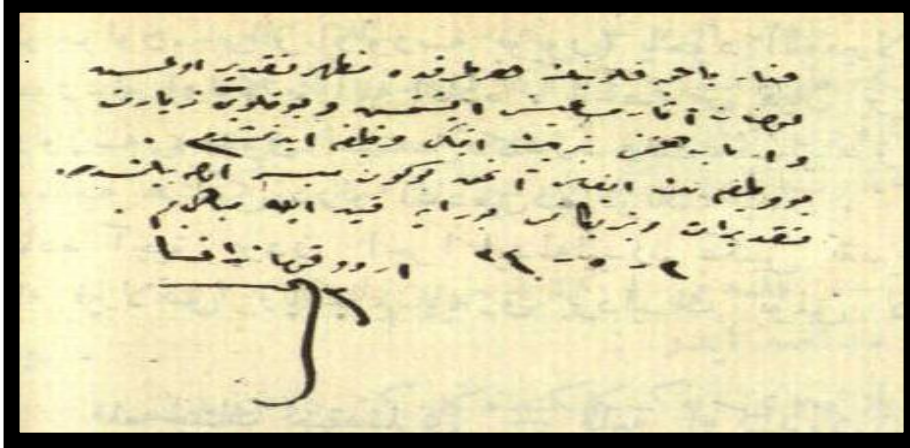
Beşiktaş Kulübü'nün gelişimini desteklemek üzere devlete ait olan ve Çırağan Sarayı'nın Ortaköy tarafında bulunan boş arsanın söz konusu kulübe kiralanması doğrultusundaki 13 Temmuz 1932 tarihli kararname (BCA, FK: 030. 1.01.02, YN: 30.52.3, 13/07/1932).

EK: 6

Mustafa Kemal Paşa, Refet (Bele) ve Fevzi (Çakmak) Paşalar ile Ankara'da 1921 yılı Aralık ayında düzenlenen Sonbahar At Koşuları'nda (*Spor Âlemi*, 13/12/1921).

EK:7

Mustafa Kemal Paşa'nın 3 Mayıs 1918'de Fenerbahçe Kulübü'nü ziyareti sırasında kulübün hatıra defterine yazdığı satırlar (*Spor Âlemi*, 09/11/1922).

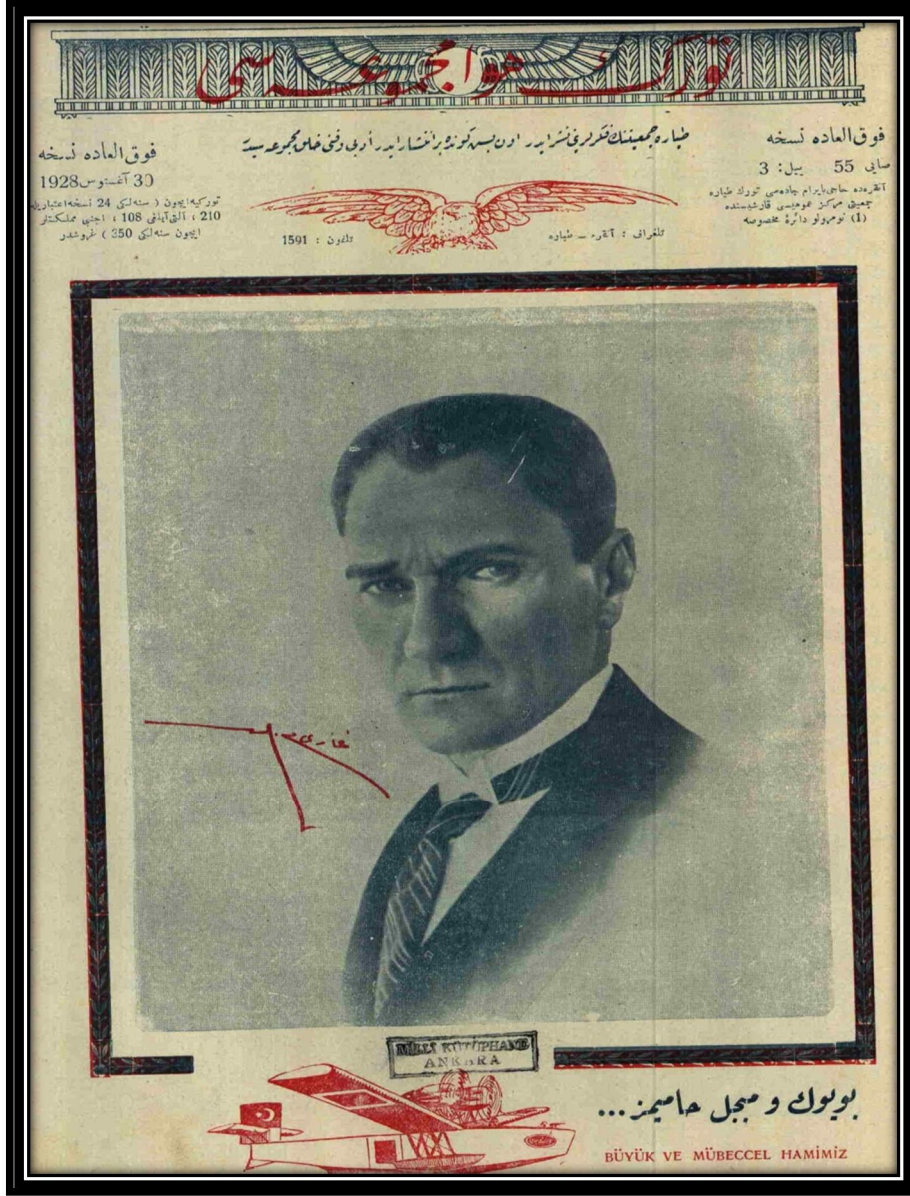
EK: 8

“Türk Gençliğinin Muazzez Mürşid ve Hâmisi Ulu Gazi” alt yazısıyla Atatürk’ün resmine kapak sayfasında yer veren Maç Mecmuası’nın ilk sayısı (Maç, 15/01/1926).

EK:9

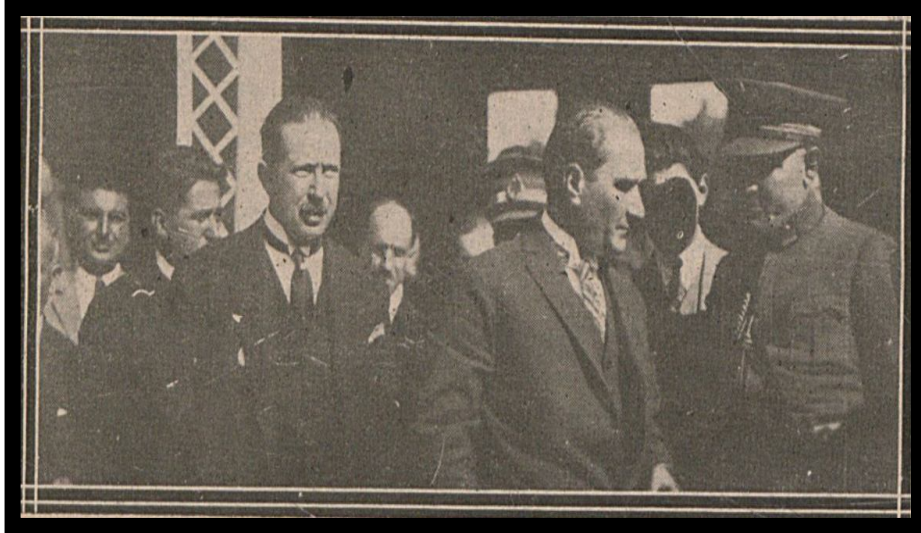

“Büyük ve Mübeccel Hâmimiz” alt yazısıyla Atatürk'ün resmine kapak sayfasında yer veren Türk Hava Mecmuası (Türk Hava Mecmuası, 30/08/1928).

EK: 10

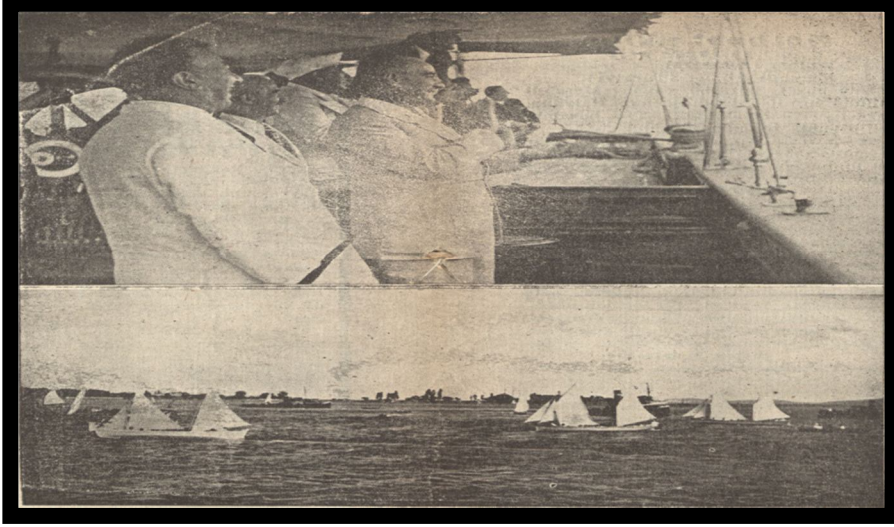
Atatürk, Balıkesir İdmançıları Arasında (Şa Şa Şa, 08/07/1926).

Atatürk, İzmir Sporcuları Arasında (Şa Şa Şa, 19/08/1926).

EK: 11

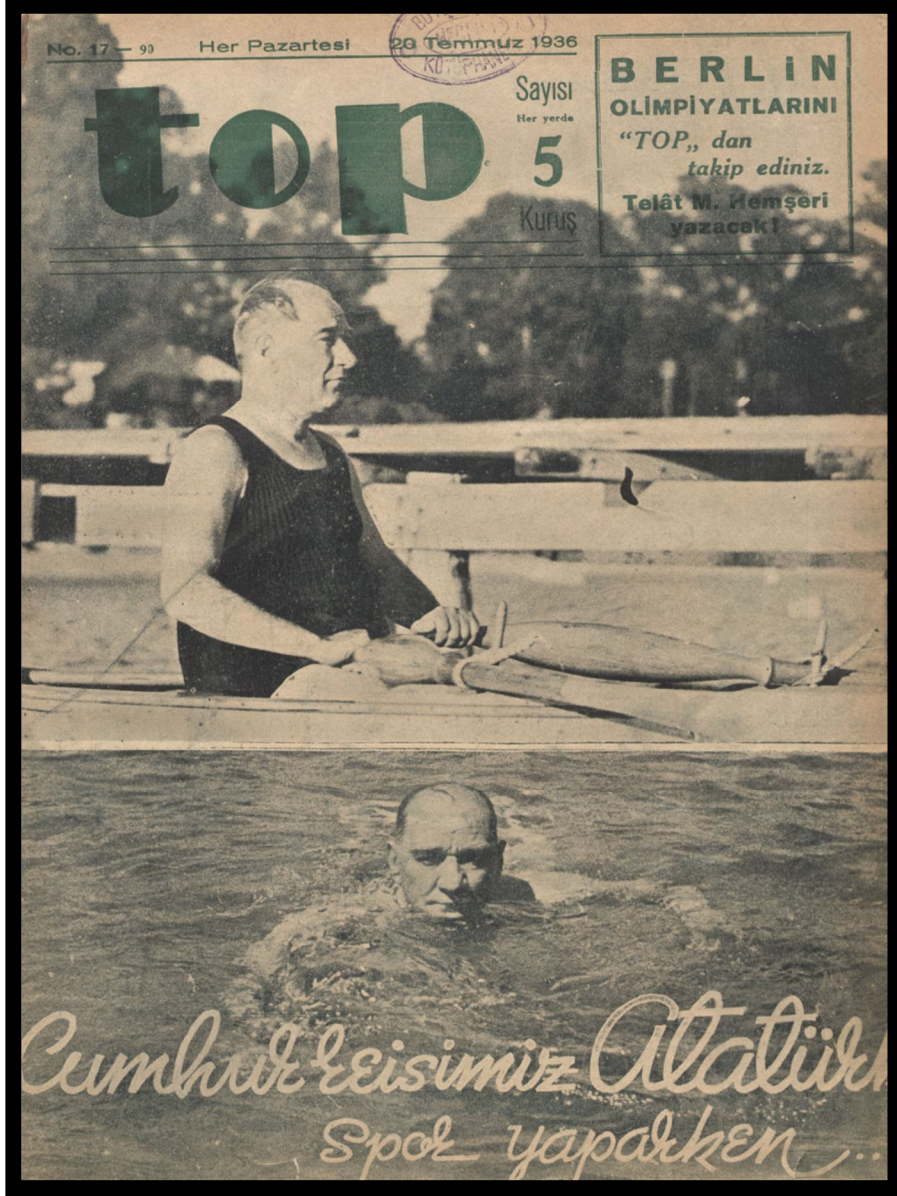
Atatürk, Başbakan İsmet İnönü ile 1936'da Deniz Bayramı münasebetiyle düzenlenen müsabakaları izlerken (*Top Mecmuası*, 26/07/1936).

EK:12

Atatürk, Deniz Kulübü'nün Moda kıyısında düzenlediği deniz yarışlarını izlerken (*Top Mecmuası*, 26/07/1937).

EK: 13

Atatürk Florya'da çok sevdiği kürek ve yüzme sporlarını yaparken (*Top Mecmuası*, 29/07/1936).

EK: 14

Atatürk, Ankara'da devlet erkânı ile İlkbahar At Koşularını izlerken (*Vakit*, 14/06/1927).

EK: 15

Atatürk, Moda'daki Deniz Kulübü'nün açılışı sırasında İktisat Vekili Celâl Bayar'dan malumat alırken (*Top Mecmuası*, 15/07/1935).

